

ARGES

Editori:
Consiliul Local Pitești
Primăria Municipiului
Pitești
Centrul Cultural
Pitești

Revistă de cultură fondată în 1966 • Serie nouă
■ Anul XXVI (LX) ■ Nr. 4 (526) ■ Aprilie 2026 ■

Apare sub egida
Uniunii Scriitorilor
din România

TONY SMITH - Light Up

Philosophia

Leonid Dragomir - Gândire afectivă,
viață interioară

Ștefan Vianu - Mit, filozofie, literatură

p. 16-17

ARGES

Λ60

Dan Ciachir

Nopti de Înviere

În Occidentul creștin, cea mai importantă sărbătoare este Crăciunul. În Răsărit, Paștele, echivalent al bucuriei întemeiate pe suferință, este sărbătoarea creștină supremă. Dacă în Apus praznicul Învierii se încheie înainte de miezul nopții, în Răsărit, în noaptea aceea se desfășoară cea mai lungă slujbă, conținând Utrenia și Liturghia, iar la sfârșit, citirea Pastoralei.

Toate nopțile de Înviere pe care le-am trăit au fost fascinante, fie în Rahova semirurală, unde miroseau puternic liliacul și pomii înfloriți, fie în centrul Bucureștiului, unde ne-am mutat mai apoi.

Spre sfârșitul anilor 1960, pe bună dreptate considerați ai liberalizării, veneau să prăznuiască Învierea credincioși greci și puteau fi văzute în apropierea unor biserici din București automobile cu numere de Atena ori Salonic. Alți oaspeți ai slujbelor de Paști din București erau libanezii, într-o vreme în care țării lor, mică, dar foarte prosperă pe atunci, i se spunea „Elveția Orientului”. Libanul avea mulți creștini, melkiții fiind echivalentul ortodocșilor, iar maroniții al catolicilor și greco-catolicilor. Unii dintre aceștia veneau în Buickuri sau Cadillacuri somptuoase, cu numere de înmatriculare scrise jumătate în arabă, jumătate cu caractere latine. Chiar și unii oameni de afaceri apuseni, care trăgeau la hotelurile „Athénée Palace”, „Lido”, „Ambasador”, erau atrași de spectacolul sacru al slujbei de Înviere, mai lung și mult mai bogat decât în Apus și nu ezitau să-l contemple, fie și parțial.

Nu exista nicio opreliște legată de participarea oamenilor la sărbătorile de Paști, care, cum se știe, la noi durează o săptămână, Izvorul Tămăduirii, prăznuit vinerea, făcând parte tot din Săptămâna Învierii. Eu însumi mergeam la școală cu ouă roșii, pe care le ciocneam în recreații cu colegii, adresându-ne urările „Hristos a înviat!” și „Adevărat a înviat!”.

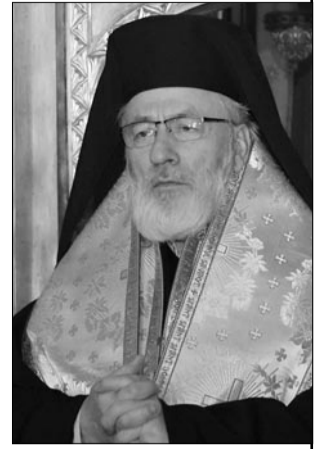
În 1968, Paștele a căzut în partea a doua a lunii aprilie, într-o primăvară caldă care copleșise cu flori Bucureștiul, mai toate cartierele mirosind a liliac. Încă de copil, mergeam la slujba de Înviere la biserica „Sfântul Ilie-Gorgani”, biserica din apropierea Arhivelor Statului și a Primăriei Capitalei, ridicată la începutul secolului al XIX-lea, sub domnia penultimului principe fanariot, Ioan Gheorghe Vodă Caragea, lângă Dâmbovița, pe o colină, astfel încât, după ce credincioșii luau lumină, dâmbul acela de pământ strălucea de făclii aprinse. Îmi plăcea nespuse de mult priveliștea aceea, deopotrivă cu pericopa evanghelică citită atunci, care se sfârșea prin cuvintele *până în ziua de astăzi*, rostite apăsate și tare de preot, expresie care mă făcea să simt, fascinat, actualitatea Învierii.

În anul acela însă m-am dus de Paști pe Dealul Patriarhiei, urcându-l cu un sfert de oră sau cu zece minute înainte de miezul nopții. Era o mare, impresionantă și cuviincioasă mulțime de oameni cu lumânări neaprinse încă în mâini, între care am recunoscut câteva persoane care apăreau pe ecranele de cinematograf sau la unica televiziune existentă pe atunci, precum marea actriță Irina Petrescu. Nu am răzbit mai departe de latura dinspre nord a Catedralei, nici nu am putut să văd chipul Patriarhului Justinian, care avea protia slujbei. Îi auzeam numai glasul rostind „Hristos a înviat!” și vocile credincioșilor umplând văzduhul orașului cu răspunsul „Adevărat a înviat!”. Aceștia, cu lumânările aprinse în mâini, se zăreau înșirându-se până dincolo de Piața Unirii. Zece ani mai târziu, pe 14 octombrie 1978, imaginea aceasta mi-a fost termen de comparație pentru noianul de închinători revărsat pe străzile din centrul Iașiului și din jurul Mitropoliei, de Sfânta Parascheva.

Calinic Argeșeanul

*Din frumusețea
lumii văzute*

Bucuriile sfințeniei

Norocul meu a fost că am scris. Dacă nu mă refugiam în scris și în rugăciune, ar fi fost nespuse de greu pentru mine. Nu știu alții cum sunt...

Strămoșii noștri, așezați în răscrucea furtunilor, au înfruntat neamurile fără rădăcină și rod binecuvântat. Iar noi am rămas unde am fost semănați de Dumnezeu. Credința statornică a moșilor și strămoșilor noștri ne-a hrănit în toate veacurile și ne-a proptit aici pentru totdeauna.

Fuga de năravurile rele ale oamenilor aduce bucuriile sfințeniei!

Avem bucuria de a primi iertarea de la Dumnezeu doar atât cât iertăm și noi celor care ne-au greșit nouă. De fiecare dată, când rostim Rugăciunea Domnească, Tatăl nostru, și ajungem la cererea: „Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșelilor noștri”, ne pecetluim pentru totdeauna viața noastră, atât aici, pe pământ, cât și în lumea în care vom merge.

Ofensa: meteahna incușilor necivilizați!

Liberul arbitru fără Dumnezeu este o ecuație falsă. Liberul arbitru este o fiară sălbatică ce trebuie domesticită mereu pentru a fi pe drumul cel bun.

Cine iartă este un pic din Dumnezeu! Cel mai anevoios lucru este a avea disponibilitatea de a ierta oricând, pe oricine și pentru totdeauna.

Medicamentul cel mai important pentru organismul nostru, pentru mintea și pentru inima noastră, este bucuria. Suntem mai frumoși, mai sănătoși, mai aproape de Dumnezeu când suntem veseli.

În adânc de înțelegeri dumnezeiești, Iisus ne cheamă și azi la ospățul bucuriei, aici, pe pământ și în cerul cerurilor!

Carpații României sunt candelabru trimis de Dumnezeu din cer, pentru a lumina mintea acestui neam binecuvântat, pentru a putea răbda orice martiriu și a rămâne veșnic curat la suflet.

Să nu strămbăm nimic în natură. Să ne comportăm ca în mărețul Templu al lui Dumnezeu.

Delicatețea oamenilor m-a fascinat totdeauna! Este o mare bucurie să întâlnești, să lucrezi și să te bucuri să ai în preajmă ființe care nu te pot vătăma. Ce bucurie ar fi, dacă toată lumea ar fi ca mama!

Supunerea, ascultarea și înfrânarea, tripticul desăvârșirii!

Calinic Argeșeanul

„Picături de ploaie”

■ Voluptatea amintirii aidoma lecturii unui text în care ai simțământul de a te regăsi. Ca și cum ți se descoperă un trecut propriu de care nu aveai cunoștință.

■ Lucrurile pe care le-ai dorit cu ardoare destulă vreme și care par nerealizate și după ce le-ai săvârșit. Irealizabile pe viață.

■ Senectute. Obiectiv, timpul trăit se transpune în solemnă, implacabilă istorie. Subiectiv, în palpitanță ficțiune intimă.

■ „Prea multă noutate ne înmărmurește; știm să gustăm în ceilalți numai ceea ce putem recunoaște (precum barbarii nu distingeau în cuvintele noastre decât literele pe care erau obișnuiți să le pronunțe); restul nici nu-l auzim. Cei mai ingenioși artiști sunt înțeleși abia după ce savoare lor a încetat să mai fie rară; valorile noi pe care le aduceau ei, nefiind puse în circulație, nu erau cotate pe piață.” (André Gide).

■ S-a observat nu o dată că în proza actuală ficțiunea se află în progresivă scădere, în favoarea imaginilor realului, a documentarului, a memoriilor, nu în ultimul rând a speculației. Să fie vorba de un efect al pragmatismului scientizant, în măsura în care suprarealismul ar reprezenta o criză agonică a imaginarului?

■ Volumul unui tânăr prozator modest, prefațat de un autor vârstnic cu atâta aplomb, solicitând inclusiv erudiția, încât mi-a trecut prin minte o comparație. E ca și cum un personaj înveșmântat asemenea unui curtean al lui Ludovic al XIV-lea, într-o împrejurare de gală, ar fi fost transportat în prezent, la o reprezentare folclorică de-a noastră, astfel cum am putea-o vedea pe micul ecran.

■ Secretul, uneori o virtute? Se cuvine să treci sub tăcere unele lucruri spre a nu-l răni pe Celălalt.

■ În public, se întâlnesc frecvent pe un plan al aprobării reciproce, în intimitate, frecvent pe un plan al negării reciproce. Tactică pare-se uzuală.

■ „Iubirea desăvârșită constă în a iubi ceea ce ne face nefericiți. Omul nu este în măsură să ceară acest lucru. Dar Dumnezeu are acest drept și, în acest caz, există o măreție extraordinară. În sensul strict al cuvântului, despre omul religios trebuie să spunem că, atunci când el îl iubește pe Dumnezeu, el iubește ceea ce, chiar dacă îl face fericit, îi aduce nenorocirea în această viață.” (Kierkegaard).

■ Picături de ploaie aidoma clipelor pe care nu le înregistrează nimeni. Fapt al incomensurabilei existențe anonime.

■ Realul caută ficțiunea, ficțiunea caută realul nu pentru a se confrunta, ci pentru a-și confirma grijuliu identitatea.

■ „Cel mai înalt semn de prietenie este să te socotești egal cu cel inferior ție.” (Iovan Dučić).

■ Face pe „prostuțul”, dar e plin de intenții tenebroase. Invidia i s-a aciuat în ființă precum viermele în fruct. Mîimează o bunăvoință reverențioasă, plecată, dar e bârfitor, intrigant, imprezibil în răsucirile firii sale din naștere. Dacă-i dai atenție, devii ținta disimulată a uneltirilor sale interminabile. Satisfăcut de faptul că te cunoaște mai îndeaproape, extrage din această împrejurare materialul unor maleficii care par a nu avea capăt. A.E.: „Îmi dau seama pe cine ai în vedere. Nu e nevoie să-i mai dai numele.”

■ „Natura are perfecțiuni pentru a arăta că ea este imaginea lui Dumnezeu și defecte pentru a arăta că nu-i decât o imagine a Lui.” (Pascal).

■ Speranța: o decepție învinsă.

■ „Dumnezeu, atunci când ajung până la el strigătele Fiului Său chinuit, sfâșiat, nu poate nici măcar să-i răspundă, așa cum n-a putut Kierkegaard să-i răspundă Reginei Olsen. Deasupra lui stă etica, surdă și, prin urmare, indiferentă față de toți, cu implacabilul ei «tu trebuie»: trebuie să fii neclintit. Și nici măcar nu există posibilitatea de a întreba: de unde a primit etica această putere nelimitată? Singurul lucru care ne rămâne este să-l imităm pe Dumnezeu și pe Fiul lui Dumnezeu întrupat în om: fără să punem întrebări, să suportăm nenorocirile care au căzut peste noi și să găsim fericierea noastră în ele.” (Lev Șestov).

■ Teama de Dumnezeu poate duce, printr-o defectuoasă administrare a conștiinței, la

apariția unor fisuri în propria Sa iconă spirituală. Iubirea de Dumnezeu în schimb dispune de capacitatea de-a înlătura un atare fenomen. Rolul ultimei posturi, cel al unui simțământ permanent, coincident cu firescul existenței.

■ Iartă-mi cutezanța. Oare innumerabilele noastre așteptări de diverse tipuri, frecvent cu obiect imprecis, tinzând a da impresia că sunt fără obiect, nu reprezintă semnale cu caracter escatologic? A.E.: „Așadar, colega, cum ar veni o așteptare la pătrat!”

■ Oprimat de sine însuși precum de un Celălalt.

■ „La un anumit stadiu de autocunoaștere și dacă există împrejurări favorabile observației, va trebui să se întâmple cu regularitate să te găsești pe tine însuși respingător. Oricât ar fi de diferite părerile în privința aceasta, orice criteriu de apreciere a binelui va părea exagerat. Se va constata că nu ești altceva decât o gaură de șoarece plină de jalnice gânduri ascunse și de reticențe. Nici cea mai mică acțiune nu va fi scutită de ele. (...) Și în aceste gânduri ascunse nu e vorba deloc de egoism și interes personal, în comparație cu ele egoismul va părea un adevărat ideal al binelui și frumosului. Murdăria pe care o vei găsi va exista acolo de la sine, vei recunoaște că ai venit pe lume șiroind de ea și că, făcut de această povară de nerecunoscut sau, poate, prea bine cunoscut, vei pleca cu ea cu tot de pe această lume.” (Kafka).

■ A.E.: „X are o masă de informații apreciabilă, dar nu și idei, ca și cum s-ar afla într-un vehicul încărcat cu mărfuri care nu poate porni.”

■ Animism? Dispoziția saturniană a obiectelor pe care le privești când ești obosit.

■ Un vis reticent rugând un alt vis să-l reprezinte.

■ Fără o undă a suferinței care străbate cel puțin unele din articulațiile sale aidoma unui curent electric, o creație artistică poate fi discutabilă.

■ Împlinirile senectuții? Prea adesea nu mai puțin problematice decât așteptările tinereții. Numitorul comun al unui relativism predestinat?

■ „Astronomii au anunțat că asteroidul 2024 YR4 are o șansă de 3,1 % să lovească Pământul în 2032, iar mulți oameni cred că Nostradamus ar fi prezis acest eveniment acum 500 de ani. (...) Printre evenimentele pe care se crede că le-a anticipat se numără ascensiunea lui Napoleon, căderea lui Hitler, moartea prințesei Diana și atacurile din 11 septembrie 2001. Un pasaj din catrenul I: 69 pare să descrie impactul unui asteroid: «Marele munte înconjoară șapte stadii (unitate de măsură utilizată în Grecia Antică). După pace, război, foamete, inundații. Se vor răspândi departe, scufundând multe țări». Dacă aplicăm această unitate în contextul catrenului lui Nostradamus, «șapte stadii» ar însemna o lungime de aproximativ 1.470 metri. Deși asteroidul 2024 YR4 e estimat la doar 40-90 metri, unii dintre adepții lui cred că Nostradamus a descris un viitor impact cosmic devastator.” (Click, 2025).

■ Posibilități declarative, impozante, insistente, imposibilități tacite, ezitante, timide. Dar și invers.

■ A.E.: „Frumosul nu poate fi propriu-zis iubit, ci admirat. A iubi un factor estetic, *id est* a-l aborda lateral.”

■ O modestie care s-ar vrea publică precum un obiect admirat într-o expoziție.

■ „Dispărem pe cale naturală», spune titlul unei știri mult comentate zilele astea. Se pare că în România s-au născut sub 150.000 de copii în 2024, ceea ce înseamnă un record negativ pentru ultimii 100 de ani. Desfășor sutele de comentarii și află că oamenii sunt fie egoiști, fie nu fac copii fiindcă s-a anulat turul II, fie din cauza unor predicții asupra «viitorului președinte», toate scrise parcă în stilul unui absolvent de grădiniță. Mă gândesc că nu e nimic rău în statistica asta. Unele specii e mai bine că nu se înmulțesc.” (Dilema, 2025).

■ Senectute. Spunem convențional că nu avem timp pentru cutare sau cutare lucruri. În fapt nu mai avem timp suficient pentru a trăi.

Ocolim cruda realitate sub o pavăză a circumstanțelor. Perfidia lor generoasă.

■ X e prea leal în relațiile cu semenii pentru a dobândi o funcție. Y e prea dezagreabil pentru a nu da impresia că abia așteaptă s-o dobândească, anticipând-o comportamental.

■ „Soarta frumosului este urâtă” (proverb turcesc).

■ A.E.: „Cine a spus că tristețea e o nebunie decentă?”

■ Mediocrii, profitorii, ariviștii de succes, înși ai norocului, inclusiv cei din viața intelectuală, stimulându-i prin contrast pe ultragiați. Efect pe care nu-l au în vedere întrucât i-ar deranja.

■ „Cazul Cioran. S-a renunțat la operație. Prin testament, Cioran a cerut o înmormântare religioasă. Și alte două detalii ce fac cât zeci de studii asupra lui: a fost indignat când a aflat că Simone nu era botezată. Iar de Vinerea Mare... postea. Și pentru Paștele ortodox și pentru cel catolic. (...) Socotelile cu Dumnezeu ale fiului popii din Rășinari erau infinit mai puțin simple decât s-ar (sau aș) fi bănuț? Dacă disperările sale erau de hârtie, canoanele bisericesti erau din... copilarie.” (Monica Lovinescu).

■ La un local. „Și dacă nimic nu se schimbă, cum te-ai putea schimba tu însuși? Și dacă totul se schimbă, cum ai putea rămâne tu însuși?”

■ Un vis aidoma unei privești frumoase pe care un deținut o măsoară de după gratii.

■ „Nu subestima niciodată puterea proștilor organizați în grupuri mari.” (George Carlin).

■ Lectura criticului diferă de cea a cititorului pur și simplu, strâns fiind în corsetul unei obligativități. Acesta se află într-o lume paralelă a celei pe care o are în obiectiv, cu intenția problematică de-a o devansa prin comprehensiune, de-a o domina printr-o ultimă postură. Creație pentru creație. Chiar în eventualul episod de elogiu conclusiv, nu avem a face în principiu cu o îmbrățișare amoroasă, ci cu o confruntare amicală pe scara mobilă a valorilor. A comenta o carte înseamnă a prezuma la limită că tu însuși ai putea fi autorul său, dar și în subsidiar că autorul său ar putea fi criticul tău.

■ „A te aventura în fantastic nu înseamnă neapărat a disprețui lumea *reală*. Înseamnă a o interpreta liber.” (Pierre de Boisdeffre).

■ Așadar 88 de ani, ca și cum ai primi o diplomă imprimată pe o hârtie de proastă calitate.

■ „O știre emoționantă despre operațiunea «GUR-KIT», prin care luptători din serviciul de spionaj militar al armatei ucrainiene au salvat și dus la adăpost, pe continent, 15 pisici de pe Insula Șerpilor, feline care altfel nu ar fi rezistat gerului iernii, a stârnit controverse aprinse pe rețelele sociale. Pro-ucrainienii i-au lăudat pentru gestul lor susținător de moral, putiniștii apăruți de nicăieri au răs și au spus că doar de atât sunt în stare. Iubitorii de animale au fost cei mai vehemenți, afirmând că, război sau nu, locul pisicii e lângă om și că nu poate supraviețui altfel” (Dilema, 2025).

■ Lucruri care cad salvându-se în trecut, lucruri care cad salvându-se în viitor, lucruri care cad în prezent precum într-un abis.

■ A.E.: „Vocea scriptorului celebru devine cosmică aidoma tunetelor și fulgerelor. Creația sa dispunând de o meteorologie proprie.”

■ „Primul pericol e acela de-a ne închipui că nu există decât o singură interpretare, neapărat justă, a poeziei ca întreg.” (T. S. Eliot).

■ Criza mai mult ori mai puțin admisă a umanității actuale. Conștiința tot mai restrictiv-rationalizată a acesteia, cu o metafizică având o singură aripă, cu o credință izolată aidoma unei colonii. Lume care nu mai poate pleca mai departe, lume care nu mai poate cădea decât pe propria sa umbră vastă. Inteligența artificială începând a o absorbi în dispoziția sa insatiabilă.

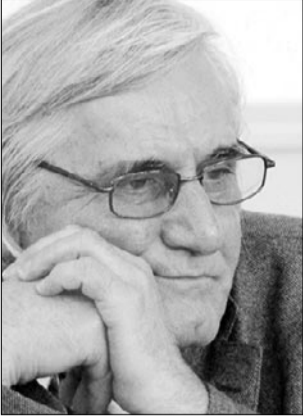
■ Scriptor. Ingeniozități care te apără de tine însuși.

■ Același peisaj în două viziuni ale zilei. Dimineața în contururi romantic elansate, cu alura de vis a seninului solar, către seară în contururi expresioniste, tensionate de-o epuizare a luminii încă în luptă cu sine însăși.

**Iartă-mi
cutezanța.
Oare
innumerabilele
e noastre
așteptări de
diverse tipuri,
frecvent cu
obiect
imprecis,
tinzând a da
impresia că
sunt fără
obiect, nu
reprezintă
semnale cu
caracter
escatologic?
A.E.: „Așadar,
colega, cum ar
veni o
așteptare la
pătrat!”**

jurnal de idei

Nicolae Oprea

Cronicarul se află în proximitatea cărții, el îi palpează primul materia și dacă simțul estetic îl trădează va apela zadarnic la instrumentar analitic pretențios ori la metodologii sofisticate (precum structuralismul altădată). Soluția se găsește în formularea condensată a comentariului analitic într-un limbaj expresiv, cu accent marcat pe judecata critică.

cronici

Biblioraft de cronicar (selectiv)

Breviar. Prioritară pentru cronicarul literar este situarea într-un timp adecvat al lecturii valorizatoare cu suport estetic. A evalua judicios, a discerne instantaneu calitatea textului literar și a discredita non-valoarea - sunt principii fără de care critica de întâmpinare nu este creditabilă. Cronicarul se află în proximitatea cărții, el îi palpează primul materia și dacă simțul estetic îl trădează va apela zadarnic la instrumentar analitic pretențios ori la metodologii sofisticate (precum structuralismul altădată). Soluția se găsește în formularea condensată a comentariului analitic într-un limbaj expresiv, cu accent marcat pe judecata critică. Spiritul critic și intransigența de factură morală alcătuiesc promontoriul de unde se porcede spre distingerea nuanțelor, gradarea trăsăturilor originale și, în genere, ierarhizarea veridică a valorilor din literatura contemporană.

Poezie și proză

Aurel Pantea, Psaltirea de noapte, poeme, prefață de Al. Cistelean, Ed. Tracus Arte, București, 2026, 68 pag. Maniera figurativă a „Psaltirii” poetului echinoxist exprimă cu fidelitate expresivă reverberațiile gândirii poetice, corespunzând reflexelor luminii pe calea cunoașterii.

Gellu Dorian, Valsul apei pe uscat, antologie poetică și selecție de referințe critice, Ed. Academiei Române, București, 2025. Îngrijitorul filologic al ediției Ioan Radu Văcărescu a selectat o serie de referințe critice semnate de: Ștefan Aug. Doinaș, Nicolae Manolescu, Constanța Buzea, Mircea Martin, Gheorghe Grigurcu, Ion Pop, Al. Cistelean, Ioan Holban, Mihail Iordache, George Vulturescu, Ioana Pârvolescu, Ion Mircea, Gabriela Gheorghiușor, Mircea A. Diaconu, Daniel Cristea/Enache.

Mircea Petean, Trilogia orientală, postfață de Andreea H. Hedeș, Ed. Limes, Florești, 2025. Poet al spațiilor spirituale autohtone pe drumul cunoașterii, echinoxistul Mircea Petean explorează, de această dată, un spațiu exotic, în continuarea *Trilogiei ligure* de acum câțiva ani.

Adrian Alui Gheorghe, Vinerea stacojie // povestiri, povești, schițe, Editura Pentru Artă și Literatură, București, 2025, 270 pag. Antologia de proză scurtă a prozatorului din Piatra Neamț impresionează definitiv prin maniera originală de îngemănare a realului cu imaginarul de origine livrescă, conturând un spațiu epic al realității cu tangență ireală. Exponențială este povestirea cu aspect nuvelistic *Ultima călătorie la Macondo*, unde este reconstituită o călătorie ideală a doi îndrăgostiți într-un univers imaginat de Gabriel G. Marquez în capodopera sa *Un veac de singurătate*.

Ecaterina P. Botoncea, Cammino. Il viaggio verso la luce // Dal diario di un medico anestetista, Giuseppe Voza Editore, 2025. Scriitoare plurivalentă se încadrează formal în contingentul întârziat al generației optzeciste. A debutat cu poezii în 1992, iar în proză a excelat prin *Camino / drumul spre lumină. Din jurnalul unui medic anestezișt*, publicat în 2018. Valoarea operei sale este certificată prin traducerea jurnalului cu fond autobiografic în Franța, Canada și, recent, în Italia. Ca în toată opera sa, medicul anestezișt Ecaterina Botoncea proiectează fiecare carte (poezie, proză, eseu) după

principiul unității tematice și, implicit, estetice. Omogenitatea compozițională este realizată organic prin teza integratoare a iubirii de oameni și divinitate, prelucrată în spirit neo-umanist. Marcată prin înclinația spre proza de analiză psihologică. Pe fondul trăirilor interioare profunde, prozatoarea sudează în discursul diaristic imanența cu transcendența. Este concepția creatoare care se răsfrânge și asupra prozei propriu-zise din *Mon nom este toi* (Canada, 2024) sau *Povești pe o pânză de in. De vorbă cu Hipocrate* (2024).

Constantin Țoiu, Galeria cu viță sălbatică, Ediția a șaptea, Studiu introductiv, note, repere biobibliografice și dosar de receptare critică de Marius Miheț, Ed. Cartea Românească, București, 2025, 640 pag. Universitarul din Bratislava realizează o nouă ediție filologic impecabilă, după o jumătate de secol de la prima ediției a capodoperei lui Constantin Țoiu. În prefața compactă, 150 de pagini, urmată de *Viața în fragmente. Repere bibliografice*, Marius Miheț realizează, în fond, o monografie asupra operei vizate. De reținut un fragment concludiv: „Parabolă a conștiinței (*Weltanschauung*), *Galeria cu viță sălbatică* oscilează programatic între exigenta viziune a apocalipsei morale din modernitate și criza contradicțiilor ei, evocând astfel aventura logosului miniaturizat în narațiuni memorabile, depășind până astăzi granițele istorice, forța evocatoare a scriitorului răsturnând raporturile din ființa umană ca într-o fabulă metafizică în cea mai concretă dintre lumile totalitare.”

100 de poeți români de azi și poemul lor identitar, „O antologie de Mihai Barbu și Dumitru Augustin Doman”, Ed. Hoffman, Caracal, 2026. Nu lipsesc din selecția autorilor cei mai importanți poeți ai contemporaneității noastre: Adrian Alui Gheorghe, Paul Aretzu, Horia Bădescu, Mircea Bârsilă, Leo Butnaru, Nicolae Coande, Dan Damaschin, Vasile Dan, Gellu Dorian, Marian Drăghici, Mihail Gălățanu, Horia Gârbea, Ion Tudor Iovian, Cristian Meleșteu, Ioan Moldovan, Radu Sergiu Ruba, Mircea Stâncel, Liviu Ioan Stoiciu, Robert Șerban, Traian Ștef, Lucian Vasiliu, George Vulturescu ș.a.

Dinu Flămând, Viteza trecutului // Elegii didactice, Ilustrații de Mircea Dumitrescu, Ed. Tracus Arte, București, 2026.

Simona-Grazia Dima, Armura de lacrimi, antologie poetică, prefață și selecția referințelor istorico-literare de Ana Dobre; Ed. Academiei Române, București, 2025

Ștefan Melancu, Ithaca, mon amour, Ed. Junimea, Iași, 2026; idem, *Întoarcerea la real*, poezii, Ed. Limes, Florești, 2025.

Ioan Pinte, Proximități și mărturisiri // Jurnal, Ediție adăugită, Ed. Polirom, Iași, 2025.

Ioan Vintilă Fintiş, Iluzie cu dirijor, prefață de Daniel Corbu, grafică de Eugen Petri, Ed. Princeps Multimedia, Iași, 2026.

Constantin Teodor Craifăleanu, Nebunul nopților albastre, poeme schizo-onirice, Ed. Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2026.

Mihai Enache Zanier, Arhitecturi care umplu universul, Ed. Biblioteha, Târgoviște, 2025.

Victor Țarină, Geometria umbrelor, Ed. Limes, Florești, 2026.

Vasile Nedelciu, Fără cont pe Facebook, versuri, Ed. Junimea, Iași, 2025; idem,

Numărătoarea de frați, Ed. Timpul, Iași, 2025.

Critică și istorie literară

Cartea de dinainte // Gabriela Botici în dialog cu Liviu Ioan Stoiciu, Ed. Limes, Florești, 2026, 552 pag. În subtitlul volumului se menționează: *cu pagini de jurnal și poeme inedite, texte de frontieră; restituiri*. Personajul interviului fluvial mărturisește într-o „Notă explicativă”: „La recitirea și corectura acestui interviu întins de-a lungul a doi ani am reconștientizat că m-am repetat (...) Dar așa a fost cursul firesc (...) M-am simțit *personaj viu* într-un roman...epistolar, care vorbește de azi pe mâine și/și tot amintește.” Materia confesivă a fost repartizată în trei capitole unitare: *Convorbiri cordiale, interpretări, exerciții; Rememorarea anilor 1973/1976; 88 + 3 (o recapitulare)*.

La porțile criticii. Antologie realizată de Constantin Arcu, Ed. Betta, București, 2025, 492 pag. După modele consacrate, prozatorul Constantin Arcu își alcătuiește un volum aniversar de studii critice despre opera sa. Sunt adunate zeci de *Cronici, recenzii, adnotări...*, repartizate în nouă capitole despre fiecare carte în parte. Reținem doar câteva referințe din noianul comentariilor critice, începând cu *Cenușa zilei* din 1995: Liviu Antonesei, Ion Beldeanu, Constantin Dram, Adrian Dinu Rachieru ș.a. Despre celelalte cărți și-au exprimat opinia afirmativă: Mircea A. Diaconu, Theodor Codreanu, Constantin M. Popa, Vlad Sorianu, Dumitru Augustin Doman, Constantin Cubleşan, Ioan Holban, Vasile Spiridon, Al. Cistelean, Ana Dobre, Mircea Petean, Adrian Alui Gheorghe, Liviu Antonesei, Octavian Soviani, Dan Stanca, Valeria Manta Tăicuțu, subsemnatul (despre romanul *Tramvaiul 13*) și mulți alții.

Stan V. Cristea, Marin Preda. Răsfrângeri în actualitate. Cronici literare - ediția a doua revăzută și adăugită - Ed. Aius, Craiova, 2025. Pasionat de biografia și opera conjudețeanului său celebru, criticul și istoricul literar din Teleorman revine cu analize aprofundate despre universul morometian creat de M. Preda, analizând pertinent și celelalte romane. Tematica este largă, de la „Spectacolul personalității creatoare” până la „Tipologia personajelor feminine” și „Personaje, istorie, ficțiune”.

Ion Simuț, Liviu Rebreanu dincolo de realism, ediție nouă, revizuită și completată, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2026, 496 pag. În colecția *Echinox*, criticul echinoxist revizuieste și completează ediția precedentă, prin adăugiri sugestive în capitolele: „Argument”, „Zece probleme esențiale ale oricărei exegeze rebreniene”, „Spectrul bibliografic”, „Criza de identitate”, „Sensurile realismului rebrenian”, „Dincolo de realism” și „Epilog”.

Viorel Mureșan, Biblioteca turnantă, Ed. Caiete Silvine, Zalău, 2026;

Aurel Maria Baros, Partea care contează, București, Niagara Press, 2025;

Horia Gârbea, Damen Tango // 32 poete contemporane, Ed. Neuma, Dej, jud. Cluj, 2026.

Adelina-Elena Sorescu, L'imaginaire conjugal chez Assia Djebar. Paradigme et interconnexion, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2025.

Stîngăcii de pseudo-exeget

ROBERT D. KAPLAN, *Gîndirea tragică. Frică, destin și povara puterii*, traducere din engleză de Iustin Mureșanu-Ignat, Ed. Humanitas, 2023, 154 pag.

După 40 de ani petrecuți în pielea reporterului în țări străine, iar în câteva dintre ele (Irak, Libia, Jugoslavia) fiind chiar reporter de război, Robert Kaplan a simțit nevoia unui bilanț lăuntric. Căci, scăpat teafăr din atâtea măceluri al căror martor a fost, în suflet i s-a strecurat îndoiala: o mefiență amară în privința putinței omului de a stăpîni istoria. Reporterul e incredințat că ceva e putred în specia lui *homo sapiens*: omenirea e inaptă să clădească ceva statornic în împrejurări de pace. Dimpotrivă, cînd e vorba de război, parcă o fatalitate neînduplecată o împinge la vărsare de sînge. Din acest motiv, în mintea lui Kaplan s-a sădit convingerea că un soi de

plază-rea conduce lumea spre sălbăticie, cruzime și răzbunare. Iar piaza-rea cu pricina nu e umană, ci o întrepătrundere de forțe impersonale în față cărora voința noastră nu face două parale. De aici tenta tragică cu care Kaplan judecă geopolitica contemporană. Geopolitică pe care o definește drept „lupta pentru spațiu și putere care se desfășoară într-un cadru geografic.” (p. 27)

E un accent răspicat fatalist în tonul lui Kaplan, chiar dacă scrie negru pe alb că nu se numără printre analiștii atinși de resemnare. „Tragedia nu înseamnă fatalism; nu înseamnă disperare; nu înseamnă nici pasivitatea stoicilor. Înseamnă înțelegere. Gîndind tragic, cineva devine conștient de toate limitele

sale, și astfel poate acționa cu mai multă eficacitate” (p. 64)

Și totuși, tonul Ecclziastului i se potrivește mai bine lui Kaplan, mult mai bine decît tonul patetic din spiritul tragicilor greci. Reporterul nu e patetic, ci recules în constatarea amară că istoria merge din eșec în eșec. În această privință, se înrudește mai degrabă cu René Thom cu a lui teorie cum că istoria înaintea din catastrofă în catastrofă. Cert e că, din cruzimea scenelor la care a asistat, Kaplan a ieșit zdruncinat. Sub spectrul traumelor trăite, la care s-au adăugat muștrările pe care i le-a dat gîndul că el însuși a militat pentru războiul din Irak sau Afganistan, sub apăsarea acestor tribulații, în sufletul lui s-a iscat căința. Iar din această căință a ieșit gîndul că trăim într-o epocă tragică.

Să asociez gîndirea tragică cu o strategie de tip geopolitic cere un dram de imaginație, și cum Kaplan e american, perorația lui se face dinlăuntru unghiului de vedere american. Și cum condiția tragică presupune ca, înfruntînd o putere în față căreia nu ai nici o șansă, să știi de la bun început că vei muri, Kaplan se întoarce la tragicii greci spre a căuta asemănări între destinul tragic în sens grecesc și soarta îngrată a politicienilor americani, zbiri ale căror decizii au culminat în eșecuri dureroase sub unghi umanitar: hecatombe de morți din cauza unor hotărîri greșite. Obsesia lui Kaplan se îndreaptă spre războaiele din Irak, Afganistan și Vietnam, tot atîtea înfrîngerii pentru geopolitica americană.

Pînă aici toate bune și frumoase. Necazul stă nu atît în asocierea neinspirată a spiritului tragic grecesc cu așa-zisele tragedii din epoca

noastră, cît în modul expeditiv în care reporterul Kaplan atinge tema. Nici măcar nu poți spune că ai de-a face cu un eseu doct despre trăsăturile spiritului tragic, indiferent că e vorba de cel antic sau de cel contemporan.

Sub unghi exegetic, cărțuia e o banală colecție de clișee despre tragedia antică. Să pui un reporter de război să comenteze *Bacantele* sau *Troienele* lui Euripide, *Orestia* lui Eschil sau *Antigona* lui Sofocle e prea mult. Nu te poți aștepta decît la o atingere fugară a unor nuanțe plate, cu efortul de a le regăsi identice în geopolitica de azi. E cum i-ai cere unui comentator de fotbal să-ți dea o imagine pertinentă despre luptele de gladiatori din *Colosseum*. E ca și cum eu, dornic să scot un volum cu miez inedit, m-aș apuca să amestec, prin analogii plămuite de propria imaginație, aforismele lui Gomez Davila cu războaiele lui Bismarck.

Kaplan e într-o inadecvare de principiu cu temele asupra căreia se oprește. Ochiul de reporter nu se îmbucă cu flerul filologic pe care îl cere degustarea unei tragedii antice. Nu știu cine a avut inspirația malițioasă de a-i sugera o rețetă de carte „împănată” cu citate din tragici, alături de comentarii scurte provenite din amintiri de reporter de război. Rezultatul e un volum fatal eclectic, în cuprinsul căreia succinte observații de ordin geopolitic sunt împletite cu scoliile minore în marginea tragediilor antice. Ce citești e un tom din lectura căruia te alegi cu o singură mulțumire: aceea că îl citești în maxim două ore spre a-l duce apoi la anticariat, asta dacă nu-l pui de proptea la piciorul fotoliului.

Dincolo de verdictul estetic, inevitabil neprielnic cărții, cu un minim de bunăvoință se poți scoate câteva de idei simple, vrednice de a fi menționate într-o cronică, chiar dacă acele idei sunt simple clișee pe care le poți spicui din tomurile clasice despre Eschil, Sofocle, Euripide, Shakespeare, Hegel sau Nietzsche. Așadar, dacă las deoparte nemulțumirea francă față de stîngăcia pe care Kaplan o arată în analiza școlărească a tragicilor greci, ce poți reține e pledoaria fermă pentru suferința unor popoare a cărei intensitate, depășind pragul dramei, se apropie de cel al tragediei. Kaplan afirmă că „niciodată pînă acum nu a fost mai necesar să gîndim tragic și să ne stăpînim frica fără a fi paralizați de ea.” (p.136)

Motivele sunt trei. Mai întîi, nesăbuița politicienilor, ușurința cu care, luînd decizii criminale, împing neamuri întregi la masacre înfiorătoare. În al doilea rînd, încăpăținarea istoriei de a nu se supune factorului politic. Kaplan vorbește de forțele impersonale răzbătînd în istorie, de un fel de *ananké* strivind milioane de vieți. O soartă implacabilă cade pe capul oamenilor, o voință crudă prin care zeii iau în deridere deciziile politicienilor. Cum s-ar spune, omul propune și zeul dispune. Sau și mai aspru: zeul dispune și omul se supune. În schimb, cînd, loviți de uitare, politicienii răstoarnă apoftegma, și vor ca zeii să se supună la ce dispun ei, atunci izbucnește catastrofa. Ordinea geopolitică e dată peste cap și haosul ia în stăpînire totul.

Al treilea motiv pentru care Kaplan pledează pentru o gîndire tragică stă în trufia politicienilor care își uită condiția firavă de ființe mărginite. Ei se cred infailibili și nu pot prevedea consecințele a ceea ce hotărăsc. Ei trăiesc cu iluzia că au dreptate, pentru ca apoi să privească neputincioși la haosul pe care îl creează în mijlocul popoarelor pe care le atacă.

Așadar: nesăbuiță, trufie, iluzia de a avea dreptate, neputința de a întrevădea urmările

unei hotărări, alături de dezordinea geopolitică pe care o declanșează. Acestea sunt trăsăturile pe seama cărora Kaplan afirmă că trăim într-o epocă față de care cea mai convenită atitudine e cea tragică. Printre citate din Eschil, Sofocle și Euripide apar nume precum Bush, Nixon, Carter, Clinton, Putin, Trump, Saddam, Juan Perón etc. Bizară asocierea Antigonei sau a lui Oedip cu nume de lideri moderni, pe care simpla comparare cu eroii antici îi ridică pe un soclu nemeritat.

O dilemă străbate cartea, un soi de clenci teoretic: ce este preferabil din punct de vedere omenesc? Ordinea dată de tiranie sau dezordinea provocată de înlăturarea tiranului? Cazul pe care Kaplan îl comentează copios: Irakul sub Saddam Hussein și Irakul după eliminarea dictatorului. Cînd au suferit irakienii mai mult? Sub voința despotică a lui Saddam, Irakul se bucura de stabilitate și de bunăstare, în ciuda opresiunii fără de care țara s-ar fi scufundat în haos. Eliminarea lui Saddam prin intervenție americană (sub pretextul de a preveni proliferarea de arme nucleare, cînd de fapt scopul era confiscarea imenselor rezerve irakiene de petrol) a însemnat zeci de mii de victime. Atîta doar că adevărata catastrofă abia urma să se întimplă, cînd, în urma războiului civil declanșat în epoca post-Saddam, au murit sute de mii de irakieni. Așadar, ce este mai grav: ordinea dată de tiranie, sau dezordinea dată de anarhie?

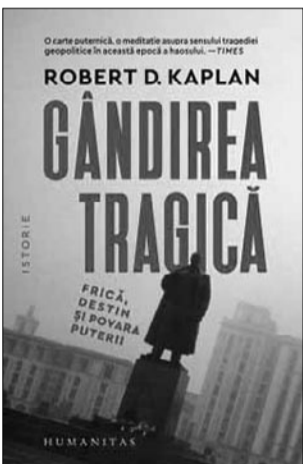
Concluziile lui Kaplan sunt în număr de trei. Prima: e o iluzie să credem că democrația liberală poate fi impusă cu forța în orice colț de pe planetă. A doua: Irakul și Afganistanul, Libia și Vietnamul au fost eșecuri americane. A treia: „războiul, chiar atunci cînd este relativ „curat”, cu puține sau chiar fără victime civile și purtat de oameni onorabili, este totuși un iad absolut” (p. 91)

Impresia pe care o capeți e că, după ce o viață întregă a militat pentru cauza justă a războaielor din Irak, Afganistan și Libia („cauza justă” descinzînd din împrejurarea că americanii au intrat în forță spre a răsturna regimurile de acolo), la bătrînețe Kaplan s-a pocăit. Nu mai vrea intervenții americane în numele democrației liberale. Unde mai pui că memoria tragică a lui Kaplan e foarte capricioasă: pomeneste cu stăruință de „progromul cazacilor, marile manifestații naziste, lagărele de viol sîrbești” (p. 41), dar nu suflă o vorbă de genocidul din Gaza, genocid care nu se petrece de azi de ieri, ci din 1948 pînă acum.

Ironia face ca Robert Kaplan să-și dea seama singur că bate la porți închise, recunoscînd că volumul lui nu poate avea ecou în America. Motivul? Americanii duc lipsă de simțire tragică. „Sensibilitatea tragică – ceva ce americanii, fiind un popor anistoric, nu au.” (p.117)

Și mai e o bizarerie în carte: dacă tragicul cere să înfrunți o forță redutabilă sub asprimea căreia mori, atunci adevăratele figuri tragice sunt tocmai cele care au murit înfruntînd redutabila armată americană: Saddam, Bin Laden sau Gaddafi. Și dacă mai adaugi viziunea lui Hegel potrivit căreia tragicul nu înseamnă înfruntarea dintre bine și rău, ci înfruntarea unui bine cu un alt bine (ambele tabere au dreptatea lor), atunci Saddam și Gaddafi ies cu totul onorabil din analiza lui Kaplan.

Concluzia? O lectură ușoară pentru o călătorie cu trenul.

Cronica literară

Manolescu și contemporanii lui (II)

Dacă, în destule cazuri, la dispariția câte unui om valoros se spun și se scriu fraze relativ convenționale, în volumul *Nicolae Manolescu, imposibila despărțire* apar numeroase contribuții substanțiale, unele de o mare frumusețe literară. Lectura lor m-a dus cu gândul la minunatul episod de viață literară cu Lovinescu, bolnav pe un pat de spital, și Arghezi. Scriitorul, aflând de starea sănătății criticului, a trimis o scrisoare deschisă la „Informația zilei”, cu rânduri pe cât de exacte, pe atât de expresive, reproduse de Dorina Grăsoiu în *Bătălia Arghezi*: „Dumneata n-ai cunoscut nicio plăcere în afară de atelier, din care ai făcut un salon deschis, unic la noi, o școală de eleganță și un cămin primitiv, care pe unii răzleți, descurajați și în conflict cu viața i-a împiedicat în secunda gravă de deznădejdi să se descumpănească. M-a impresionat răbdarea dumitale. (...) Ai ascultat mii de manuscrise citite chiar de autori; nu cunosc mai mare calamitate. Ai acceptat în casa dumitale toată fauna literară, de oriunde venea și ai domesticit-o cu aplicație de îmblânzitor, fără să tragi un singur glonț de revolver. Și toți care au trecut prin cenaclu, chemat cu numele de «Sburătorul», au rămas pe toată viața cu o legănare delicată în ființa lor secretă și cu o mireasmă, pe care nu au putut-o găsi nicăieri aiurea, cu o stare sufletească inefabilă, cu o duhovnicie.”.

Tot în „Informația Zilei”, și tot în formula scrisorii deschise, Lovinescu i-a răspuns astfel lui Arghezi: „Sutele de tineri și de persoane mature ce au trecut și trec încă prin fața mea nu le-am privit printr-o latură afectivă; nu le-am privit decât prin calitatea lor intelectuală, pe măsura talentului real sau închipuit. N-am văzut oameni, ci scriitori, afecțiile mele pur cerebrale s-au mutat, astfel, pe un conținut de cerneală și hârtie. (...) Uluit, mă țin acum de zidurile prăbușite, ca după un cutremur, căci în timpul ei mi s-a arătat atâta interes, dragoste, devotament, din partea atâtor persoane, mai de aproape sau mai de departe, cărora nu le acordasem decât... răbdare și cifre de evaluări, încât întreg universul meu moral s-a zguduit din temelii. (...) Criticul din mine rămâne totuși încă viu și sub ruine: nu mă mulțumesc numai cu sensibilitatea ei vibrantă, ci țin să-ți exprim și admirația mea literară, indiferent de obiectul ei...”.

În mod similar, la Nicolae Manolescu, există o diferență fundamentală între omul evocat și portretizat în carte și criticul literar la care, de asemenea, majoritatea contribuțiilor se referă. Omul Nicolae Manolescu era generos, empatic, cald, afectuos; și multe mărturii din volumul de față arată în ce fel acest om i-a ajutat, concret, pe cei care își arată recunoștința. I-a ajutat pe mulți alții, ingrați, însă acum pare că este bună și nerecunoștința la ceva: volumul ar fi luat proporții exagerate dacă ar fi inclus pagini scrise de toți cei în viață cu datorii la omul Nicolae Manolescu.

Dar altceva vreau să subliniez, și anume diferența esențială dintre generozitatea umană și exigența critică. Dacă omul Nicolae Manolescu era cald și empatic, criticul Manolescu era rece și, așa zice, absolut indiferent la orice cădea sub pragul literaturii veritabile. Un autor risca să aibă un adevărat șoc, fiindcă pentru el era greu de înțeles cum

unul și același Manolescu putea fi pe deplin solidar cu foștii deținuți politici (cum fuseseră și părinții săi), dar necruțător cu non-valoarea literară a unor foști deținuți politici care își puseseră pe hârtie suferințele din timpul totalitarismului.

Pentru ei, omul și scriitorul făceau una, mai ales că scriitorul relatează în carte suferințele omului. Pentru Manolescu, însă, omul și scriitorul erau entități diferite, planuri distincte și separate ale discuției. Criticul rece, exigent, neiertător le citea mărturiile unor oameni care suferiseră în închisoare și putea declara senin, verbal ori în scris, că sunt nule ca valoare literară. Așa

cum, tot într-un mod „bifurcat”, „despicat” al personalității, Lovinescu putea scrie la finalul epistolei sale către Arghezi: „Criticul din mine rămâne totuși încă viu și sub ruine: nu mă mulțumesc numai cu sensibilitatea ei vibrantă, ci țin să-ți exprim și admirația mea literară”. Boală, agonie, spital: omul Lovinescu fusese impresionat până la „zguduire” de rândurile lui Arghezi. Dar, la final, de „sub ruine”, criticul scoate o mână (ca în filmele hollywoodiene cu buget mare și inteligență mică) pentru a-i arăta lui Arghezi că i-a plăcut și literar scrisoarea lui. Lovinescu și Manolescu au fost deci critici literari de la început și până la sfârșit, indiferent de raporturile lor umane cu autorii care s-au manifestat în epocile lor.

Dar oare cum văd eu locul și rolul lui Nicolae Manolescu în istoria literaturii române? De ce, și pentru mine, ca pentru toți contributorii la acest volum colectiv, despărțirea de Manolescu este literalmente *imposibilă*? Recunoștința mea față de omul Manolescu nu are vreo legătură cu rândurile mele despre criticul Manolescu, din simplul motiv că și eu disting și separ planurile. Ce urmează va fi așadar un profil de mare critic literar făcut de un alt critic literar. Căldura recunoștinței mele față de omul Nicolae Manolescu e un alt capitol.

Component al unei generații excepționale de scriitori și critici literari (Generația 60), Nicolae Manolescu este criticul care, din 1962 și până în 1993, a făcut săptămânal cronică literară. Peste 30 de ani, el a fost la post, citind cărțile seniorilor, ca și pe ale debutanților, educând și orientând gustul public, structurând, din interior, tabla de valori estetice a literaturii române. Dincolo de susținerea, programatică, a două generații („șaizeciștii” și „optzeciștii”), cronică lui Manolescu a însemnat alcătuirea unui canon literar în care au intrat *toate* grupările și școlile noastre scriitoricești, de la post-expresioniști la textualiști și de la onirici la realiști. Acest critic, mare critic, a dat fiecăruia o șansă. Orice autor a putut ajunge,

simbolic vorbind, acolo unde meritele sale artistice îl îndrituiau. Iar veleitarii, grafomanii fără pic de talent, autorii impuși cu forța de oficialitățile comuniste au rămas în afară.

Aceasta fiindcă pentru Manolescu a contat mereu textul, iar nu contextul. Adevărat cap politic, alcătuitor de strategii ale rezistenței și subversiunii în timpul dictaturii ceaușiste, unul dintre liderii informali ai lumii noastre literare, alături de Geo Bogza și Marin Preda, criticul nu a dus — totuși — politica în câmpul judecății de valoare estetică. Nu a confundat convingerile politice ale unui autor cu meritele sale literare; și, așa cum a dat o șansă scriitorilor din toate generațiile și de toate orientările artistice, s-a focalizat pe textele literare ale autorilor de dreapta ori de stânga, nu pe convingerile lor ideologice. Altfel spus, între un liberal (ca el însuși), dar fără resurse scriitoricești și, respectiv, un comunist (ca Ion Gheorghe) cu segmente de mare poezie, Manolescu a ales întotdeauna al doilea termen, respectându-și profesiunea de critic literar.

Deși Textul a fost esențial pentru el, Manolescu a gândit sistemic, văzând literatura română ca un întreg mutilat istoric. Ceea ce regimul comunist interzicea și elimina — criticul susținea, reamintea, aducea în discuție, făcând enorme servicii exilului nostru, emigrației românești. De la Monica Lovinescu la Dorin Tudoran, aproape că nu e autor român important care, hăituit de autoritățile epocii trecute, să nu fi fost susținut de către Nicolae Manolescu. Cu riscurile personale implicate și asumate. Și fără auto-eroizare după 1990.

Lui Nicolae Manolescu îi datorăm nu numai canonul literaturii române postbelice, susținerea, în descendență maioreșciană și lovinesciană, a autonomiei esteticului și integrarea exilului în structura de rezistență a câmpului cultural, ci și situarea sa de partea bună a societății. Ar fi fost grav ca un critic de inteligență și talentul lui Manolescu să fie *dincolo*, de partea statului totalitar, cu instituțiile și extensiile lui. Din fericire, n-a fost. Fiu de deținuți politici, ne-membru de Partid, înainte de 1990, lector universitar, la 50 de ani, Nicolae Manolescu a ales, în mod conștient și etic, să nu fie *cu ei*.

Acestea sunt elemente, deja, de istoricitate și de istorie literară. S-a vorbit mult (și pe drept cuvânt) despre o direcție Maioreșcu în critica noastră literară. Fără îndoială, există și va fi tot mai evidentă, cu trecerea timpului, și o direcție Manolescu, la care eu m-am „racordat” încă de la primele cronici citite de mine dintre cele scrise de marele critic.

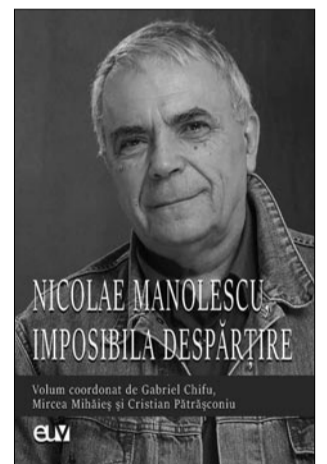
În ce ar consta această direcție Manolescu? Rezumativ, este una a valorii estetice, a raționalismului, a liberalismului, a analizei literaturii pentru ea însăși, a gratuității, a libertății, a gustului în apreciere și a stilului în expresia critică.

Din toate aceste motive, fundamentale pentru mine, eu sunt un critic manolescian.

—
Nicolae Manolescu, imposibila despărțire, volum coordonat de Gabriel Chifu, Mircea Mihăieș și Cristian Pătrășconiu, Editura Universității de Vest din Timișoara, 2024, 356 p.

...Nicolae Manolescu este criticul care, din 1962 și până în 1993, a făcut săptămânal cronică literară. Peste 30 de ani, el a fost la post, citind cărțile seniorilor, ca și pe ale debutanților, educând și orientând gustul public, structurând, din interior, tabla de valori estetice a literaturii române.

Dumitru Ungureanu

CHIBIȚOTRON

FASCINAȚIA RĂULUI

„Meteorologia lecturii” este un concept definit într-o carte de Radu Petrescu, corifeu și întemeietor al Școlii de la Târgoviște. Sub incidența definiției intră oricare cititor mînat de curiozitate, amator sau profesionist. Fie că urmărești un scop anume, o idee, o temă, o deducție logică sau o demonstrație matematic articulată, fie că îți umpli timpul cu plăcerea cea mai inofensivă și instructivă din cîte se cunosc, lectura este imprezvizibilă precum vremea. Viața omului obișnuit cu cititul are o libertate, o varietate și o frumusețe pe care individul zilelor actuale, dedat sau capturat de rețele ca Facebook sau TikTok, nu le cunoaște. Sau le-a pierdut, dacă nu cumva le-a uitat, îmbrîncit fiind de falsa nevoie a tinerii pasului cu tehnologia. Cînd algoritmul secret sau Inteligența Artificială îți impune subtil ce să vezi, să auzi ori să citești și te face dependent asta, condiția ta umană, oricum ai numi-o, este indubitabilă: sclavie. Nu puțini dintre cele opt miliarde de umanoizi sînt mulțumiți cu ea. Să fie oare servitutea o trăsătură de caracter înscrisă în ADN? Mă tem că da! Supunerea este ceva rău sau natural? Nu știu. Însă răutatea fascinează. Literatura și (pe larg vorbind) cultura rusă o demonstrează cu atîta forță, încît fascinația răului aproape că devine o categorie estetică de sine stătătoare. La fel este și-n cultura americană, pregnant exprimată în filme și spectacole TV *reality-show*.

Mi-a fost dat să mă nasc și să cresc în amurgul epocii proletcultiste, cînd influența ideologiei sovietice nu-și pierduse vigoarea, pompată susținut de organele oficiale însărcinate să înlăture cultura „burghezo-moșierească” română. În fapt, era o cultură tradițional rurală, căreia comuniștii nu i-ar fi admis în niciun fel caracterul „țărănesc”, deoarece țărani erau aliații muncitorilor. Așa proclama „filozofia” impusă violent de partidul cu rădăcini la Moscova și cu bube-n cap – vezi asasinatelor și luptele pentru puterea supremă la vîrfurile conducerii. În „obsedantul deceniu” – anii 1950 – se tipăriseră milioane de cărți doldora de propagandă comunistă, impregnate de-o pornire antifascistă explicabilă (după „trădarea” comisă de Hitler, cînd la 22 iunie 1941 a invadat URSS, aliatul furnizor de materii prime pînă în ziua precedentă). Pe lîngă maculatura proletcultă, ajungeau la poporul cititor și cărțile clasice ale literaturii ruse, în ediții nevisate de autorii contemporani, la prețuri foarte accesibile. Am învățat să citesc pe o cărțuție tip caiet, format mare (parcă în-folio), cu povestiri din *Abecedarul* lui Lev Tolstoi, ale cărei ilustrații color încă le am sub ochi. În liceul industrial, elev prea puțin atras de materiile tehnice, am răsfoit teancuri de volume editate la „Cartea Rusă”, înghițind și praful adunat pe ele, fiindcă am triat, dat la topit, organizat și mutat de vreo două ori biblioteca sindicatului energetic, donată liceului. Firește că am reținut de la casare și-am citit cîteva ediții complete: clasicii Tolstoi, Gogol, Dostoievski etc. Tot în anii '70 se importau filme sovietice (sau rusești), cu vizibile semne de schimbare a paradigmei culturale. Comunismul apăsător, crunt și terifiant părea că trecuse în istorie, lumea sovietelor căuta moduri de viață mai lejere, mai vesele, mai sănătoase. Dar violența nu lipsea și n-a lipsit niciodată din acele – să le zicem opere, fie romane (a se reciti prozatorii supranumiți siberieni), fie filme la care lăcrimau deja nostalgicii comuniști români, toți cu studii superioare, absolvite prin „măreața Uniune” sau loco, pe șantierele anilor '50. Unul dintre „absolvenții” șantieristi a fost Radu Cosașu. Volumul său din 1981 – *O viețuire cu Stan și Bran* – m-a instigat recent să (re)văd cîteva filme rusești de (alaltă)ieri și de azi, ca un fel de gest masochist compensator pentru nu știu care păcate...

Așa am ajuns întîia dată la pelicula *Vechi și nou*, 1928. Autor: Serghei Eisenstein. Și trebuie să mărturisesc pe scurt: m-am cutremurat de frică! Nu-mi amintesc să fi văzut alt film în care violența să colcăie în privirile actorilor cu atîta claritate și ascuțime, fără să se manifeste gestual deloc. Mi se pare suficient să amintesc (pentru cine a văzut și n-a remarcat) scena în care eroina principală, o țărăncă săracă, intră în curtea culacului bugat și privește în jur. E atîta invidie, dușmănie și ură în ochii ei, toate spoite cu un zîmbet atroce, încît mi s-a făcut rău! Ori scena în care acea femeie cere consătenilor ei să se unească în cooperativă agricolă, fiindcă nu se poate trăi la modul *fiicare pentru sine* (idee altfel corectă, nu doar politic)! Ce chipuri expresive au mușcii, cîtă plasticitate a imaginii!

De apreciat geniul regizorului S. Eisenstein, ca și talentul operatorului E. Tisse. Și tocmai asta îmi produce o pană de gîndire și simțire: atîta măiestrie pusă în slujba unui regim criminal e un atentat la simțul moral. Oare artiștii credeau sincer în virtuțile violenței? Sau erau sclavii propriei servitute?

Lucian Sârbu

Inteligența artificială față în față cu mediocritatea umană

Ce este cu această „inteligentă artificială” (IA) de care am început să auzim „toată ziua, bună ziua”? În rândurile următoare voi încerca să lămuresc cititorul mai puțin tehnic de ce IA-ul este, deopotrivă, un balaur care sperie, dar și o speranță pentru viitor. Pentru aceasta mi-am propus să pornesc de la prezentarea unei cărți scrisă în urmă cu un deceniu și tradusă la noi în 2019. Este vorba de *Ascensiunea roboților* de Martin Ford (Editura Corint, București 2019, traducere de Mihaela B. Vasilache și Liviu Pop). Fără îndoială, cartea e deja un pic datată, fiindcă în domeniul tehnologiei avansurile se fac azi cu niște salturi formidabile, dar tocmai fiindcă e un pic datată e cu atît mai relevantă, deoarece putem confrunța predicțiile pe care Martin Ford le făcea în jurul anului 2015 cu ceea ce se întîmplă acum. Și, trebuie să recunoaștem, pentru acel moment autorul american era extrem de vizionar!

Ford pleca în cartea sa de la câteva fapte imposibile de contestat. Primul dintre ele: că după al Doilea Război Mondial tehnologia electronică a avansat în conformitate cu predicțiile lui Gordon Moore, unul dintre fondatorii gigantului IT Intel, care a zis prin 1965 că puterea de calcul a circuitelor integrate se dublează cam la fiecare doi ani. El enunța această predicție, așa-zisa „lege a lui Moore”, într-un moment în care miniaturizarea electronicii era încă la început și televizoarele încă mai foloseau diode și tranzistori. Dar predicția lui a rezistat, în general, atît trecerii de la analog la digital, cît și trecerii de la digital la epoca internetului în care ne aflăm astăzi.

Al doilea fapt de necontestat (afirmat, de altfel, de numeroase studii economice) era legat de precarizarea tot mai accentuată a poziției clasei muncitoare occidentale din anii 1970 încoace. Dacă pînă pe la începutul anilor 1970 creșterea salariilor corespundea, în general, creșterii productivității, odată cu implementarea din ce în ce mai avansată a tehnologiilor digitale salariile (câștigurile concrete ale oamenilor care muncesc) au rămas tot mai mult în urma productivității, un muncitor de azi câștigînd la modul real mult mai puțini bani decît un muncitor din 1970, și fiind obligat să apeleze la credite pentru a avea același standard de viață pe care îl aveau părinții sau bunicii săi în urmă cu 50-60 de ani. Mai mult, Ford mai observa în cartea lui și că în economiile avansate se creează din ce în ce mai greu locuri de muncă – fapt ce pune presiune suplimentară pe umerii muncitorilor.

A treia constatare majoră era dată de faptul că precarizarea clasei muncitoare avea un efect direct în creșterea inegalității la scara întregii societăți (o tendință, iarăși, incontestabilă și confirmată de numeroase studii) ceea ce ar fi riscat, pe termen lung, să arunce întreaga societate în haos, deoarece precarizarea și pauperizarea unei mari părți a populației te obligă să pui întrebarea esențială: bine, bine, dar atunci fabricile alea pline de roboți pentru cine vor mai produce bunuri, dacă nu va mai avea cine să le

cumpere?!

Coroborînd cele trei realități de mai sus, Ford concluzionează că viitorul va aduce inevitabil cu sine un asalt și mai mare asupra locurilor de muncă, mai bine zis va duce la dispariția lor pe scară și mai largă, avansurile așteptate din domeniul inteligenței artificiale (IA) urmînd să atenteze în mod direct la locurile de muncă ale „gulerelor albe”, așa cum în 2015 – la data scrierii cărții – deja era clar că se întîmplase cu multe dintre joburile „gulerelor albastre” (muncitorii manuali) din cauza roboților industriali și a altor inovații legate de automatizarea locurilor de muncă din fabrici, depozite și comerț. Mulți dintre noi nu percep aceste inovații, pentru că nu avem niciodată șansa de a vizita vreo uzină, ca să putem observa concret la lucru diversele tipuri de roboți industriali care i-au înlocuit pe muncitori. Dar vedem cu toții casele automate care au început să apară din ce în ce mai agresiv în marile rețele de retail, sau automatele de cafea de la parterul fiecărei clădiri mai de Doamne-ajută: acestea nu sunt altceva decît forme de automatizare comercială care fac din ce în ce mai inutile anumite ocupații, cum ar fi cea de casier sau de barman.

Ford își încheia eseul publicat în 2015 într-o notă destul de pesimistă, fiind de părere că singura șansă de a evita un colaps societal și civilizațional ar fi fost adoptarea unui venit universal de bază (VBU) care să le permită oamenilor să continue să consume bunurile produse de roboții și de inteligențele artificiale care aveau să-i înlocuiască... pe oameni.

Astăzi, la un deceniu de la predicțiile lui Ford, VBU încă nu se arată la orizont, dar locurile de muncă ale „gulerelor albe” au ajuns, într-adevăr, sub amenințarea inteligenței artificiale (IA). Atunci cînd Ford scrisese *Ascensiunea roboților* realizările cele mai mari ale IA încă erau reprezentate de victoriile la șah împotriva lui Gary Kasparov sau de câștigarea unor concursuri televizate de tip „cine știe, câștigă”. Și abia se făceau primii pași în domeniul conducerii autonome a autovehiculelor. Astăzi IA deja a aruncat în șomaj zeci de mii de practicanți ai unor meserii intelectuale (jurnaliști, traducători, graficieni digitali sau programatori software aflați la început de carieră), și se pregătește să ia cu asalt chiar și meseria care i-a dat viață: ingineria de software. Este pentru prima oară în istoria umanității cînd o creație tehnică a omului nu pune în pericol (doar) locurile de muncă manuale, ci și pe cele intelectuale, care au făcut-o posibilă. Vorbim de intrarea într-o paradigmă tehnico-științifică absolut diferită de cea care le dădea bătăi de cap ludiților în urmă cu două secole.

Dar ce este această IA care a prins atîta avînt în ultimii ani, și cum funcționează ea? Oare am ajuns ca în filmele SF, să avem roboți „gînditori”, mașini care „gîndesc”?

Nu. De fapt această IA care a luat avînt în ultimii ani este →

Pe lîngă maculatura proletcultă, ajungeau la poporul cititor și cărțile clasice ale literaturii ruse, în ediții nevisate de autorii contemporani, la prețuri foarte accesibile.

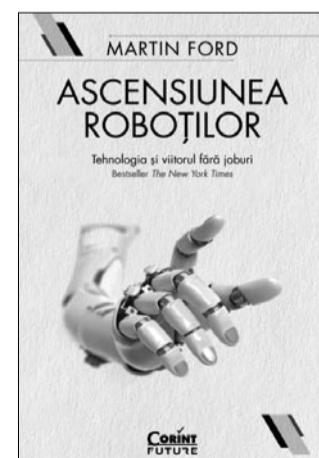
(...)

Firește că am reținut de la casare și-am citit cîteva ediții complete: clasicii Tolstoi, Gogol, Dostoievski etc.

atitudini

Religiile au ajuns o piedică majoră nu în calea progresului, ci în raportarea omului la ceea ce îl depășește, la fundamentele lui. Cât privește tehnologia, dezvoltarea ei nucleară fiind una dintre direcțiile principale, numai faptul că această direcție a fost urmată ar trebui să ne condamne pentru totdeauna.

litere

→ construită în jurul a ceea ce cercetătorii numesc „large language models” (LLM) – „modele lingvistice de mari dimensiuni”. Vorbim, de fapt, de niște programe software care au fost „antrenate” pe cantități uriașe de date pentru a aborda *probabilistic* limbajul, în așa fel încât să poată produce conversații cu sens atunci când interacționează cu oamenii. De exemplu, dacă întrebi un asemenea LLM: „Care este capitala Franței?”, acest LLM nu îți va răspunde imediat, fără să stea pe gânduri, așa cum ți-ar răspunde orice elev de clasa a treia, „Parisul”. El va descompune mai întâi în mici unități lingvistice denumite „token”-uri întrebarea noastră (de exemplu: „care”, „este”, „capi”, „tala”, „Fra”, „nței”, „?”), apoi va identifica sensul ei („e întrebare; se referă la capitala țării numită Franța”) după care va începe să calculeze, pe baza uriașelor cantități de texte pe care s-a „antrenat”, probabilitățile pe baza cărora va decide că atunci când apar simultan cuvintele „capitală” + „Franța” cel mai adesea în textele consultate în faza de „antrenament” apărea și cuvântul: „Paris”, care are 99,999% șanse să fie numele corect al orașului care ne interesează. Și va da răspunsul corect: „Capitala Franței e Parisul”. Dar dacă „antrenamentul” ar fi incomplet – pe un set limitat de date, să zicem – așa-zisa IA ar putea produce greșeli de găgă. Ne putem închipui și situația în care la întrebarea: „A cui capitală e Paris?” un model LLM „antrenat” doar pe literatură greacă ar putea răspunde: „Parisul e capitala Troiei.”, pentru că, scotocind în datele pe care a fost „antrenat”, cea mai deasă alăturare găsită ar fi „Paris” + „Troia” (ca stat).

În principiu, cam la fel funcționează și IA „antrenată” să reproducă un anumit stil grafic (imagini, ilustrații), o anumită linie melodică (muzică) sau imagini în mișcare (filme), doar că felul în care sunt calculate probabilitățile e adaptat, firește, la un spațiu bi-dimensional, la sunete sau la imagini în mișcare.

Tocmai de aceea, IA este și va fi în continuare, pe măsură ce se perfecționează, foarte eficientă în a înlocui meseriile intelectuale repetitive (cum sunt programatorii începători, care de regulă erau puși în cadrul firmelor de software să execute sarcini de bază, repetitive, lipsite de complexitate, dar care îi ajutau foarte mult să învețe bazele programării), sau pe cele care se bazează mai degrabă pe *mediocritate* decât pe *exelență*. Tocmai fiindcă se bazează pe modele statistico-probabilistice, IA este excelentă, ba chiar de neînving, în ceea ce privește *reproducerea mediocrității*. În domeniul meseriilor creative, de exemplu, o IA va putea face întotdeauna o *recenzie corectă* unei cărți sau unui film. Și asta, deoarece va ști să descompună în mii de „token”-uri conținutul respectivei opere artistice, după care va acționa probabilistic și va genera șiruri de text care vor suna „corect”, așa cum a mai citit în mii sau poate zeci și sute de mii de recenzii anterioare ale unor opere similare. Dar o IA nu va deveni niciodată un George Călinescu al literaturii, capabil să traseze direcții valorice, să facă deosebirea între scriitorii buni și veleitarii, și în cele din urmă să impună un canon literar. Fiindcă nu va ști să iasă din bazele de date pe care a fost „antrenată” și care sunt, inevitabil, limitate (chiar dacă uriașe). Iar același lucru se poate zice despre orice domeniu al preocupărilor intelectuale, inclusiv despre filozofie. Profesorii de filozofie care scriu sau gândesc numai „din citate” pot să-și pună cruce meseriei: vor fi înlocuiți de IA.

Putem conchide că orice meserie intelectuală al cărei „produs al muncii” poate fi înțeles după metode statistico-probabilistice are șanse mari de a fi înlocuită în viitorul destul de apropiat prin IA. Momentan LLM-urile se descurcă deja foarte bine cu anumite meserii, și se încurcă, încă, la altele. Dar legea lui Moore, amintită mai sus, acționează implacabil. Ba mai mult, sunt voci care zic că evoluția IA este mult mai rapidă decât sugerează legea lui Moore: există deja furnizori de IA, cum ar fi Anthropic (proprietarul serviciului de IA „Claude”), care au lansat recent „agenți IA” care pot deja să acționeze autonom pe computerul nostru, executând sarcini de contabilitate, programare software, marketing, consultanță juridică sau simplă documentare. Asta înseamnă că noi îi spunem „agentului” ce ne interesează, și apoi ne vedem de treaba noastră (eventual ne jucăm un joc sau ne uităm la un film...), în timp ce „agentul Claude” începe să muncească săruguincios în locul nostru, anunțându-ne la final că a terminat ce avea de făcut. Omului nu-i rămâne decât să verifice și să aprobe munca făcută de IA. Momentan, în testările reale, se pare că agenții IA mai au încă multe de învățat, dar trebuie pornit de la faptul că în urmă cu numai 2-3 ani IA încă se încurca la probleme simple de logică. Astăzi deja programează de la zero aplicații software...

Vor dispărea meseriile tipice „gulerelor albe”? Depinde de meserie. Dacă sunt meserii care la ora actuală sunt făcute numai din birou, ele cu siguranță nu vor dispărea, numai că mediocritatea nu își va mai găsi locul în piața muncii a viitorului. În viitor o simplă diplomă universitară nu va mai garanta o carieră de succes dacă persoana care o deține nu e dispusă și să crească profesional de la un nivel oarecare, mediocru, spre excelență. În câțiva ani va deveni evident că IA va pune în pericol tocmai slujbașii de pluton, cei care până acum se mulțumeau să profite de faptul că diploma le dădea acces la un parcurs profesional căldicel, fără puseuri de excelență, fără mari ambiții, dar și fără cine știe ce pericole. Aceste meserii „de birou” cu siguranță vor fi grav afectate de ascensiunea IA și numărul angajaților va scădea la un nivel pe care astăzi nici nu ni-l putem închipui (chiar spre zero, în cazul anumitor ocupații). Pe de altă parte, dacă vorbim de meserii intelectuale care necesită și abilități practice – un inginer constructor care trebuie să inspecteze constant șantierul de execuție, medici, inclusiv medici veterinari sau stomatologi, care trebuie să interacționeze constant cu pacienții ș.a.m.d. – aceștia nu doar că nu vor fi înlocuiți de IA, dar cei mai performanți dintre ei chiar vor învăța să utilizeze IA pentru a deveni mai productivi și pentru a-și ușura munca.

În concluzie, mulți dintre cei care practică azi „meserii intelectuale” s-ar putea să-și piardă acest privilegiu în viitor. Dar, în fond, în majoritatea istoriei sale umanitatea s-a bazat masiv pe muncă fizică, și numai foarte puțin pe muncă intelectuală. Majoritatea covârșitoare a populației era angrenată în ocupații de natură fizică, de la agricultură la comerț, ateliere, manufacturi și șantiere. Doar în ultimii cca. 100-150 de ani, sub impulsul avansului mașinărilor mecanice, munca „gulerelor albe” a devenit o componentă importantă, și pe alocuri chiar majoritară, a economiilor noastre. Poate că așteptatul impact al IA asupra „gulerelor albe” nu e decât o binemeritată corecție a unei tendințe artificiale care, din perspectiva trecutului umanității, chiar nu avea cum să dureze la infinit.

Povești de la marginea lumii

Cele două apocalipse

Ideea de război sfânt, care îi înflăcărează pe reprezentanții tuturor celor trei religii avraamice, denotă deja caracterul ultra-regresiv al acestor trei religii și situația de criză metafizică a lumii în care trăim. Rugăciunea în jurul lui Trump nu e creștinism. Ceea ce face Netanyahu în Orientul Mijlociu este *dărâmarea* mesianismului iudaic. În mod normal, după mandatul lui, Dumnezeu ar trebui să-l cheme din nou pe Noe. Singurii „autentici” sunt musulmanii, a căror religie e mai nouă. Însă e de-ajuns să auzi un șeic vorbind în cea mai pură engleză British ca să înțelegi în ce crede. Aberația războiului sfânt este cel mai bine ilustrată de ortodoxia nucleară a rușilor (ortodocșii, cu înclinarea lor către mistică, sunt oricând gata să producă asemenea nonsensuri captivante pentru mințile îmbolnăvite de ignoranță și de viața complicată). În realitate, pericolul major al lumii noastre nu vine nicidecum de la Dumnezeu. Sau, ca să fim mai clari: apocalipsa este o posibilitate mereu deschisă, iar omul e în pragul ei, dar totul ține de relația omului cu Dumnezeu, care, s-o recunoaștem, e foarte proastă în prezent, iar asta nu e întâmplător. Riscul major al lumii noastre e legat de apocalipsa nucleară, adică de ceea ce omul își poate face cu mâna lui. Și vedem că progresiștii tehnologici ca Thiel își caută deja un refugiu în Noua Zeelandă. Apocalipsa nucleară, spre deosebire de cea divină, se poate actualiza oricând și nu depinde de nimeni decât de omul însuși. Cu cât omul e mai prost - iar cei care pun mâna pe Trump și închid ochii arată prin asta că sunt proști de bubuie - cu atât are mai multe șanse să provoace ambele apocalipse. Religiile au ajuns o piedică majoră nu în calea progresului, ci în raportarea omului la ceea ce îl depășește, la fundamentele lui. Cât privește tehnologia, dezvoltarea ei nucleară fiind una dintre direcțiile principale, numai faptul că această direcție a fost urmată ar trebui să ne condamne pentru totdeauna.

Nu am obiceiul să-mi notez multe lucruri din lecturile mele și nu citesc pentru a înțelege o carte, ci pentru a înțelege o hartă care poate să străbată acea carte, dar e mai vastă decât ea. Lecturile mele au ceva foarte subiectiv, aproape egoist. Am ajuns la concluzia că tot ce încerc să rețin este exact ceea ce uit prima dată, iar ceea ce țin minte cu adevărat va apărea, la un moment dat, involuntar într-un gând nou.

Există o categorie de persoane „cosmopolite”, căreia îi place să stea mai mult prin străinătate, pe la Paris sau New York, așa că investește în asta: studii, burse de tot felul, apoi combinații în mediile aerisite ale diplomației, corporatismului, universității, administrației internaționale (UE, NATO etc.), ong-ismului global. Unii dintre ei ajung miniștri,

diplomați datorită relațiilor la nivel înalt, pe care și le fac în mod firesc. Însă foarte rar au și un angajament asumat față de propria țară. De regulă, sunt oameni care mai degrabă disprețuiesc România (motiv pentru care adesea dau vina pe poporul incult și pe corupție) și văd într-un post oarecare doar o modalitate de a-și menține standardul personal de viață. Acest lucru implică asumarea unei gândiri universaliste, cosmopolite, care uneori ajunge să se lovească de interesele statului român (pe care ei îl acuză de naționalism, comunism etc.). Dar ei aleg mereu interesul cosmopolit pentru că e și interesul lor personal. Oricât ar fi acești oameni de agreabili, eu nu i-aș numi niciodată în funcții publice, ci le-aș da cel mult sinecure ca agenți de influență culturală sau politică, acesta fiind singurul lucru util pe care l-ar putea face pentru țara lor. Cred că le-ar și conveni, căci e preferabil să frecventăm la ICR New York decât să fii secretar de stat la MAE.

Atunci când personajul Marcel înmoaie madlena în ceaiul de tei, își amintește că acest lucru îl făcea, pe când era copil, în camera mătușii Léonie. Și, într-adevăr, după faimosul pasaj despre drama culcării, urmează o dimineață de duminică, în care Marcel, înainte de a merge la biserică, o vizitează pe această mătușă ciudată, care nu-și mai părasea de mult timp casa și nici măcar camera și pretindea că nu adoarme niciodată. Mătușa Léonie este însă un *alter ego* al lui Proust, un împătimit al propriei camere și al propriului pat. Într-un anumit sens, vizitându-și mătușa, Marcel se vede pe el însuși în viitor (căci toți începem să semănăm, de la o vârstă, cu mătușile noastre). El revine la el însuși întorcându-se în trecut într-o cameră izolată, acolo unde locuia mătușa lui ultrasensibilă.

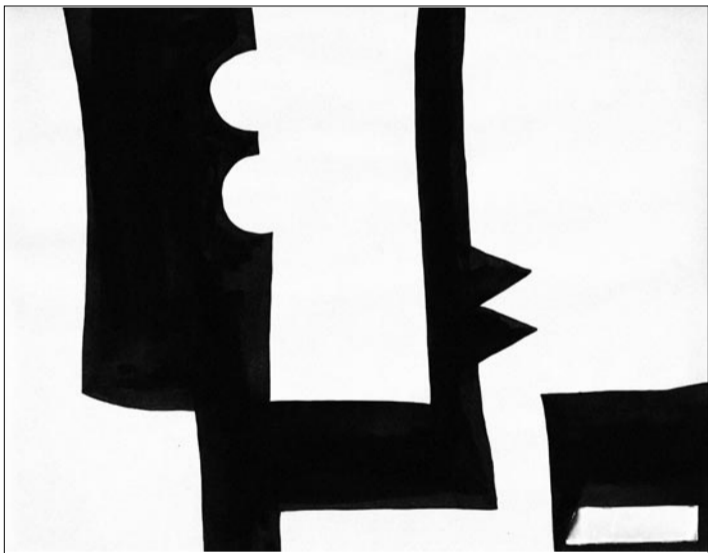
Dacă resursele folosite pentru a dezvolta tehnologia ar fi folosite pentru a oferi fiecărui copil de pe această planetă șansa de a învăța în liniște până la vârsta maturității, fără lipsuri și tragedii familiale care să-i mutilizeze viața și să-l transforme într-o povară pentru sine și pentru societate, omenirea ar înregistra un progres pe lângă care inteligența artificială generală ar fi un fleac.

One Battle After Another funcționează ca interpretare a politicii americane în era Trump și poate că mult timp de acum înainte. Democrații susțin că Trump e un accident, deși accidentul a avut loc de două ori. Republicanii vor instaurarea unei ere MAGA, deși revoluția lor e tot mai slab susținută de americani. Nimeni, deci, nu a câștigat, ci e doar o luptă după alta, care nu duce nicăieri, ca dovadă că mișcările radicale nu fac altceva decât să perpetueze conflictul.

Ninel Ganea

Bolliac și-a încercat mâna și într-un roman în versuri cu un titlu incitant Călugărița, care i-a prilejuit o reunire a două teme favorite: emanciparea femeii și anticlericalismul.

Cu greu s-ar putea exagera importanța momentului de la 1848 pentru istoria politică și culturală a României. Occidentalizarea galopantă, indiferent de preț, sincronizarea cu ultimele mode și curente apusene, socialismul, se ivesc și dobândesc o amploare nebănuită odată cu pașoptiștii. Nu întâmplător în filmul „Aferim”, în regia lui Radu Jude și sub patronajul financiar al Fundației Soros, pașoptiștii sunt descriși *en passant* ca luptători împotriva discriminărilor și, în general, ai vechilor rânduiești. E un arc peste vremuri cu totul justificat.

Pe de altă parte, naționalismul românesc își trage seva tot din acele vremuri, când poporul s-a ridicat la luptă prin reprezentanții săi din societățile secrete revoluționare contra guvernărilor legitime/tradiționale. Astăzi, de pildă, când vedem steagul tricolor înălțându-se pe turla vreunei biserici sau ca semn de carte într-o hagiografie, trebuie să mulțumim tot generației „Dreptate și Frăție”.

Însă o latură mai puțin cunoscută a pașoptismului românesc o reprezintă anticlericalismul și anticreștinismul său, ilustrat în special de poetul și jurnalistul Cezar Bolliac. În pofida inconfundabilului său aer caragialesc (printre altele, a fondat și condus ziarul „Trompeta Carpaților”), cu versatilități dezarmante și ticăloșii stânjenitoare, personajul e relevant pentru atmosfera morală și tendințele epocii. Și dacă Bolliac a schimbat de multe ori punctul de vedere fără mari scrupule sau procese de conștiință, duhul său ateu-combatant puțin probabil că l-a părăsit vreodată.

Oarecum paradoxal, în 1841 poetul a petrecut câteva luni în recluziune la Schitul de la Poiana Mărului, condamnat de autorități pentru o implicare parțială în complotul lui Mitică Filipescu. Amintirile sale poetice despre aceste episod spun mai multe despre sentimentele sale exaltate decât despre topografia spirituală a locului.

În Kamceatka României, într-o hoardă d-otentoși

Într-o capiște druidă, unde cer să vezi nu poți

Ș-unde Teutates s-aude prin copaci bătrâni zbierând,

Primind ritul cel de groază de la erimiți turbând. (La Maior Voinescu II)

La vremea vizitei lui Bolliac, trecuseră aproximativ 70 de ani de la adormirea Sf. Vasile de la Poiana Mărului, cel care îl tunsese în monahism chiar la mănăstirea din munții Buzăului pe Sf. Paisie de la Neamț, amintit elogios de Dostoievski în debutul romanului *Frații Karamazov*. Poate că lăcașul nu mai avea nevoitori isihăști de calibrul celor doi ori măcar apropiați, sau poate, mai probabil dată fiind educația romantico-socialistă, că poetul nu avea ochi și urechi pentru așa ceva.

Cert e că Bolliac nu doar că trece pe lângă Ortodoxie fără a simți vreun fior mai profund,

Bonjurism anticreștin

dar creștinismul i se pare, în vâltoarea revoluțiilor de la 1848, pe cale de dispariție.

„Roma este vingătoare

Popii fug să se omoare

Iezuiții s-au pălit.

Lanțul greu al omenirii

Credinți vagi ale orbirii

Creștinismul s-a sfârșit.” (România solidară)

În alte poezii, elanul milenarist ia forme mai violente și mai neaoșe, dar care, cu tot ridicolul lor, nu ar trebui subestimate:

Cristulețe, mai ia-ți cerul,

Că ne rebegește gerul.

Ia-ți și cerul și cuvântul

Și mai lasă-ne pământul. (Cântec oltenesc)

Ca oricărui romantic get-beget, cu sau fără veleități lirice, lui Bolliac nu-i sunt străine nici inflexiunile gnostice:

Trei mii de ani mai bine, stăpâne, au trecut,

De când aceste immuri, în trista armonie,

Înaltă omenirea, s-aline-a ta mânie

S-o mântuiești de Răul ce voia-ți a făcut!

Ai hotărât tu, Doamne, sfârșit la ura ta? (Schitul)

Pe lângă astfel de invective groase, registrul iluminist de lozinci anticlericale colportat cu aplomb de Bolliac prin varii locuri trădează mai degrabă naivități scuzabile.

Se-mpărțiră iar prin lume: unii mai fierbând la sfinți,

Alții-n rasa vicleniei născocind la sfinți părinți,

Ucigând filozofia, manuscrisele arzând,

Sau falsificând în ele câte nu le era-n gând.

Cel ce nu va să muncească este-n veci născocitor

Spiritu-i, în viclenie, tot'deauna-i creator

Câte rele n-aduseră aste caste-n orice loc! (La Maior Voinescu II)

Sau:

Ne trebuie lucrări;

Căci (popa) e complice

Al vechii tiranii,

Ș-oricâte va s-explce

Ne-afundă în robii. (Se naște sau se face omul?)

Bolliac și-a încercat mâna și într-un roman în versuri cu un titlu incitant *Călugărița*, care i-a prilejuit o reunire a două teme favorite: emanciparea femeii și anticlericalismul. Acțiunea e pe cât de tipică pe atât de penibilă în previzibilul ei facil: o călugăriță e remarcată de un tânăr pentru frumusețea ei și împreună decid să fugă împreună. Din fericire, epopeea erotică s-a încheiat prematur, poetul întrerupând foiletonul fără explicații după numai două episoade.

Nu ar fi indicat a vedea în aceste tușe apăsate doar licențele poetice ale unui spirit incontinent și nonconformist, dedat unor excese lirice.

În articolul program *Poezia* apărut în anul 1846, Cezar Bolliac atacă frontal problema credinței religioase. Printre altele, poezia trebuie „să nimicească toate formele sociale, politice și religioase, prefăcând cea iubire numai teoretică de libertate și egalitate în libertate și egalitate practică și actuală. Să întemeieze o singură credință religioasă în locul tuturor credințelor învechite și prefăcute până astăzi: aceea a rației (rațiunii – n.n.) și libertății”. Poetul-ziarist nu se rezumă doar la sfaturi generale, ci recomandă metode practice pentru împlinirea visurilor sale: „Să schimbe biserica în școală și să organizeze dintr-însa o educație populară care să se întinze deopotrivă peste tot popoul, și clerul să-l prefacă în simpli învățători ai populilor în casele și în câmpurile lor.” Cu alte cuvinte, avem aici poate prima enunțare explicită a unui ideal comunist: desființarea completă a religiei.

Reflexele anti-ortodoxe nu-l părăsesc pe Bolliac aproape indiferent de subiectul abordat. Într-un articol despre istoria legislației românești, el descrie *Pravila lui Matei Basarab* drept „un mare corp de legi bizare și necomplete, un amestec de drept canonic ortodox, de drept criminale cu toate atrocitățile Bizanției în decadință”.

Astfel de caracterizări riscă să treacă de subtilități interpretative pe lângă tratamentul aplicat domnitorului Constantin Brâncoveanu: „...În lunga domnie a lui Constantin Brâncoveanu s-au stricat cu desăvârșire toate rândurile oștirii române, s-au șters toate ideile mari și patriotice ale lui Șerban Cantacuzino, s-a sărăcit țeara prin vâcăr și alte felurimi de dăjdii, îmbogățindu-se numai el cu averi cum n-au mai avut nici un alt domn al României, și apoi acest domn a expiat păcatele sale în turmentele cele mai înfricoșate fizice și morali ce a putut cerea vreodată un suveran și părinte de familie (...) Asta e soarta suveranilor care cată puterea lor în averi materiale”.

Critica nu e motivată politic, ci tot religios, pentru că în 1862, când apare acest articol, ținta lui Bolliac o reprezintă mănăstirile zise brâncovenești, mai precis averea lor: „Aci, dar, avem să ne ocupăm de un alt feliu de monastiri închinat; de un alt feliu de împroprietărire a averilor publice; de monastirile zise brâncovenești; de monastirile închinat unui sfânt în viață, unui om, unui fecior de boier care a servit guvernului austriac...”

Bineînțeles că tirul jurnalistic începuse mult mai devreme, Bolliac desfășurând o adevărată campanie de presă care va culmina în anul 1863 cu legea de secularizare a averilor mănăstirești: „A treia parte din pământul Țerei Românești este proprietate a sfinților; prin urmare și a treia parte din locuitorii țerei muncesc pentru acești divini proprietari. Aproape jumătate din acești sfinți proprietari de moșie sunt pământiani și-și cheltuiesc venitul – deși-l cheltuiesc rău – dar îl cheltuiesc în țară; dar mai bine de jumătate sunt străini și-și trag toate veniturile în străinătate, fără să dea un gologan măcar, havaet, vamă sau plocon la visteria țerei.”

Pe Bolliac îl preocupă nu doar averile mănăstirilor, ci și arhivele lor culturale, așa că în momentul în care prietenul său Dimitrie Bolintineanu ajunge ministru al Instrucțiunii Publice îi recomandă să aibă în vedere documentele mănăstirilor: „Deaca o ziceam aceasta, ne socotim în oarecare drept, pentru că mult am alergat și noi, mult ne-am ostenit și mult ne-am expus spre a aduna de prin monastiri și spre a smulge de prin ghearele călugărilor greci, lade întregi, închise cu genunchiul, pline de pergamente și de documente de tot felul.”

La nevoie, poetul-revoluționar a pus umărul direct în sprijinul cauzei sale de-o viață. În 1863, în contextul disputelor pe seama secularizării averilor mănăstirești, Bolliac „a spart cu topoarele ușile de la Radu Vodă, ca să dea afară pe egumen și să pună mâna pe actele și odoarele ce mai rămăseseră”.

După votarea la 11 decembrie 1863 a legii de confiscare a bunurilor mănăstirilor, *Buciumul*, ziarul condus de fostul pașoptist, a apărut tipărit în condiții excepționale, cu litere aurite pe hârtie roz.

În 1848 mulți preoți, monahi și chiar arhierii au luat parte entuziast la revoluția munteană. Dacă pe atunci și poate mult timp după traiectoria mișcării nu era întru totul clară, cu greu s-ar putea contesta în prezent rolul ei pulverizator sau formația ideologică a corifeilor mișcării. Ceea ce face relativ greu de înțeles encomioanele pașoptismului din mediile ortodoxe.

Idei și zile

*

Visul este viață. (M-am trezit cu acest gând.) 23.02.2020.

*

Coronavirus în jet set: #metoo... 13.03.2020

*

Patria, adăpost de pandemie. Poliția de frontieră anunță că în ultimele două săptămâni s-au întors în țară peste un milion de români. Între ei, mulți care nu ne lipseau, dar revin uneori în căutare de adăpost. De obicei, se adăpostesc de polițiile occidentale. Acum, de politicile sanitare. *Headline* posibil: *Diaspora returns. With a vengeance.* 13.03.2020.

*

A murit Vintilă Mihăilescu. Dintre cei care, români și străini, au scris despre țăranul român și lumea lui (intrată masiv și în mediul urban, în special după decimarea și apoi dezlocuirea ori copleșirea cu etnici români emancipați de regimul comunist a populației multietnice din orașele și târgurile noastre antebelice), Vintilă e singurul care a găsit *le juste milieu*.

Unii străini, în grade și modalități diferite, au ajuns destul de aproape de subiect, dar au avut de luptat, adesea fără succes, cu dificultăți majore, de la cele lingvistice și de "intimitate culturală" (Michael Herzfeld) la cele inerente oricărui demers antropologic. Nici exotizarea/alterizarea Celuilalt, nici tendința (cu rădăcini contraculturale și psihologice, ținând de alienarea de propriile societăți) de a-l esențializa/fetișiza pe țăran (ca pe oricare om diferit de observator/analist/interpret) nu ajută în înțelegerea lui. Între orientalism (cu toate nuanțele: paternalist, simpatetic, disprețuitor, metafizic etc.) și încercarea de asimilare voluntară a cercetătorului în mediul sudiat (având ca resort intim tot fuga/alienarea de sinele cultural propriu), mergând – dacă reducem la absurd – pînă la o dialectică (și imposibilă) "fuziune a orizonturilor" (Gadamer), opțiunile sînt destul de numeroase, dar toate trebuie să treacă de un obstacol major: găsirea unui echilibru dialectic între stigmatizarea Celuilalt și abandonarea oricărei distanțe (cel puțin pe plan euristic, metodologic, epistemologic, dacă nu și pe plan existențial), adică ceea ce se numește *going native*. Ca să nu mai vorbim de apologia aborigenului făcută de unii străini care-i atribuie acestuia inclusiv anumite forme de superioritate față de Omul Alb sau față de Occidental: o artă mai pură și profundă; o conștiință cosmică și ecologică mai responsabilă; o gândire metafizică, ori măcar un sistem de *native concepts*.

Un singur exemplu: *ubuntu*, o categorie (pseudo-)filozofică inventată de albi sud-africani după *apartheid*, când mulți au devenit de nevoie politic corecți, pentru a "ridica la concept" un termen *native* care ar putea însemna omenie (față de alții); sigur că IT-iștii de la Linux, deveniți și ei generoși de nevoie (fiindcă au fost striviți de monopolistii globali de la Microsoft) au ajuns astfel ușor la numele Ubuntu pentru un sistem de operare *open source*.

Nici românii nu sînt scutiți automat de aceste pericole și tribulații cînd încearcă să înțeleagă țăranul și, mai general, clasele de jos. De la etnologi și folcloriști la istorici,

sociologi, critici literari și filozofi, mulți l-au înzestrat pe țăran cu virtuți pe care nu le avea (și nici nu putea să le aibă, fiindcă nu intră în paradigma existenței sale reale), de la gîndirea filozofică la conștiința estetică. Mircea Vulcănescu, lapidar și spiritualist, și Constantin Noica, mereu pe urmele lui, fascinat de etimologie (populară) și cu ambiția sistemului, dar fără altă credință decît una (doar ocazional mai sceptică) în Legiune, au mers cel mai departe în acest sens, construind ceea ce ironicul Cioran, deloc străin de exaltări (fie și apofatice), dar pledînd de la maturitate încolo pentru scepticism radical, a numit "metafizicile ciobănașului".

Să revenim la structura socială și la discursul despre ea. Dispariția din vocabularul postcomunist a noțiunii de clasă socială a făcut cu neputință înțelegerea și chiar conceptualizarea distanțelor dintre grupurile și straturile sociale, foarte importante chiar în societăți ca a noastră, în care demarcațiile și diferențele, ca să nu mai vorbim de ostilități reciproce și conflicte, par să se fi atenuat sub regimul comunist, un fals egalitarism demagogic. Cu etnologiei și folcloriștii, istoria e mai simplă, fiindcă majoritatea s-au reciclat sumar ca antropologi după 1989, rămînînd însă fundamental, ca grup profesional și ca discurs, nereformați și ilizibili, eventual aderînd la forme *dandy* de neo-ortodoxism ori adoptînd cîte o vogă internațională pentru a putea primi burse și invitații în străinătate.

Mai complexă și mai greu de analizat succint este constituirea noii generații de antropologi români, inclusiv a celor formați și în străinătate. Mulți dintre ei au plecat la studii înainte de a-și cunoaște cu adevărat societatea și canonul cultural-istoric național, deci s-au aculturat fără rest, uneori oportunist, altele *by default*, în antropologia occidentală, tot mai postmodernă și mai de stînga (*la gauche caviar*, cu elemente anarhiste de salon, din păcate, a înăbușit în Occidentul postmodern de după finele anilor 1970 stînga rațional-reformistă, încă aproape de o social-democrație exigentă și realistă, ori cea nihilist-revoluționară din anii 1960, mai legată de realitățile sociale, deși dogmatică și utopică în același timp). În acest cadru intelectual și ideologic, clasele de jos și minoritățile de orice fel au fost transformate în singurele medii sociale ale Binelui, Adevărului și Frumosului. Iar eventualele lor defecte, acțiuni reprobabile/discutabile ori umbre au fost explicate și simultan scuzate ca sechele ale exploatarei, ale condiției subalterne în general – chiar la secole după încetarea acelor experiențe. Prin urmare, mulți dintre tinerii noștri antropologi (ca și colegii lor de generație din toate științele sociale și umane) au fost pregătiți *to go native* în propria țară, uneori dintr-o nevoie sinceră și irepresibilă de a-și cunoaște/regăsi rădăcinile, identitățile fierbinți, osmotice, ale familiei și mediului natal. (În destule cazuri, această întoarcere la origini, eventual printr-o radicalizare anti-occidentală, semnaleză și eșecul ori refuzul modernizării/occidentalizării.) Unii au trebuit să iasă mai întîi din propria condiție de *native*, să și-o ascundă, să și-o transmute cultural-ideologic (devenind în ultima vreme, ca și descendenții privilegientiei, *neocon*, sau încercînd să fie măcar *cool*, "urbani", *#rezist* cu agende abrupt schimbătoare etc.), pentru a se întoarce în chiar mediile lor familiale cu o ostentativă lipsă (învățată, jucată) de familiaritate, cu încercarea de a-și construi o distanțare față de omul umil, chiar cel din familia extinsă, devenit obiectul lor de studiu. (Ei înșiși constituie de fapt un pasionant obiect de studiu. Dar cine să-i studieze?)

Un fenomen doar aparent similar s-a petrecut în perioada bonjurimului, cînd a apărut la noi prima apologie a Țăranului. Diferența specifică ține și de faptul că pe acea vreme țăranii constituiau majoritatea covârșitoare a populației, iar mulți dintre bonjuriști îi cunoșteau din copilăria pe moșia familiei, cadru al unei adevărate promiscuități româno-țigănești la nivelul social de jos, dincolo de o vagă segregare etnică, mai mult orizontală (fiindcă boierii și arendașii, cămătarii și administrația îi disprețuiau și tratau cam la fel pe toți săracii) în care cel mai stigmatizat nu o ducea neapărat cel mai rău. Prin urmare, bonjuriștii îi cunoșteau pe țărani așa cum erau, cu bune și cu rele, îi țineau la o distanță sigură, ierarhic organizată, deși îi metamorfozau literar-ideologic din rațiuni politico-practice, nu numai estetice. Curentele ideologice și literare ulterioare, de la sămănătorism la legionarism, lucrau deja cu reconstrucții estetico-politico-mistice transparente și chiar declarat teziste ale realității, care aveau un grad de distanțare ușor recognoscibil ori prezumabil. Astfel, un frate al bunicii paterne, Eugen Ciuchi, coleg de liceu și prieten cu Bacovia, a scris versuri epigonice-sămănătoriste la București, din nostalgie pentru satele familiei lor de boieri și proprietari înstăriți, militari și ispravnici, diplomați și magistrați, prefecti și primari. Alți sămănătorști trebuiseră să învețe pe de rost această nostalgie, pe care n-o puteau lega decît de eventuale scurte vacanțe ori vilegiaturi la țară.

Vintilă a avut norocul de a se naște într-o familie în care reflecția profesională și existențială pe aceste teme cunoscute deja un moment de vîrf prin bunicul său omonim, Vintilă M. Mihăilescu (1890-1978), deja născut în București. Prin urmare, deși numai inteligența înaintașilor i s-a putut transmite genetic, o parte din tradiția de familie a constituit o influență formativă semnificativă. În numeroasele noastre discuții pe această temă, unele ducînd la conferințe comune sau la proiecte instituționale (unul a fost ratat în 2008 la revista *Cuvîntul*, de unde am demisionat de nevoie, altul a căzut în 2016, după ce fusese inclus în programul de revenire a prietenului meu la direcția Muzeului Țăranului Român), Vintilă și cu mine am fost de acord că întîlnirea stoică, omenește deschisă dar depasionată (cu o empatie moderată, dacă nu chiar controlată "rece") cu Țăranul sau Muncitorul, Țiganul etc. văzuți așa cum sînt, în realitatea vieților lor, a Istoriei și a diversității individuale, nu ca reificări/esențializări, deci dincolo de orice idealizare și dincoace de orice alterizare, este singura formă judicioasă de raportare, de dialog real. Numai această abordare te poate ajuta, fără a te face automat competent în chestiunea evanescentă a unei/unor alte vieți, să te apropii de Celălalt fără a-l falsifica și fără a te lăsa orbit de prejudecăți, începînd cu cele pozitive, la fel de contraproductive precum cele negative.

M-aș bucura să văd că promoțiile de studenți ai lui Vintilă, începînd cu cei care i-au fost apropiați, înțeleg aceste lucruri. Publicul larg va rămîne desigur la nivelul mai accesibil (unde ironia și umorul de factură superioară par să atingă – deși în realitate nu o pot face, fiind vorba de o diferență de natură, nu de grad ori stil – universul atît de tipic românesc al bășcăliei și acela mai recent al "fiței") al textelor acestui "spectator angajat" cum puțini am avut și avem. 22.03.2020.

(Extrase din manuscrisul *Idei și zile* au mai apărut în *Trivium*, *Observator cultural* și, începînd din iulie 2023, *Argeș*.)

De la etnologi și folcloriști la istorici, sociologi, critici literari și filozofi, mulți l-au înzestrat pe țăran cu virtuți pe care nu le avea (și nici nu putea să le aibă, fiindcă nu intră în paradigma existenței sale reale), de la gîndirea filozofică la conștiința estetică.

...Ingeborg Bachmann nu a rămas indiferentă la teoria lui Wittgenstein despre limbaj. Autoarea mărturisește într-un interviu că a fost impresionată de aceasta, în special de propoziția „Limitele limbajului meu înseamnă limitele lumii mele”. Această propoziție, afirmă ea, a făcut-o conștientă de ceva ce exista deja în ea însăși.

Ingeborg Bachmann și receptarea filosofiei lui Wittgenstein în spațiul cultural german

În anul 1981 apărea în colecția „Orfeu” a Editurii Univers o selecție din poeziile antume ale scriitoarei de limbă germană Ingeborg Bachmann, de la a cărei naștere se împlinesc anul acesta 100 de ani. În trecutul recent, la Editura Humanitas, a apărut romanul „Malina” (ed. I 2007; ed. a II-a: 2022), precum și o nouă antologie de versuri, care cuprinde de data aceasta și unele postume, având titlul „Voi, cuvinte” (2017), în traducerea Anei Mureșanu și a Ramonei Trufin. Opera ei literară mai include povestiri și piese radiofonice (*Hörspiele*), eseuri pe teme literare și filosofice, conferințe și cuvântări, precum și un vast ciclu romanesc intitulat *Todesarten* („Soiurile morții”), nefinalizat, din care a văzut lumina tiparului doar volumul „Malina”. În afară de cărțile mai sus amintite, apărute în limba română, Editura Trei a publicat în anul 2010 volumul intitulat „Timp al inimii”, care cuprinde corespondența dintre autoarea germană și poetul Paul Celan.

Primul volum de poezii, *Die gestundete Zeit* („Timpul amânat”), i-a adus lui Ingeborg Bachmann în anul 1953 și întâiul mare premiu important, cel al „Grupării 47”, asociație literară din care poeta făcea, la rândul ei, parte. Acel premiu o propulsează în centrul lumii literare germane postbelice, alături de nume precum Paul Celan, Günther Eich, Nelly Sachs, Ilse Aichinger etc.

La finalul studiilor sale de psihologie, germanică și filosofie de la Universitățile din Innsbruck, Graz și Viena, Ingeborg Bachmann va susține în data de 23 martie 1950 o teză de doctorat despre filosofia lui Martin Heidegger intitulată *Die kritische Aufnahme der Existenzialphilosophie Martin Heideggers* („Receptarea critică a filosofiei existențiale a lui Martin Heidegger”). La finalul acesteia, autoarea face referire și la filosoful Ludwig Wittgenstein, citând propoziția numărul 7, cu care se încheie celebrul său *Tractatus logico-philosophicus*: „Despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă” (1). Într-un interviu acordat în anul 1973 lui Karol Sauerland, poeta germană relatează cum a decurs întâlnirea sa cu filosofia lui Wittgenstein, prin intermediul *Tractatus*-ului: „... studiam la Viena pe atunci. Toată literatura aceea fusese, desigur arsă de naziști, iar un bibliotecar m-a condus apoi în pivnițe. Biblioteca noastră Națională din Viena are un subsol. (...) am găsit această carte, am descoperit-o; în Anglia, îl cunoșteau pe Wittgenstein de mult timp, dar pentru noi era complet nou” (2).

Ingeborg Bachmann va publica în timpul vieții două eseuri despre filosofia lui Wittgenstein. Ambele texte sunt scrise la doi ani după moartea filosofului, în 1953, anul apariției celei de-a doua lucrări a lui Wittgenstein, *Philosophische Untersuchungen*, la care, de altfel, poeta se va și referi pe scurt și în al doilea text al său.

În eseu cu titlul *Ludwig Wittgenstein – Zu einem Kapitel der jüngsten Philosophiegeschichte* („Ludwig Wittgenstein – Cu privire la un capitol recent din istoria filosofiei”), apărut în revista „Frankfurter Hefte”, autoarea îl va aduce în atenția cititorilor din spațiul german pe acest filosof, încă puțin cunoscut, convinsă fiind că va veni, desigur, timpul ca el să fie receptat (3). La acea vreme, când ea l-a descoperit, relatează autoarea în interviu, Wittgenstein era perceput ca „ceva atât de obscur, atât de abstrus, cumva nu în întregime ... serios – oamenii pur și simplu nu voiau să creadă că acest om era important” (4). Prin urmare, Ingeborg Bachmann va face demersurile pe lângă editura Suhrkamp pentru ca Wittgenstein să fie în sfârșit publicat în volum, în limba germană.

Poziționarea poetei față de gândirea lui Wittgenstein este ambivalentă. Dacă într-un interviu din anul 1955 ea susținea că întâlnirea cu autorul *Tractatus*-ului a fost „cea mai semnificativă dintre întâlnirile sale intelectuale” (5), cu puțin timp înainte de moartea ei, aceasta afirma că nu s-a gândit niciodată la Wittgenstein când scria poezii (6).

Subiectul primului eseu este, în primul rând, problematica *Tractatus*-ului, Ingeborg

Bachmann prezentând și persoana lui Wittgenstein, legenda care îl înconjoară, precum și istoria receptării operelor sale. Ea arată că tăcerea și viața retrasă sunt singurul rezultat logic al gândirii lui Wittgenstein, căci „încercarea de a duce la bun sfârșit filosofia în tăcere - o încercare absurdă, se pare, dar singura legitimă pentru el, după ce prezentase clar tot ce se poate gândi, ceea ce limitează inimaginabilul de interior și indică astfel spre inimaginabil” (7) a fost consecința gândirii sale, a viziunii sale „consecvente” despre lume. Bachmann consideră că tocmai „eșecul” lui în determinarea pozitivă a filosofiei, care printru ceilalți neopozitivisti devine ignoranță rodnică, merită reînnoită și reexaminată constant.

Ceea ce o impresionează pe Bachmann în *Tractatus* este convingerea lui Wittgenstein că fundamentul lumii și al vieții umane - al logicii și al eticii - este transcendental. Transcendentalul, însă, nu poate fi explicat ca atare - este doar graniță/limita a ceea ce se poate spune, limita lumii. Ingeborg Bachmann împrumută frecvent în opera sa conceptul de „graniță”/„limită” de la el: „De această parte a granițelor/limitelor (*Grenzen*) ne aflăm, gândim, vorbim. Sentimentul lumii ca întreg limitat apare pentru că noi înșine, ca subiect metafizic, nu mai suntem parte a lumii, ci mai degrabă o «limită»/o «graniță». Totuși, accesul dincolo de graniță ne este blocat. Nu este posibil să ne poziționăm în afara lumii...” (8).

Conceptul de „limită”/„graniță” apare deseori în lucrările ei, atât în poezie, cât și în proză. De pildă, în poemul *Von einem Land, einem Fluß und den Seen* („Despre un tărâm, un râu și niște mări”) substantivul *Grenzen* apare de mai multe ori, în următoarele versuri, poeta manifestându-și dorința existențială de încălcare a lor: „Noi însă vrem să vorbim despre granițe/ Și chiar dacă granițele trec încă prin fiecare cuvânt:/ le vom depăși cu dor de casă/ și apoi vom fi cu fiecare loc în armonie”(9).

Ingeborg Bachmann îl compară pe Wittgenstein cu Baudelaire și cu Pascal. Ea se referă la poemul lui Baudelaire intitulat *Le gouffre*, care transmite aceeași idee, conform căreia filosofia nu poate contribui la rezolvarea problemelor noastre. Împreună cu Pascal, Wittgenstein ar trăi o „dramă cardinală”, mișcându-se „în și cu abisul său” (*in und mit seinem Abgrund*) (10).

La finalul eseului, autoarea susține că a venit momentul descoperirii lui Wittgenstein în spațiul cultural german, semnalând apariția în Anglia a unei noi lucrări a filosofului, intitulată „Investigații filosofice” (*Philosophische Untersuchungen*). De asemenea, arată ea, ar mai exista un caiet al lui Wittgenstein, „Caietul albastru”, pe care autorul l-a dorit publicat după moartea sa.

Cel de-al doilea articol al lui Ingeborg Bachmann cu privire la gândirea filosofică a lui Wittgenstein este intitulat „Exprimabilul și inexprimabilul - Filosofia lui Ludwig Wittgenstein” (*Sagbares und Unsagbares – Die Philosophie Ludwig Wittgensteins*), fiind, de fapt, un eseu radiofonic, în care apar vocile a patru personaje: primul vorbitor (1. *Sprecher*), al doilea vorbitor (2. *Sprecher*), vorbitorul în citate (Wittgenstein) [*Zitatensprecher (Wittgenstein)*] și criticul (*Kritiker*). Eseul a fost difuzat la postul de radio „Bayerische Rundfunk” în data de 16 septembrie 1954. Multe din observațiile cu privire la opera lui Wittgenstein, care apar în primul eseu, se regăsesc și în cel de-al doilea. Ceea ce o fascinează cel mai mult pe poetă la filosof este atitudinea acestuia față de întrebările ultime și față de problemele vieții.

Desigur, Ingeborg Bachmann nu a rămas indiferentă la teoria lui Wittgenstein despre limbaj. Autoarea mărturisește într-un interviu că a fost impresionată de aceasta, în special de propoziția „Limitele limbajului meu înseamnă limitele lumii mele”. Această propoziție, afirmă ea, a făcut-o conștientă de ceva ce exista deja în ea însăși. Cu toate acestea, în decursul elaborării creației sale poetice, ea nu se va fi gândit deloc la

Wittgenstein sau la aserțiuni filosofice de genul acesta.

Mai mult decât atât, Ingeborg Bachmann se detașează critic de Wittgenstein atunci când susține că ea nu poate accepta celebrul aforism cu care filosoful își încheie *Tractatus*-ul: „7.1. Despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă” (11). Ea consideră că această afirmație este nesatisfăcătoare, perturbă și provoacă reflecții suplimentare. Pentru ea, a tăcea cu privire la ceva nu înseamnă pur și simplu a tăcea, căci trebuie diferențiate felurile moduri ale tăcerii: „Tăcerea negativă ar fi agnosticism - tăcerea pozitivă este misticism” (12).

În afară de aceste două eseuri, în volumul *Kritische Schriften* (2005) sunt publicate alte două texte timpurii ale ei despre Wittgenstein, care pot fi socotite etape de tranziție între teza de doctorat și și eseurile despre Wittgenstein prezentate mai sus. Acestea sunt „Cercul de la Viena. Pozitivismul logic - filosofia ca știință”, în care Wittgenstein este plasat în contextul Cercului de la Viena, text difuzat ca eseu radiofonic în 1953 și eseu incomplet păstrat „Filosofia prezentului”. Aceste două texte nu au fost publicate în „Operele” (*Werke*) autoarei în patru volume publicate în 1978 și reeditate ulterior în mai multe rânduri, deoarece ele nu erau atât niște lucrări originale, ci reluau cu scopul popularizării ideile lui Viktor Kraft, îndrumătorul ei de doctorat (13).

Prin eseurile sale despre Ludwig Wittgenstein de la începutul anilor 1950 și prin ediția Suhrkamp a *Tractatus*-ului și a *Investigațiilor filosofice* pe care ea a inițiat-o în 1960, Ingeborg Bachmann a jucat un rol decisiv în receptarea lui Wittgenstein în spațiul cultural german după cel de-al Doilea Război Mondial. În ciuda dimensiunii reduse a acestor eseuri cu privire la Wittgenstein, ele s-au bucurat de un așa de mare interes din partea criticii literare, încât au ajuns să constituie un adevărat „capitol în istoria recentă a studiilor despre Bachmann” (14). Cu toate că Ingeborg Bachmann nu a conceput o estetică sau o poetică filosofică, ea înțelegând filosofia ca pe ceva ce nu ține de domeniul poeziei, întâlnirea poetei cu filosofia lui Wittgenstein, ca și cu cea a lui Heidegger, și-a pus amprenta în mod decisiv asupra originalității limbajului ei poetic.

Note:

1. Ludwig Wittgenstein: *Tractatus Logico-Philosophicus*, traducere, cuvânt introductiv și note de Alexandru Surdu, Editura Humanitas, București, 1991, p. 124.
2. Ingeborg Bachmann: *Wir müssen wahre Sätze finden. Gespräche und Interviews*, hrsg. von Christine Koschel und Inge von Weidenbaum, Piper Verlag, München/Zürich, 1983, p. 135.
3. Idem: *Werke IV*, herausgegeben von Christine Koschel, Inge von Weidenbaum, Clemens Münster, Vierter Band: Essays, Reden, Vermischte Schriften, Piper Verlag, München, 1978, p. 22.
4. Volker Munz: *Bachmann und Wittgenstein. Versuch einer Annäherung*, în: *Colloquium: New Philologies*, Ingeborg Bachmann und die Philosophie, hg. von Marion Heinz, Eva Lagnière-Waniek und Alice Pechriggl unter Mitarbeit von Katja Čičigoj, vol. 9, 1-2 (2024), Alpen-Adria-Universität, Klagenfurt, pp. 54-71, aici p. 54.
5. Ingeborg Bachmann: *Wir müssen wahre Sätze finden...*, p. 12.
6. *Ibidem*, p. 136.
7. Idem: *Werke IV*, pp. 12-13.
8. *Ibidem*, p. 20-21.
9. Idem: *Sämtliche Gedichte*, Piper Verlag, München; Zürich, p. 99.
10. Idem: *Werke IV*, p. 21.
11. Ludwig Wittgenstein: *Tractatus Logico-Philosophicus...*, p. 124.
12. Ingeborg Bachmann: *Werke IV*, p. 120.
13. Sara Lennox a examinat aceste texte „dependente”, în care scriitoarea se afla încă sub influența Cercului de la Viena, și a încercat să demonstreze că Bachmann, la acea vreme, nu era atât de capabilă să-l distingă pe Wittgenstein de poziția neopozitivismului. Vezi Malgorzata Swiderska: *Die Vereinbarkeit des Unvereinbaren. Ingeborg Bachmann als Essayistin*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1989, p. 23.
14. *Ibidem*, p. 23.

George Adrian Itoafă AFORISME

■ Uneori versurile vin materializate, sculptând sensul spre definirea creației.

■ Prind un curcubeu și-l așez la inimă, atunci când ne depărtăm gândurile.

■ Ne picurăm sufelele pe inimi, poate rămânem în eternitatea conștiințelor colective.

■ Deschide-ți urechile, să-ți șoptesc despre gânduri.

■ Doar fragmente din mine se mai bucură de neuitate speranțe și tac să mă adun.

■ Apropierea, uneori doare mai tare ca depărtarea. Cu cât ești mai departe cu atât dorești să te apropii.

■ Rezerva stiloului umple coala și rămâne descompusă-n cuvinte.

■ Până să mă acopăr, deveneam floarea singură-tății.

■ Condimentez cerul pe care plutim, până ne cuprinde aroma fericii.

■ Când prea târziu, când prea devreme, ne ciocnim spre a ne afla sensul existenței.

■ Îmi voi croi cuvintele, cât să mă înalțe, devenind zburătoare pe cerul senin.

■ Oglindit pe cuprinsul norilor, realizez măreția zeilor, și cât de mic pot fi pironit pe pământ.

■ Răspunzând întrebărilor, întrebând, aflu răspunsul întrebărilor.

■ Până unde să mă uit atunci când stai, contemplând absolutul? Mă adăpostesc în ochii cuprinsului tău.

■ Ne îndepărtăm de ajungere și rămânem o distanță.

■ Am învățat de la viață, că nu trebuie să ceri, doar să oferi.

■ Oamenii buni n-au conținut, ei trec prin timp apropiind gânduri.

■ Te îmbrățișez cu toată căldura umanității mele și-mi ajungi suflet.

■ Să te vindeci cum m-am vindecat, cu iubire.

■ Vântul insistă să-ți poarte pașii, spre fericirea care te lipsește de adevăr.

■ Ascultând pășari, te înalți pe culmi de triluri, aflii că ești o țintă permanentă a ascultării.

■ Am cântărit fericirea, însă drama o acoperea.

■ Dacă nu am fi posedați de speranțe, ne-am adânci în abisuri.

■ Când stau, gândurile merg depășindu-mă.

■ Dacă ești prea amabil, devii victima interpretării.

■ Sub acoperământul fructelor coapte, gândurile rămân rațiuni ancestrale.

■ Am străpuns amintirea sărutului cu ață și am legat-o la gât, salvând iminenta scindare.

■ Te prind de undă și-ntr-o secundă, trec mii de stele prăbușindu-mi zborul.

■ Poate nu am avut mâinile la mine, când neîmbrățișată alunecai spre nicăieri.

■ Evadai în imperfecțiunea siluetelor, rătăcindu-mi pașii.

■ Poate te-am dezamăgit când am spart liniștea cu aripi de ceară.

■ De-am fi valuri, ne-am acoperi păcatele.

ORDALIA – fragment

Intră în casă. E răcoare. Prispă încinsă nu-i mai lasă gândurile să zburde fericite. Într-o crăcioară minusculă, Tohar sfărâmă pâine uscată în apa călduță. Pune sare, amestecă, închide ochii și mănâncă pierdut. Se gândește la o viață înverzită, așa cum se întâmplă primăvara cu copacii, apoi îi trece prin minte ce bine ar fi ca oamenii să aibă crăci, să scoată flori în loc de cuvinte, universul să se golească de rațiune și instincte amestecate, aceste lături reci, iar existența să se reducă la o veșnică înflorire. Tohar, ești un prostuț, se dojenește singur. Pâinea înmuiată-n apă i se lipește de gingii. Gura încleștată îi dă un sentiment bizar, parcă ar fi ponegriț sau pedepsit pentru un păcat fără sfârșit. Dacă viața nu-i este acoperită de cuvinte, are impresia că mintea este sugrumată de o lespede imensă. Fără cuvinte ființa lui cunoaște doar mersul de carne accesibil oricărui om. Trebuie să înșiruie cuvinte, să umple pagini întregi de idei fără căpătâi, trebuie să povestească, trebuie să-și scoată hoitul speranțelor sale zdrobite în afară, să-și golească mațele minții, să facă ordine, să culegă din bălegar dulceața copilăriei, atât cât a mai rămas. Tohar este, în ochii celorlalți săteni, un ins școlit, dar cu mințile aiurea. Chiar și Serafim îl crede nebun, fapt care nu-l supără, ba chiar îl amuză. Știe că un nebun nu trebuie să se justifice, așa încât a scăpat de o pacoste în viață. Gingiile îl dor, pâinea înmuiată își pierde gustul sărat, are impresia că molfaie o moarte stătută, din care nu se mai poate folosi nimic.

Adie vântul. Luna se lățește. Peste câteva zile va ploua, se vor întoarce brazde somnoroase dimineața. Semintele vor plesni. Viața, în toată puterea, va sufla peste văile murdare. Tohar va îmbrățiși puțin, va dansa singur, când nu îl va vedea nimeni, va aprinde focul în sobă și va aștepta să pornească spre Svatit. Va trăi ca un călugăr plictisit. Pâine cu apă. Răbdare și putere. Râni bandajate în întineric. Sânge spălat în râuri. Poate câteva poezii scrise. Da, câteva poezii care să curgă precum moartea. Versuri zdrențuite, de care nici el nu avea nevoie: *ți se scurg prin plete solzi/ te scap peste picioarele mele mântuite/ viața mă strigă/ sub giulgiu zeii răd, colții lungi sparg rouă/ tu plângi/ ca o mamă otrăvită/ buricul tău/ gura mea/ sternul meu/ smulge-mă/ smulge-mă/ smulge-mă; te voi lăți pe frunte/ îți voi pune noroi pe buze/ mă voi scufunda în sânge/ înfășurat în coji de nuci/ strâns în palme de înger. Altă foaie: pleacă/ gura ta scrie iadul/ și-l stropește/ cu vinul ochilor mei; smintită bucurie/ mă nasc în zadar/ s-aleg copite de înger/ dinți de iarbă/ să-te-nvelesc în mine/ în mine/ în mine/ în mine/ în mine/ în mine; captiv/ în iepe fără sfârșit/ cad la subsuoara diavolului/ curg din mine noroaie/ tu-mi smulgi fruntea/ și răzi/ răzi/ răzi peste moarte/ și te ciobești seara/ când te culci; spune-mi/ din ce parte să-mi rup inima/ ca să mor înainte/ de a fi?*

Când foile îi mușcă inima, Tohar bea. Se așază singur la masă, umple cu greu un pahar înalt și bea încetișor, asmuțindu-și simțurile, să fie atent la minte, să vadă dacă în afara vigilenței firea lui nu se tulbură în alte colțuri și nu scoate în afară ceva ce seamănă cu noroiul, dar pare curat, ca atunci când era mic și văile i se păreau ferestre spre libertate. Cine-l oprea să nu plece? Nu avea mamă, nu avea tată, iar această stare de lucruri, pentru care oamenii îl compătumeau, i se părea un noroc. Fără părinți ești mai puțin constrâns să devii prelungirea unor așteptări scrântite. Libertatea are alt gust când știi că nimeni nu te poate pedepsi, dar nici nu vei fi alinat. De aceea poate faptul că era orfan reprezenta pentru Tohar o joacă. Unde se legau lanțurile lumii, din care făceau parte și părinții, desigur, și poate ei strângeau mai tare ca oricine, și unde se sfârșeau, ca să înceapă strânsorile lumii, ale timpului, ale vieții? Putea alege vreodată omul toate lucrurile care-i sminteau firea, să ajungă la ceea ce era el pe deplin, nepângărit de nicio clipă a vieții între oameni? Beția ușoară îl ajută pe Tohar să povestească toate lucrurile mărunte care-i traversează viața. De exemplu, își spionează vecinii când sunt buhăiți de atâta viață și se împreunează, frecându-și sudoarea unul de celălalt. Ea e înaltă și ciolănoasă, el pipernicit și slab, amândoi seamănă cu o caricatură pe care nimeni nu o termină. Zoaietele nepotrării lor curg pe pânza așezată de Tohar în spatiele lor. Dacă totul poate fi transpus, fie și o clipă, din realitate în mintea lui și viceversa, atunci Tohar stăpânește miracolul unei

magii care-l face să sufere. Lucrurile nu se mai curăță niciodată, nu-și redobândesc puterea și nu pot să se mute din ficțiune în lume și invers. Furtunul pe care Tohar îl umple cu tot ceea ce trăiește se blochează, îl rănește și îl îmbolnăvește.

Știe că nu va dura mult până când va afla că suferă de o boală cumplită, fără nume, fără leac, că a fost pregătit pentru ea în ciuda voinței lui. Care voință? Ceva greu de descifrat de-a lungul vieții, ceva minuscul, dar capabil să-l omoare. Moartea organică nu l-ar speria, dacă ar ști sigur că toate gândurile lui, toată nevoia de viață și de scormonire s-ar perpetua, sub orice formă. Absența totală îl înlemneste. Își amintește oborul pe care-l vedea când era mic, apoi câteva zile avea numai coșmaruri, vedea animalele înșiruite, iar în vreme ce gâturile le erau rănite de funii, el trebuia să le privească în ochi. Sângele lor, sânge gros, în cantități uriașe, gâlgâind, alerga în venele lui, fapt care-l făcea pe Tohar să tremure. În ciuda puternicii stări de amețeală care-l cuprindea, Tohar nu cădea. Parcă era legat cu funii invizibile de picioarele animalelor. Schimbul de viață trebuia făcut. Dacă l-ar fi oprit, avea impresia că l-ar fi urmărit trupurile masive, de sute de kilograme, strânse pachet și răsturnate peste o pleoapă, peste un deget, peste o unghie. Ceva demonic, aspru, crud, de moarte nu l-ar fi lăsat niciodată să respire liber, fapt care i-ar fi adus mai devreme pierzania.

Deși suferă de fiecare dată când mergea în obor, Tohar știa, deși nu-și putea explica și nu înțelegea nici acum, de când devenise adult, că era dator lui să fie acolo. Poate că toate lucrurile invizibile din lume plutesc deasupra și e doar o întâmplare că se lasă pe umerii unor oameni. Cu cât mergi mai mult, cu cât absorbi mai mult din golurile cu durere, împlinești o mai mare normă de viață. Le poți lăsa altora liniștea, regăsirea, dragostea împărtășită, visul, lumina, credința, desăvârșirea, căutarea care-și găsește răspuns, drumul făcut cu râset, boala cu leac, înfumurarea care nu este pedepsită. Poate că toate gurile care se deschid prea mult spre strigăt lasă alte guri mai libere. Putea fi o prostie, știa acest lucru, dar nu se putea abține. Leacul său era să se iluzioneze că salvează lumea. Cineva trebuie să fie paradoxal, să se frângă, să se fărâmițeze. Era nevoie, își spunea el, să existe oameni care să se contrarieze pe sine, să se rănească, să caute neîncetat, să nu se sperie nici atunci când soarta e un lung drum într-un plâns.

Despre plâns Tohar avea niște idei originale, care nu contaseră pentru nimeni altcineva până atunci. Lacrimile, forma desăvârșită a sufletului scos în afară, e mai bine să fie ținute strâns, niciodată irosite pentru ceea ce-i vremelnice pe lume. Lacrimile trebuie strânse sul pentru propria moarte, să te jelești cu zgomot. Zgomot de zeu care să se scoată din groapă, să se mai lase la lumină, să se steargă singur din lume. Trebuie să rămâi negăsit, neîmplinit, supt ca o prună uscată, nimeni să nu știe că ai pitit tot plânsul numai pentru tine. Numai și numai pentru moartea ta. Când îndrăzneai să împărtășească oamenilor acestor gânduri, Tohar era luat în derădere. Oamenii îl sfătuiau că numai ateismul lui îl înnebunește, că nu înțelege viața, că este depășit de tot ce-l inconjoară și că nu va fi niciodată capabil să trăiască. Tohar se abținea să rădă când auzea astfel de năstrușnicii, deoarece nu voia să-i rănească. Chiar dacă nu mă înțeleg, n-are rost să le spun că n-au dreptate, căci nu s-ar rezolva nimic, își spunea și se prefăcea un prostănac incapabil să înțeleagă, să reacționeze, sau să se îndrepte.

De când se hotărâse să plece spre Svatit, nimic nu-l mai putea interesa. Știa că locul acesta înveninat, născocit de niște smintiți, nu făcea decât să-i rupă pe bolnavi de viețile lor, de familie, să-i arunce într-un loc care putea fi mârșav, diabolic. De ce nu se întorcea nimeni? Ce li se oferea? Erau uciși pe loc? Erau salvați? Câți dintre ei? Cine conducea în Svatit? Cu ce scop? Șirul întrebărilor nu se sfârșea niciodată. Tohar nu era un ins care să se mulțumească doar cu ceea ce putea ghici, înțelege sau crede despre lucruri. Când voia să fie convins sau lămurit pe deplin, se transforma într-un copilandru curios, capabil să creadă că poate pleca și-n spațiu ca să vadă cu proprii ochi vreo spărtură în care se poate observa, clar, fără tăgadă, locul unde-și aruncă zeii urina.

Când foile îi mușcă inima, Tohar bea. Se așază singur la masă, umple cu greu un pahar înalt și bea încetișor, asmuțindu-și simțurile, să fie atent la minte, să vadă dacă în afara vigilenței firea lui nu se tulbură în alte colțuri și nu scoate în afară ceva ce seamănă cu noroiul, dar pare curat, ca atunci când era mic și văile i se păreau ferestre spre libertate.

proză

Nicolae Turcan

Evanescentă și coruptibilă, lumea este iluzie pentru cel ce caută Realitatea eternă. În această ecuație, visătorii sunt realiști, în timp ce empiriștii rămân prizonieri ai aparenței. Este o răsturnare inteligibilă doar din perspectivă religioasă, desigur.

Înfrângerii salvate

☐ În inspirație ne depășim pe noi înșine, livrați unei noutăți pe care nici măcar nu o bănuim. Suntem *expuși* extraordinarului.

☐ Suntem pietrele drumului prin care Dumnezeu vorbește la răstimpuri, chiar dacă, în cele mai multe cazuri, doar către noi înșine...

☐ Câteodată mă întreb, cioranian, dacă a fi om nu este cumva un diagnostic... Mă consolez cu gândul că, dacă ar fi astfel, atunci boala ar fi definită ca sete de absolut, dorință după imposibil.

☐ Noile estetici ne învață că frumusețea și adevărul par a nu mai avea prea multe în comun, confirmând conflictul dintre artist și filosof. Însă cine mai garantează azi, în epoca postadevar, că cel din urmă, filosoful, nu răătăcește la rândul lui? Ne rămâne evidența că omul este încă un animal însetat de anumite valori absolute, deopotrivă cu speranța că, undeva, cândva, ele sunt de găsit și de împăcat, fie și *in aeternitate*.

☐ A crede că scrisul este soluția înseamnă a vieții încă în tărâmul iluziei *neîmbătrânirii*.

☐ Poetul sfidează toate normele zilei pentru că exersează anticiparea morții, ca și cum ar fi învățat să moară deja de mai multe ori, expunându-se înaintea tuturor, el, *muribundul expresiv*.

☐ A scrie înseamnă a încerca să fii mai mult decât ești, adică a practica o specie a nimicniciei *infatuete*.

☐ Felul în care rămâi în urmă față de tine însuși se numește *îmbătrânire*.

☐ E timpul ca măcar să-i imităm pe stoici, dacă nu-i putem întrece; ei, cei imposibil de depășit, care au știut să se înfrângă pe ei înșiși într-atât, încât le iertăm orice orgoliu.

☐ Când alegi înțelepciunea înseamnă că vei fi pierdut deja, într-o anumită măsură, istoria.

☐ Orice discuție despre ființă trebuie să precizeze sensul în care folosește termenul, pentru a înțelege de la bun început dacă este vorba despre banalitatea zilelor și a lucrurilor – comunul tuturor ființării – sau despre Dumnezeu – ființa necreată, diferită ontologic de lume. De asemenea, e nevoie de clarificarea metodei de acces, fiindcă nu este totuna dacă ființa se dă rațiunii sau experienței mistice, dacă este abordată rațional-metafizic sau mistic-religios. Diferențele sunt atât de mari încât conceptul nedeterminat al ființei poate părea... insuficient. Aici își au sediul neînțelegerile dintre filosofi și teologi, fiindcă fiecare grup crede că vorbește despre același lucru, dar dialoghează despre realități diferite. În fond, teologia ar trebui să păstreze, atunci când vorbește despre Dumnezeu, termenul de

supra-ființă, chiar dacă sensul său rămâne dincolo de înțelegere.

☐ Evanescentă și coruptibilă, lumea este iluzie pentru cel ce caută Realitatea eternă. În această ecuație, visătorii sunt realiști, în timp ce empiriștii rămân prizonieri ai aparenței. Este o răsturnare inteligibilă doar din perspectivă religioasă, desigur.

☐ Pentru cel care se învinge pe sine înaintea lui Dumnezeu, înfrângerile vieții devin victorii *cu adâncime*.

☐ Călătorim, prin amintiri, în ținuturile trecutului, lăsându-ne pradă unor pierderi definitive. Ne rămâne un optimism pe care nu prezentul, ci credința ni-l dăruiește, ca pe o energie venită fie din viitor, fie din Dumnezeu.

☐ Învinșă de frumusețea a ceea ce va să vină, melancolia își tace toate glasurile...

☐ *Înfrângere* este adevăratul nostru nume, atunci când nu mai răspundem celui de fiecare zi.

ci tot binele e încă de găsit. Este ca și cum trecutul pierdut pentru totdeauna ar fi transformat într-un viitor de câștigat pentru totdeauna, iar noi am fi chemați să ne orientăm între două eternități, având la îndemână doar diferite forme ale iubirii.

☐ Smerenia crucificată a lui Hristos nu poate fi ajunsă nici când ne prăbușim până dincolo de nădejdea mântuirii. El, Izvorul luminii, umple toate tenebrele și orice abis.

☐ Ca dar dumnezeiesc, pacea inimii cuprinde într-o singură experiență toate măsurile timpului.

☐ Iubirea este numele lui Dumnezeu, de aceea riscul absolut este să credem că ni se cuvine. Și totuși, omul nu a fost creat pentru nimic altceva.

☐ Convertirea, schimbând dimensiunile existenței noastre de la infim la Absolut, transformă nimicnicia în accident și extraordinarul în regulă.

☐ Uneori mă înțeleg doar în universul melancoliei: ca trecut iremediabil, ca pierdere, ca rată *ratată*.

☐ Când ajungem să ne prăbușim în sentimentul că am pierdut deja totul? Ce mecanism al înfrângerii decide în locul nostru că trecutul nu mai poate fi ajuns axiologic și că niciun eveniment nu-l va mai egala? Ideea apare la Cioran, ca argument comic împotriva sinuciderii: nu are rost să treci la act, pentru că e deja prea târziu. Poate că redă o melancolie suverană, care afirmă că numai de la înălțimea excelenței pierdute a trecutului, orice prezent, până și cel suicidar, este inutil. Singurul răspuns plauzibil este cel al credinței: a trăi bucuria anticipării viitorului eshatologic, potrivit căreia nimic nu e pierdut cu adevărat,

☐ Iubirea, ca experiență a unei vieți desăvârșite, venită, parcă, de altundeva, se regăsește înfrântă în oricare din lumile rațiunii pure sau practice. Nu e de mirare că îndrăgostiții trăiesc deopotrivă prezentul împlinit și viitorul eshatologic *ca niște ieșiți din minți...*

☐ Când iubirea ajunge la răscruce, alegem mai degrabă eternitatea ei, oricât de nebunească ar părea, decât împlinirea în timp. Consecința este că, în loc să rămânem prizonieri ai logicii lumii, ne deschidem către cea a jertfei.

☐ Chiar neexprimată, chiar pierdută, dragostea rămâne semnătura lui Dumnezeu în această lume.

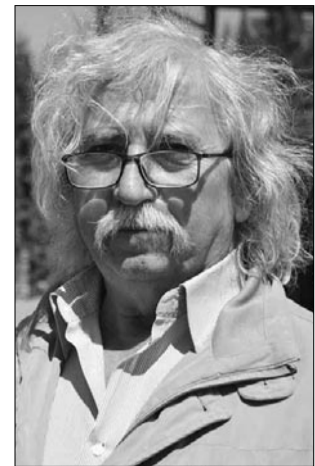
Amintirile din copilărie

(urmărire din p. 5)

mai dă pe la biserică! Și încă una: de șaiszeci și mai bine de ani, de când slujesc preoția, voi aveți să mă învățați tipicul, pui de năpârcă ce sunteți! Ia stați oleacă să vă scot eu gârgăunii din cap!... Și zvârr! cu pravila cea mare după călugări. Apoi, umflând un sfeșnic zdravăn de alamă, după dâșii, să-i afurisească!... Și, na! părintele Duhu și Teofan și-au prăpădit papucii, fugind mai mult pe brânci decât în picioare; chiar după tipic! Există însă și forme de violență mai sofisticate, metode de tortură mai elaborate, cum ar fi... învățarea gramaticii, care are efecte letale asupra lui Davidică („A murit, sârmanul, înainte de vreme, înecat cu pronumele conjunctive, pieritule-ar fi numele să le piară, că au mâncat juvaier de flăcău!”) și îl supune la cazne aproape cu neputință de îndurat pe sârmanul Trăznea, „bucher de frunte și tâmp în felul lui”. Flăcăul are însă logica lui: „Dă, gramatica să zicem că n-o înțeleg și s-o lăsăm la o parte; artea, asemenea; corect, tji. D-apoi „română, este... ce... ne învață a vorbi și a scrie bine într-o limbă” parcă-s cuvinte românești, ce naiba! Numai și aici trebuie să fie ceva: „a vorbi și a scrie bine într-o limbă”,

îndrăcit lucru! Cum „să scrii într-o limbă”? Poate cu limba, mai știi păcatul? Pesemne că noi, cum s-ar prinde, las' că, de scris, talpa găștei, dar apoi și de vorbit, păcatele noastre, se vede că vorbim pogan și rău de tot; nu românește, ci țărănește... Doamne, Doamne! Învățat mai trebuie să fie și acel care face gramatică! Însă și n gramatică stau eu și văd că masa tot masă, casa tot casă și boul tot bou se zice, cum le știu eu de la mama. Poate celelalte bâzdăgânii: „rostitură, artea, corect, pronunțe, analisisul, sintesul, prosodia, ortografia, sintaxa, etimologia, concrete, abstracte, conjunctive: mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le” și altele de seama acestora să fie mai românești... și noi, prostimea, habar n-aveam de dâșele!” Acest episod, la prima vedere doar o simplă strâmbătură de ironie a povestitorului la adresa unui manual prost alcătuit, are însă o bătaie mai lungă și ilustrează (probabil involuntar) o trăsătură esențială a umanității din opera lui Creangă. Ea exprimă oroarea de „pravile” (gramatica este, și ea, în cele din urmă o „pravilă”) a unei lumi obișnuite să trăiască fără un cod de legi scrise, potrivit tradiției și cutumelor. Revolta filonului

asianic pus față în față cu regula! Ca și în cazul pedepselor pe care le are de îndurat Nică pentru a se supune legilor nescrise ale satului, e vorba și aici, de „civilizare”. Dar dacă „legile satului” sunt asimilate de bine de rău, „pravila” e întâmpinată cu ostilitate, i se opune rezistență, pentru că e croită după alt calapod decât mintea naivă a unui flăcău de la țară. Păstrând proporțiile, gâlceava lui Trăznea cu gramatica e replica în registru comic a conflictului dintre Dacia mitică și Roma rațiunii din poemul *Memento mori*. Pentru un adolescent de la Humulești, învățatul gramaticii (adică familiarizarea cu legea și ordinea) este e nenorocire mult mai cumplită decât Calul Bălan și Sfântul Nicolai! Din fericire pentru el, Nică va deveni însă Ion Creangă și va reuși, dacă nu și în viața, atunci cu siguranță în opera lui, să se deprindă cu „pravilele”, să-și supună fondul balcanic rigurilor forme, într-o admirabilă unitate, nu pentru că ar fi învățat „ordinea” la școală sau de la Maioreșcu, ci pentru că o avea în sânge, într-o fibră genetică în care coexistă, încă de pe la începuturile istoriei românești, asianismul și aticismul. La el perfecțiunea formală se atinge cu atâta naturalețe încât pare a veni din instinct, iar artistul din el pare cu totul străin de „chinurile creației” care l-au torturat toată viața pe Eminescu.

**ai murit
atunci Saule
înghețat de tot
în jarul
pustiei
n-a mai rămas
nici umbra de
tine
și ai
plecat altul sc
himbat
luminat ca
aurul
strecurat
spre neamuri
și chin**

**și acum ești
prins de
bătrânețe și
boală
dar cu
degetele încă
frământați
cuvinte și
visuri și
cântece de**

dai cu var pe oglinzi (II)

dai cu var pe oglinzile
în care ți-ai privit prima dată
bruma de tuleie gata să colonizeze obrazul
copilăriei

și ai înșurubat - în fierbere tot -
întâia lamă de tăiat gâtul și părul
și ai smuls scrâșnind din dinți
ombilicul care te ținea legat de trib

ca să fii bărbat

și erai un mânăz încercând
să sară
peste o prăpastie fără celălalt mal fără fund
și te-ai simțit pierdut și fără împărăție

dai cu var pe fotografiile în care te vedeai deja
copil foarte bătrân -
un arici albit de frig
un pumn de nervi rupți
dintr-o după-amiază îngrozitor
de lungă și grea
când explorați sexul imaginației

și faci asta
ca să nu mai odrăslească
haotic
textul deja invadat de vieți străine
de vinovăție și moarte

ca să dispari dintr-o dată pe după turla bisericii
pe sub podul de piatră care nu leagă nimic
cu tot cu livada de vișini în care ai fost stăpânul
atâtor miracole

și de ce faci asta

dai cu var peste inima deschisă cu briceagul pe
masa din bucătărie -
cu atâția fluturi de fier și sare în ea
și raze de soare muiate-n oțet și răsese -

poate vor dispărea pentru totdeauna
în adrenalina stătută a tristeții
și fluturii-fiară-și-fier și razele grele de pe
măsuța de mahon

și-n locul lor vor reveni
poveștile cu miros de vanilie din Antile și va fi
lumină și om în fluturi
și pe măsuța de mahon își vor scrie
cu aripa
poemul de bună dimineța

dai cu var prin hrubele săpate de uitare
sub osul frunții
în gheața aproape stinsă care îți apasă ochii -
ca ea să vină și să pună sămânță nouă
în dimineța poemului
cu grădina

dar dacă se vor dizolva în clar-obscurul
dorințelor
și florile
pe care nu ai apucat să i le dai
și sărutul care ți-a ars fața toată noaptea - te
întrebi

nu ai de unde să știi
ce cântece uitate se vor trezi în cuvinte în tine
în ea
și
câte ferestre se vor deschide
chiar acum
când valul de întunerice izbește în ușă

și totuși de ce uiți că ai spus
și numele meu îmi este vrăjmaș
și sângele meu strigă din pământ după tine
frate al meu femeie a mea

tu
chiar acum
când îți ștergi cuțitul de cămașă

dar tu nu mai ești oglinda mea - nici înserarea
nici abisul în care vreau să mă pierd

ești doar un perete de care se izbește vântul
o frunză
pe care toamna își scrie
mai devreme
biletul de sosire

“poate nu mă iubește pe mine ci doar se apără
de moarte” -
îți tot spui -
dar asta nu va schimba nimic în ziua care stă să
înceapă

și vrei să uiți clipele în care te-a privit
iubita

ca pe un infractor care încearcă
să-și șteargă urmele adânci din viața ei

da da
în gropile de var ale memoriei
vom ajunge
cu tot cu viitorul nostru cu tot cu visele noastre

—
îți tot spune printre sughituri -
și pe deasupra
va pluti duhul unei vechi povești cu el și ea nu
cu mine și tine

și lumea se va naște din nou
ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat -
dar nu cu mine și tine -

și eu și tu vom spune NU
și eu voi spune tare și negru NU
să se crape gheața-n cuvinte și să fie primăvara-
n delir
și tu vei spune același NU care va fi totuși
un altul -

amar amar -
dinspre iernile fără de sfârșit

“poate nu mă iubește pe mine ci doar se apără
de moarte” -
îți tot spui -

dar asta nu va schimba nimic în povestea
care se autodevoră

și
nici în picătura de sânge de pe ciment

în împărăția lui Orfeu cel Negru

te-a mușcat de jugulară o fiară fără trup care nu
lasă umbră

și n-ai simțit durere
și n-ai simțit că soarele era deja
în ziua de ieri
că ziua de ieri
așa vine -
cu pas de lup cu umblet de viperă

hipnotic și morțiu e dintele ei
și mușcătura ei
e deja un text cu o poveste tare ciudată
despre tine
care încă n-ai fost în poveste

și n-ai mai fost pe acasă
și nu mai ai casă
pentru că nu mai ai poveste

omule omule de ce mă prigonești

acolo la Philippi într-o chilie cât lumea de largă -
ziua și noaptea și-n tot ceasul
se aude cum frământați cuvinte ca piatra de tari
cu țepi cu veninuri și noapte
cuvinte în care jarul de sus nu se va stinge
niciodată
cuvinte gata gata să nască
șoapte de dragoste durere de-a

fi nefericire

le frământați până dă sângele și ele încep să
foșnească
să închege câte un cântecel de ieșit din ceasuri
de cumpănă
din visele care electrocutează și varsă urât și frig

cuvinte mirosind a măslin înflorit și a lămâi
îngândurat
cotropite de emoții trezite din somn de primele
raze din zori

cuvinte care n-au mai închis ochii de când
undeva în pustie
glasul Lui te-a muștrat
„Saule, Saule, de ce mă prigonești?”

ai murit atunci Saule înghețat de tot în jarul
pustiei
n-a mai rămas nici umbra de tine
și ai plecat altul schimbând luminat ca aurul
strecurat
spre neamuri și chin

și acum ești prins de bătrânețe și boală
dar cu degetele încă frământați cuvinte și visuri și
cântece de slavă -
nimic nu te doare cât stai drept în lumina lină
de seară

ziua și noaptea și-n tot ceasul
frământați
într-un creuzet spălat în rouă
cu sare de mare cu șofran din insulele
de dincolo de orizont
și ulei virgin de măslin de pe dealuri adus de
gândăcei de plus

scrisori
câte corinteni
câte mine care nu mai știu cine sunt
câte cei din raiul ieftin din supermarket
câte băieții de pe ponton care trag pe nas
zăpada îngerilor
până li se răstoarnă cerul
scrisori către cei care n-au fost iubiți
niciodată

în chilia plină o clipă de soare
asediata de hârjoana de afară a mieilor și de
mirosul de lămâi în floare
vorbești cu Iisus „primul născut dintre morți”
până spre dimineța
în toate limbile pământului -
în limba celor înțelepți
în limba celor care încă n-au cuvinte
despre dragoste și moarte despre vină și trădare
și boală și viața de după viață
despre miracolele mărunte din toată ziua și
tot ceasul

e o fereastră acolo cât palma
prin care poți privi albastrul uranic în curgere
sommolentă până spre seară
când coboară răcoarea nopții de pe munte
și abia mai disting
lumea din care ai plecat
din ce în ce mai cețoasă mai îndepărtată

și înțelegi
că părinții tăi și caprele lor
și lămâii care tocmai înfloreau când ai fost
prins

vor îmbătrâni apoi vor muri
dar tu tot acolo vei fi - într-o chilie de doi
coți cât lumea de largă -
și vei aștepta
într-o cămaruță prea scundă ca să poți sta în
picioare
prea strâmtă ca să poți dormi
dar încăpătoare pentru tot cerul și livezile de
măslini și lămâi și chiparoși
și toți mieii zburdalnici și asinii cu care Iisus
coboară
la tine
din muntele de colo și de mai sus de el

și scrii pe vinețitul pereților până dă sângele
un început de poem
De aș grăi în limbile oamenilor și ale
îngerilor, iar dragoste nu am

pe frunzele închipuite de agavă scrii
cu degetul înmuiat în polenul - fierbinte astă
noapte - al florilor de portocal
...și de aș avea atâta credință încât să mut și
munții, iar dragoste nu am,
nimic nu sunt.

și cuvintele înainte să fie rostite
luminează deja chilia și veacurile și odăile cu
storurile trase de ani și ani
și sălile gălăgioase de biliard și piețele publice în
care se moare pe mai nimic
și câmpurile de fier și fiere din suflete
și zidurile tot mai multe împroșcate de sânge și
catran
apoi își revărsă inflorescențele pe străzi în
spitale în taverne pe mare
în inimile împietrite în mințile rățacite

cu ele încerci să țevi Doamne
o
altă lume un alt cântec

întors cu fața către mare și cer și adâncuri
trimiți Doamne
un fel de ploaie binecuvântată după ani de nisip
și uitare și horcăit de moarte
peste oameni și grădini și mall-uri

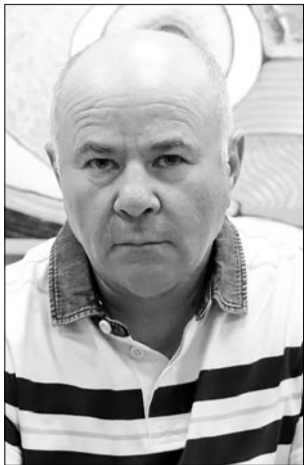
prin ochii celui întemnițat în piatră privești în
lacrimi
Iisuse
lumea acesta sfâșiată care nu te mai știe nu te
mai vrea

și omul din chilie care stă drept în lumina lină
de seară
și acum ca și atunci
și cicadele din iarbă și măslinii de pe dealuri și
apele
ridică împreună glas ziua și noaptea și-n tot
ceasul

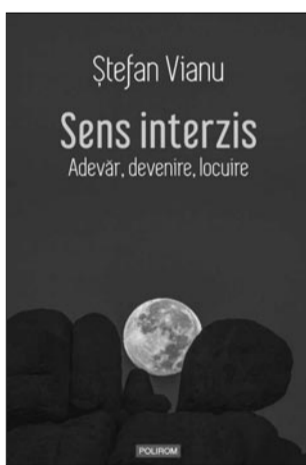
Doamne Doamne caută din cer și vezi
și cercetează lumea aceasta și o desăvârșește
pe ea

doar furii pregătesc a mia oară cei 30 de arginți

Leonid Dragomir

Culorile și formele marilor pictori, Kandinsky în special, sunt, ca și cuvintele – imagini ale poezilor, mijloace prin care viața se atinge și se sporește pe sine, ele revelând invizibilul.

filosofia

Gândire afectivă, viață interioară

M-am întrebat, după ce am citit cartea, de ce a ales Ștefan Vianu să-și grupeze eseurile sub titlul *Sens interzis*. L-am întrebat și pe el în cadrul unei conferințe organizate la Pitești și după ce mi-a relatat anecdota legată de alegerea acestui titlu, respectiv faptul că i-a venit ideea când a intrat cu bicicleta pe o stradă cu sens interzis, mi-a spus că titlul se referă la tipul demersului său, unul în răspăr cu practicile și curentele tehnicist – analitice din filosofie. Ne-am putea întreba în continuare: de ce interzis? Pentru că în mediile academice nu este deloc încurajată o astfel de gândire, cu valențe romantic-metafizice, ale cărei caracteristici sper să reiasă din cele ce urmează. Însăși căutarea sensului nu mai este o preocupare a filosofiei de azi, pentru care nu întregul lumii și al vieții, ci diferite domenii, precum mintea, limbajul, politicul ș.a., abordate într-o manieră cvasiștiințifică, sunt prioritare. În *Sens interzis*, cu subtitlul *Adevăr, devenire, locuire*, Ștefan Vianu demonstrează că și romantismul de factură metafizică, în descendența celui german – chiar dacă el a studiat filosofia la Geneva, unde și-a luat și o licență în teologie calvină, susținându-și doctoratul în filosofie cu Alain de Libera – poate oferi perspective valide și profunde, nicidecum anacronice, dacă-i sunt regăsite coordonatele cu mijloacele fenomenologiei recente, întemeiate pe viață.

Cartea se deschide cu eseul *Șestov și problema adevărului*, care, în opinia mea, asigură continuitatea cu cealaltă carte a sa, *Existență și idee*. O temă precum opoziția dintre omul interior, care caută adevărul total asumându-și dimensiunile contradictorii ale existenței și omul rațional, socializat până la depersonalizare, prezentă și în cartea menționată, este regândită aici prin prisma radicalismului gânditorului evreu rus. Conform acestuia, filosofii, căutând adevărul rațional, au pierdut din vedere viața, drept care el a pledat în întreaga sa operă pentru reancorarea gândirii în viață, posibilă prin intermediul marilor creații poetice și literare. Ele pot trezi în omul întreg, adică trup și suflet, rațiune și afectivitate, lumină și umbră, simțul vieții, prin care e conectat la întregul realității, intrând într-o autentică relație cu Celălalt: Dumnezeu, aproapele, lumea. Este vorba de un Celălalt ireductibil la sine, cu o consistență ontologică proprie, nu un produs al Eului, cum cred unele doctrine idealiste. Spre deosebire de rațiune, care tinde să reducă totul la formele sale, gândirea filosofic-existențială, avându-i ca protagoniști în modernitate pe Pascal, Kierkegaard, Nietzsche sau Șestov nu pornește de la certitudini și nici nu urmărește să le obțină cu orice preț, ci de la incertitudine, angoasă, tragic, moarte. Ea urmează viața în elanul ei, ajutând-o să crească spre forme noi și să dobândească puteri sporite. Pentru omul contemporan, socializat, trăitor în ceea ce filosoful francez Gilles Lipovetsky numea o "cultură-lume", în care produsele culturale își pierd transcendența față de lume devenind marfă, viața se reduce la ancorarea în prezent, adică la supunerea în fața ideologiilor și manipularilor atotprezente. Simțul vieții, pe care cultura înaltă a avut și încă mai are menirea să-l trezească și să-l cultive, înseamnă redobândirea sensibilității pentru problemele existențiale generate de condiția de a fi om, de dificultatea de a fi, de fapt. O asemenea sensibilitate există în fiecare om, simțul adevărului fiind înăscut individului, doar că obnubilat de zgomotul social, amplificat astăzi cu mijloace tehnice performante. De acesta ne poate apăra, cum spuneam, marile opere de artă și de gândire create de-a lungul timpului. În ele viața se revelează sieși, autoafirmându-se și deschizându-se către lume ca întreg, ceea ce generează la rândul-i procesul de creație a formelor superioare ale artei, religiei, eticii. Filosofia vine mai târziu, menirea ei fiind să

interpreteze marile creații culturale pentru a ajunge la esența vieții.

În acest punct al intersecției dintre cultură, cu toate formele sale, și viață, gândirea filosofului francez de orientare fenomenologică, Michel Henry este extrem de revelatoare. Pentru Henry viața este, precum Persoana Dumnezeului – Om Iisus Hristos, divină și umană, infinită și finită în același timp. "În calitate de viață divină, spune Ștefan Vianu, în esul consacrat fenomenologului francez, ea este tot ceea ce este, «în fiecare clipă», ca viața umană este angajată într-o devenire, care este o creștere și o transformare a ei însăși". Creațiile culturale sunt rezultatul acestei autosporiri a vieții prin coborârea în adâncurile ei, realizată de marii creatori și contribuie totodată la dezvoltarea simțului vieții, deci tot a creșterii ei, în cei capabili să le recepteze. În lumea tehnică actuală, a "barbariei" cum o numea Henry într-o carte, care crede că se poate dispensa de cultură, energiile vieții se cheltuiesc în forme degradate și distructive. Procesul creației, conform filosofului francez, implică mai întâi de toate o muncă asupra propriului sine, creația fiind deopotrivă "o ieșire din sine și o locuire în sine". Culorile și formele marilor pictori, Kandinsky în special, sunt, ca și cuvintele – imagini ale poezilor, mijloace prin care viața se atinge și se sporește pe sine, ele revelând invizibilul. Iar gândirea, care vine întotdeauna prea târziu, ca la Hegel, după ce viața s-a manifestat, transformă limbajul vieții într-un al doilea limbaj menit să aducă simțul vieții la nivelul conștiinței, făcându-ne în acest fel conștienți de legăturile noastre vitale cu lumea din jur și de responsabilitatea unor relații de oridin etic cu semenii sau cu natura. O trăsătură importantă a gândirii lui Ștefan Vianu, ce se relevă din mai multe eseuri, este că în privința raportului etic – estetic, primordial este esteticul, așadar Frumosul întemeiază Binele. Totuși arta nu este înțeleasă pornind de la experiența estetică, precum un critic de artă, ci de la actul creator imanent vieții, pe urmele lui Michel Henry sau, cum o vor arăta eseurile de filosofia arhitecturii, de la trăirea legăturilor afective cu un anumit spațiu-loc prin care se realizează o deschidere reală spre ceilalți, ceea ce face posibile virtuțile etice: bunătate, generozitate, ospitalitate, dreptate ș.a.

Fenomenologia vieții ca nouă paradigmă de gândire în care cunoașterea este înrădăcinată în lumea vieții, nu în lume, reușește să pună în lumină un om care nu este doar o ființă socială, precum îl prezintă atâtea ideologii contemporane, ci un individ unic, având spirit și un trup viu, nedespărțite, care se revelează sieși în spațiile pe care le locuiește, îmbogățindu-le prin creațiile sale. Locuirea, argumentează Ștefan Vianu pe urmele lui Heidegger dar și ale altor gânditori, nu este o simplă adăpostire, ci înseamnă o legătură intimă cu lumea. A gândi locuirea presupune aprofundarea relațiilor dintre om cu spațiul său, precum și cu timpul interior și cel al istoriei comune conservat în locurile îmbibate de trecut. Pentru a intra în atmosfera acestora, de exemplu, este necesară, cu atât mai mult în era tehnologică actuală ce tinde să le ignore sau să le distrugă, o anumită cultivare a simțurilor posibilă prin regăsirea resurselor poetice și mitice depozitate în monumentele arhitectonice sau în limbă. Arhitectura, spune undeva autorul, sugerează imagini ale vieții bune într-un spațiu al tăcerii și al reveriei (Gaston Bachelard), care permite detașarea interioară necesară contemplării estetice și care, așa cum am mai spus, face posibilă deschiderea reală față de ceilalți. Ideea care revine frecvent este că nu te poți deschide cu adevărat spre lume și spre semenii decât fiind înrădăcinat într-un loc anume. Aceasta înseamnă a înțelege spațiul ca un loc iar, "sensul arhitecturii stă tocmai în medierea

dintre om și spațiul loc, mediere ce constituie posibilitatea însăși a locuirii. Dacă raportarea la spațiu este una intelectuală, abstractă, geometrică, relația cu spațiul locuit, cu locul, este una concretă, preponderent afectivă, în care obiectele sunt transformate în lucruri încărcate de amintiri, nostalgii, dorințe. Pătrunderea într-un spațiu-loc, susține Ștefan Vianu pe baza ideilor unor teoreticieni ai arhitecturii contemporane, înseamnă intrarea într-o atmosferă de care suntem pătrunși, anterioară distincției subiect-obiect, sau cum spune cuvântul german *Einführung* (tradus de obicei cu empatie), înseamnă să ne în-simțăm (aceasta e traducerea propusă de Ștefan Vianu), integrându-ne atmosferei locului nu numai cu mintea, ci în primul rând cu simțurile și imaginația. Conform unui autor citat și comentat de Ștefan Vianu, Pérez – Gomez, fundamentul creației arhitecturale este imaginația poetică. Poezia constituie baza arhitecturii căci ne permite să actualizăm imaginile primordiale de natură mitică prezente în noi și care sunt totodată temeiurile construirii și ale locuirii. "Arhitectul creează (s.a.) atunci când reușește să trezească imaginile din lăuntrul nostru în consonanță cu atmosfera locului", afirmă Vianu iar afirmația sa poate fi citată ca un comentariu la celebrul vers, căruia Heidegger i-a oferit o interpretare celebră, al lui Hölderlin: "Plin de merite și totuși poetic locuiește pe acest pământ".

Consecvent perspectivei romantice reîmprospătată prin lecturi din fenomenologia recentă a vieții, Ștefan Vianu se dovedește într-un eseu intitulat *Mitul fratelui*, o replică subtilă dată lui Noica, cel din *Jurnalul filosofic*, a fi un conservator, un apărător al tradiției definite drept "creație continuă (s.a)" pornind de la tezaurul spiritual al omenirii ca fundament. Sterili din punct de vedere spiritual sunt, în interpretarea sa, și fratele rămas acasă și fiul risipitor, asemuiți omului postmodern, însă primul are avantajul de a păstra un acasă – în mod inexplicabil interpretarea neglijează rolul Tatălui – la care cel de-al doilea să revină. Apoi poate, ducând o viață interioară, să depășească banalul obișnuințelor devenind un păstrător care a înțeles că "«a fi» înseamnă mai mult decât «a avea», nu altceva, ci mai mult: a avea *primind* (s.a) de la cei ce ne precedă".

Alte teme romantice privesc înțelegerea labirintului ca simbol și arhetip străvechi, revelarea laturii de umbră a personalității și a vieții în general, cu violența ce ne pânzăște din interior și din lumea exterioară, pe care construcțiile arhitectonice recente vor să o ignore, spre paguba lor, experiența frumosului ca "bucurie dureroasă" născută din înțelegerea caracterului efemer al lucrurilor, vizibil în ruine – lucruri în care "strălucește vechimea". De asemenea sunt romantice concepte precum "melancolie tonică", nu depresivă, al cărei efect este deschiderea spre totalitate, sau "lucruri - urme", a căror contemplare ne face să simțăm curgerea lentă a timpului, sau tăcerea care precede cuvântul și pe care o putem întâlni în pietrele cărora ne adresăm "pentru a exprima cu ajutorul lor mișcarea ascendentă, elanul spre divin".

Toate aceste teme despre care am discutat aici și altele au drept sursă gândirea afectivă, întoarsă spre interioritate și de aceea scăpând chingilor socialului conformist și tehnicii uniformizatoare, de care atât de puțini reușesc să se elibereze. *Sens interzis* înseamnă a merge împotriva acestora, deci a curentului dominant, spre zonele unde mai există încă mari rezerve de sens: marile tradiții culturale și religioase, operele majore ale artei, poeziei, prozei, gândirii, arhitecturii, care sunt hrană pentru viața interioară și izvoare nesecate ale creativității. Slavă Domnului că trăim vremuri în care accesul spre acestea nu ne este, la propriu, interzis!

MIT, FILOZOFIE, LITERATURĂ

Ce este filozofia? Voi vorbi despre nașterea filozofiei din spiritul mitului, inspirându-mă din Nietzsche, care scria despre *Nașterea tragediei din spiritul muzicii*.

Cu ce se ocupă filozofia? Ea are în vedere omul și lumea. Omul în și pentru lume, iar lumea pentru om. Vorbim despre omul întreg, și despre lumea ca întreg. Numesc relația om-lume *relația fundamentală*.

Relația fundamentală este și conținutul mitului. Dar ce este mitul? Propun să aruncăm o privire asupra devenirii omului întru propria sa esență, din paleolitic până în epoca noastră. Această privire istorică este totodată tematică, conform unui principiu pe care-l enunț astfel: întreaga istorie a omenirii este *prezentă* în fiecare dintre noi, în profunzimile psihicului.

Conștiința magică. Blaga spune: Omul trăiește *întru mister și pentru revelare*. El arată că acest mod de a fi în lume este deja cel al omului din paleolitic. – Forțe invizibile și spirite, pe care omul și le aproprie, prin anumite gesturi și ritualuri. Și aici se cuvine să menționăm: importanța viselor și îmblânzirea morții; ideea vieții după moarte. Omul este conștient de condiția sa, de sensul vieții sale, și exprimă această conștiință, în mituri, în practici religioase (șamanismul), în arta rupestră. Vizibilul și invizibilul se întrepătrund. De asemenea, sacrul și profanul se întrepătrund; ele nu sunt încă gândite ca atare.

Conștiința mitică propriu-zisă. Apar agricultura și arhitectura. Omul își crează o lume (casa, terenul comun al așezării, animalele domesticate). Omul creează o ordine, cea a lumii sale, pe care o proiectează asupra Lumii întregi, care devine un *cosmos* viu. Nimic din conștiința magică nu se pierde. Omul trăiește într-o lume vie, traversată de forțe invizibile, acum ordonată. Omul re-crează pe pământ Ordinea cosmică. Satul, orașul, casa, templul sunt mici lumi, simboluri ale Cosmosului. Spiritele devin zei "transcendenți", care garantează și păstrează ordinea Lumii. Sacrul este separat de profan, și în același timp pătrunde în cotidian prin sărbătoare, ritualuri, persoane puternice – Regele, Preotul Eroul –, evenimente.

Conștiința filozofică provine din conștiința mitică. Gânditorul-cheie, sursa filozofiei europene, este **Hesiod**. Esența Lumii la Greci este Numărul și Armonia. (Pitagora și pitagoreicii). Esența Lumii este totodată Frumusețea. Lumea este frumoasă – *kosmos*: a împodobi – întrucât este Armonie și Număr. Discipolul pitagoreicilor **Platon** se va opri în *Timaios* îndelung asupra acestui aspect. Cosmosul perfect este o "Sferă" – simbolul primordial.

Cealaltă direcție a filozofiei grecești este orientată spre *omul interior*. Și aici sursa adevărului este mitul. Ne putem gândi la acel curent religios numit *orfism*. Credința în nemurire. Nu numai după moarte, ci și în această viață: **experiența mistică**, a cărei sursă este în ultima instanță *șamanismul*. (Omul din paleolitic rămâne actual și prezent). La **Platon** experiența mistică este fundamentală – *Banchetul*, *Phaidros*, *Republica* (Mitul peșterii, de fapt al ieșirii din peșteră). Platon preia și transformă mituri vechi pentru a exprima adevărul primordial al sufletului. Influența culturii egiptene este sigură; a celei indiene probabilă.

Trebuie reținută această dublă orientare a filozofiei grecești de la pre-socratici – deja la Hesiod – la Platon: un ochi spre ordinea cosmică, celălalt spre profunzimile sufletului.

Aristotel. Începutul dominației rațiunii, în ciuda faptului că temele platoniciene sunt păstrate. Dar ele sunt exprimate în limbajul arid al conceptului. Mitul nu este însă complet exclus (vezi Met., I). Științele tind să ocupe locul primordial în ordinea cunoașterii; totuși, ele sunt încă interpretate în cheie filozofică. *Fizica*: ideea de mișcare, de devenire. Ideea de viață în *De anima*. Abordarea este "speculativă". Rațiunea filozofică păstrează o amintire a mitului. Ea pătrunde totodată întreaga realitate a lumii, cum va spune Hegel.

Stoicismul este un raționalism agresiv, deja modern. Afectele sunt dominate de rațiune. Spinoza nu va spune altceva. (Vedeți critica spinozismului în *Sens interzis*, primul eseu).

Iudaismul. Este religia Zeului separat. Natura este *supusă* Zeului unic și omului creat de el. Legea, sursă a vieții bune. Conștiința etică. Din perspectiva filozofiei istoriei, iudaismul este una din condițiile apariției științei moderne, în măsura în care natura este gândită ca *supusă* voinței omului: nu mai este vie. Ea va putea deveni natura-obiect a științelor moderne.

Roma antică. Avem și aici o voință de putere asupra naturii și a naturii umane. Rolul însemnat al stoicismului – filozofia "imperială" prin excelență. Roma și iudaismul, dușmani de moarte, converg spre negarea naturii vii și spre voința de putere absolută.

Creștinismul. Pornind de la această separație dintre Dumnezeu și creația sa, se ajunge la depășirea ei. Creștinismul cuprinde două mari Idei, ce sunt totodată două realități: întrupare și mistică. Dumnezeu devine interior. "Împărăția cerurilor este în voi". Din perspectivă filozofică, creștinismul este sinteza dintre mistică indiană și greacă, pe de o parte, și conștiința etică iudaică, pe de altă parte.

Modernitatea și **filozofia modernă**. Progresul științelor, interpretat și în cheie biblică. La Francis Bacon, ideea de dominația asupra naturii. Dumnezeu se îndepărtează; ideea mistică pălește treptat. Natura vie este ignorată, în măsura în care natura devine *obiect* – obiectul cunoașterii științifice. Filozofia devine o teorie a științei, a sistemului științelor naturii. Avem de a face cu logica și rațiunea pură (după modelul matematicii) ce se sprijină pe experiment, și *produce* cunoașterea obiectivă. Omul este pierdut din vedere, în ciuda unor reacții inspirate (Pascal, Vico).

Idealismul german și **romantismul**. Natura vie și ideea de om (interior) revin în forță. O critică radicală a raționalismului. Filozofii secolului XX, care preiau această critică, se situează în siajul romantismului. Acesta este prezent și în opera fundamentală a lui Nietzsche, *Also sprach Zarathustra*. Tăcerea, Zborul, Noaptea, profunzimea Lumii, ideea însăși de Lume infinită, careia ne putem deschide, sunt teme romantice. Un discipol indirect deși mai puțin cunoscut al lui Nietzsche este L. Șestov (cf. *Sens interzis*).

Romantismul filozofic se naște din romantismul literar. Ne putem gândi la Hölderlin (cel din *Hyperion*) și la Novalis. Pentru Schelling arta este cea mai înaltă formă a cunoașterii. Mistica revine la Schleiermacher: sentimentul interior și intuiția Universului. Intuiția este deschiderea spre imensitate prin imaginație – în clipa trăită. Iar pământul nou în care imaginația își înfinge rădăcinile este Sentimentul (*Gefühl*).

În secolul al XIX-lea, sub dubla influență a lui Kant și a lui Hegel, filozofia își vede de drumul ei. Raționalismul, în forma pozitivismului, se afirmă triumfător. Filozofia devine psihologie științifică, sau pur și simplu o formă de logică. În siajul filozofiei raționaliste apare mai târziu *structuralismul*, puternic influențat de lingvistică.

În paralel, filozofia caută să se regăsească pe sine refuzând această dependență de știință și de logică. Aici critica lui Nietzsche joacă un rol primordial. Nietzsche arată că idealul filozofiei științifice este cel al omului mediu al secolului al XIX-lea incapabil de singurătate și de gânduri înalte. Nietzsche vorbește despre „ultimul om” care ne face cu ochiul creându-și un buncăr ideatic: logica și filozofia științelor (exacte și sociale). Mai târziu apare și filozofia limbajului cotidian, care închide omul în *viața cotidiană* răpindu-i capacitatea de a privi dincolo de ea.

Sub influența lui Nietzsche filozofia redescoperă solul ei propriu: *existența umană*. Gândirea existențială a unui Berdiaev sau cea a unui Șestov redau filozofiei, sub influența directă sau indirectă a lui Kierkegaard, noblețea sa originală. Filozofia vizează *existența omului întreg* pornind de la ea.

Lev Șestov, bunăoară, scrie despre Nietzsche – a doua sa carte –, dar scrie mai ales despre Shakespeare, despre Tolstoi, despre Dostoievski, despre Cehov, despre Ibsen. Conținutul gândirii sale este existența omului „văzută” prin marea literatură. Literatura devine sursa principală a filozofiei.

Dar nucleul literaturii este poezia. Iar marea poezie, începând cu cea a romantismului german, preia imaginile miturilor străvechi și, odată cu ele, conținuturile acestora. Poezia este în esența ei meditație despre esența omului, despre destinul său, despre moarte și posibilitatea acceptării ei, despre revoltă și tăcere profundă, care devine „vizibilă” în pictura lui Caspar David Friedrich, și nu în ultimul rând despre modul în care viața omului se deschide spre întregul Lumii. Poetul afirmă apartenența sa la Lume regăsind totodată în sine Imaginile primordiale. Esența artei este Poezia.

Miturile vechi sunt așadar vii în poezie. De la Novalis la Cărtărescu prezența miturilor cosmice în literatură este un fapt de cunoaștere – pentru Schelling cea mai înaltă. Filozofia re-cunoaște acest lucru. Ea este *cunoaștere* a esenței vieții în lumina literaturii și poeziei. Gândirea mitică este hrana imaginației, iar imaginația constituie fundamentul „rațiunii extatice” (Schelling), care vizează stratul primordial al existenței. Astfel omul își poate afirma *libertatea* împotriva tuturor formelor de raționalism. Jocul superior al poeziei este o formă de *viață*.

Miturile vechi sunt așadar vii în poezie. De la Novalis la Cărtărescu prezența miturilor cosmice în literatură este un fapt de netăgăduit. Literatura este o formă de cunoaștere – pentru Schelling cea mai înaltă. Filozofia re-cunoaște acest lucru.

filozofia

**Cutreier
nomad prin
lume
cu iubirea de
Tine
descheiată la
piept.
Cuvintele
desculțe cu
capul gol
Te flutură prin
plete.**

(M.C.)

**Am refuzat
nu pentru că
mi-ar fi fost
frică de
răstignire
ci deoarece n-
am primit
garanția că
după ce îmi voi
da sufletul pe
cruce
pot fi
resuscitat
pentru a trăi
într-o lume
echidistantă...**

(V.D.M.)

**Un ținut
îndepărtat
bucată cu
bucată
a devenit
dimineața zilei
de joi
zărită printre
pleoapele
întredeschise
când lumina
năvălește
blând
din spatele
lucrurilor**

(A.C.)

**Maria Ceauș
Încântec de smerenie**

Cuvintele Tale în genunchi îmi spală pe picioare

și îmi îmbie mereu la Cină
ne/înțelesul -
tină nestatornică
tină îndărătnică
tină risipitoare care cu greu dezbracă
țolul de slugă-
țolul de vină cu glugă
glod efemer
ce nu merită veșmântul de fiu din ațe de cer.

ReCunoștință

Tată Te cunosc după cuvinte
iubirea
Ți-o învățasem de acasă de dinainte de a mă
naște

am păstrat-o
Piatra din capul unghiului
la bolta familiei mele
mila promisă Ți-am descoperit-o
scrijelită pe fiecare cărămidă din
pereții casei
mirul iertării Ți l-am recunoscut
prelingându-se pe ușorii fiecărei zile
amprente de grijii de pe pâine Ți le
dumic copiilor la fiecare masă.

Ectenie de vară

Pe cruci catarg
îmbrățișezi laaarg,
la răsucii.
Povestea de iubire Ți-o mărturisești
pe petale mici de nu-mă-uita.
Așază-mi, Doamne, câte una
după urechea fiecărui gând
și în buzunarul de la piept
al fiecărui cuvânt,
să cuibăresc fericită în grija Ta.

Tăceri innădite II

Hai, Doamne, să innădim tăceri!
Tu, la otpust,
Tată, grijuliu,
să mă chemi la Tine, sus,
să-mi faci semn
să intru pe poarta de rai,
eu, smerit,
să-Ți fac semn să stai
să-Ți arăt că nu am dulamă de fii
Tu să mă liniștești,
să-mi arăți cu mâna că știi!
și fără preget
să-mi pui inelul iertării pe deget.
să-mi mângâi pe creștet dorința
să-mi mustri blând, ciupindu-mi de obraz
neputința,
de bucurie, să slobozi vițelul departe,
să-mi așezi mâna în mâna de frate

Încântec de ochi albaștri

Mărire de înțelesuri din cuvintele Tale
impletite,
cu ochii albaștri
oglesc ai raiului aștri
Ajută uimirii mele cu sprâncenele ridicate
să le pătrundă măcar pe jumătate.

Rugăciune de mamă

Maică Preacurată, înfașă-mi copiii cu grija
Pe brațele iubirii tale cu gust de lapte mi-i
poartă
neștiința le-o primenește cu ascultare
tristețile culcă-le pe picioare.

Nomad prin lume

Cutreier nomad prin lume
cu iubirea de Tine descheiată la piept.
Cuvintele desculțe cu capul gol
Te flutură prin plete.
Faptele mi se deretică
spălându-și dedesubturile la al Tău izvor.
De când Te-știi
gândurile mi-au rămas priponite
de ivorul de la poarta părintească a raiului.
Să-mi fii mereu pe cale!
Vreau să mă întorc acasă!

**Vasile Dan
Marchiș**

FĂRĂ GARANȚIE

Moartea m-a momit
și sub pretextul
că ea este paramedic.
Mi-a arătat Golgota
pe care
să urc liber
fără cruce
pentru a nu cădea
pe drum sub povara ei,
cu argumentul că
nu sunt eu
Iisus Hristos Mântuitorul
să pot garanta
că nu voi muri astfel
până în vârful dealului,
ci doar să simulez astfel
ca pe un experiment de laborator
pe principii medicale
ultima fază a răstignirii.
Am refuzat
nu pentru că
mi-ar fi fost frică de răstignire
ci deoarece n-am primit garanția că
după ce îmi voi da sufletul pe cruce
pot fi resuscitat pentru a trăi
într-o lume echidistantă...

LA ÎNCEPUT

La început a fost un cântec,
la care
Dumnezeu i-a adăugat versurile:
„Ce să fac,
să am de ce să mă mir...”
Determinat de asta,
Tatăl Ceresc
a făcut lumea cu viețuitoarele
care au preluat
unele de la altele acest cântec...
Corbul și cioara
au încercat să imite privighetoarea,
mierla, ciocăria
dar n-au reușit pe măsură.
Dumnezeu văzându-le oftatul
le-a grăit:
„Pe voi v-am ales
ca promotoare la bass...”
Omul a încercat
să imite și el unele păsări
fie vocal
sau cu diferite instrumente muzicale
și a reușit atât de bine încât
a fost determinat
să se exprime astfel:
„Doamne, nu știu ce-mi place mai mult
la aceste păsări...
Dacă aș putea cânta
ca toate în același timp...!”
Dumnezeu l-a auzit și i-a grăit astfel:
„Veți putea!”
„Cum, Doamne, a întrebat omul uluit!”
Tatăl Ceresc i-a răspuns:
„Fă-ți orchestră!”

OCAZIE RATATĂ

Am rămas locului
ca un verb neobișnuit
exclus din gramatică
din criza de minuni...
Cum am putea zbura
cel puțin
ca puful de păpădie
care a zburat de lângă noi
fără aripi,
fără speranțe,
fără intermediari
(fie aceștia
diferite aparate de zbor)
Fără aceste elemente
chiar și în cădere
suntem inferiori
și față de frunze...

**Alexandru
Cazacu**

Perioada albă

Ani la rând după plecarea ta
toate cărțile lumii deveniseră
o timidă încercare de a nu minți
și îmi purtam tristețea
ca pe un hulub așezat pe umărul drept
Condurii fermecați ai altor Cenușărese
deschideau și închideau singurătăți
când arborele genealogic
își întâlnea ramurile cu cele ale ulmilor
din grădina cu măcăcișuri
prin zilele și nopțile ivinte-n devălmășie
când orele stăteau asemeni insectei
din captivitatea bulgărilor de chihlimbar
iar prin pumnii făcuți căuș
două lacrimi se amestecau
ca niște zaruri norocoase
și deasupra aleilor
triunghiul păsărilor călătoare
amenința înspăimântat ferestrele
Totul în jur se asemena
cu perioada albă a unui pictor
iar prin sânge un șir de barbari
dansa în cerc fără teamă și fără sfârșit

Într-o piață din Alsacia

Multe lucruri se reduc
la felul în care răspunzi singurătății
când te întreabă ora exactă
ori dacă ai cumva un bilet în plus
la cabaretul de sâmbătă seara
atunci când norii coboară jos
într-o piață din Alsacia
unde frazele conțin numere impare
toți se grăbesc la întâlnirea cu Lili Marleen
și o rană a ta provoacă altora răni adânci
când fiecare duce pe umeri
peisajul din care face parte
iar soarele ca un animal ostenit
se întinde peste drumurile medievale
d'ailleurs à nulle part

O mască de splendoare

Cel care pleacă ia cu el o parte a memoriei
prin geometria violetă a străzilor
când literele dintr-un manuscris anluminat
țin prizoniere amiaza
și armura nădejdiilor ne apară
Februarie a îmbătrânit în noi
între o cuvânt și altul
Peisagiștii redau marginile urbei
și totul capătă o mască de splendoare
Griuri șerpuitoare se urcă cer
și inimile se deghizează-n alte inimi
Vocea într-o cameră pustie
se substituie istoriei
și plecăm în căutarea
a tot deja găsisem

Capăt de orizont

Norii se încălesc
prin crengile arborilor seculari
iar incipitul oricărei fraze
poate tăia mai rău decât o sabie
În preajma noastră stau tăcuți
îngerii pe care îi fac copii
aruncându-se peste zăpadă
mimând cu brațele lor zborul
Drumurile se curbează până se frâng
într-un capăt de orizont
unde suferim din pricina propriilor victorii
și o lungă așteptare ne adulmecă
precum o hăitașii vânatul

Lujerii crinilor albaștri

Un ținut îndepărtat bucată cu bucată
a devenit dimineața zilei de joi
zărită printre pleoapele întredeschise
când lumina năvălește blând
din spatele lucrurilor
și la fiecare sfert de oră minutarul
se aude precum bătăile
unei inimi înconjurată de spini
Binele celui care rămâne
și binele celui care pleacă
se adună-n partea ascunsă a oglinzilor
și se face tot mai devreme
păsările spintecă perdeaua norilor
și umbre argintii escaladează
lujerii crinilor albaștri

Cristian Meleșteu, poetul

Cristian Meleșteu, prozator într-o frumoasă ascensiune, este și un poet foarte talentat, cum se poate deduce din volumul (de debut în poezie): *Nostalgii și fantasmе urbane* (Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2025). Transcriem câteva versuri ce ilustrează înzestrarea sa poetică: „fericirea/ e un colibri ce înghite realitatea” (p. 10); „și dintr-odată, totul mirosea/ a răsărit. Era liniștea în care Dumnezeu uitase cuvintele” (p. 19); „sub pașii mei, ticăie un cerc care-și neagă arcurile/ ca pe niște/ bastarzi – și timpul plutește în întuneric - / o dără cu doi cărăbuși în loc de ochi,/ înfășurată într-o pânză cu scame de lumină” (p. 31); „sunt o scară ce urcă spre locul unde tăcerea devine formă” (p. 40); „sunt un adam blestemat/ să stoarcă vinul iertării dintr-un strugure/ de ceară” (p. 55); „mă doare absența pietrei din pantof/ de parcă picioarele mele tânjesc după greutatea crucii” (p. 70); „sunt ora exactă dintr-un ceas îngropat sub aripa unei bufnițe/(...)/ sau poate doar o fântână fără fund, ce-și înghite propria apă la nesfârșit” (p. 88-89).

În portativul imaginarului sunt integrate, în spirit demitizant, anumite personaje mitologice al căror rol se desfășoară în contexte laice de factură modernă (contemporană). Între acestea se află judecătorii - din Hades - ai faptelor omenești („*Minos, Aeacus, Rhadamanthus* -/ dirijori într-un sens giratoriu cu reguli simple: păcătoșii la stânga,/ ceilalți în dreapta” - p. 56, s.n.), zeița destinului implacabil *Ananke* („*Ananke, cu degetele ei ca gheare de vultur,/ îmi sculpează destinul în oasele mele friguroase:/ temple albe pentru zei și zaruri/ pentru muritori./ cerul s-a desfăcut, ouăle din care zburau/ ultimele dimineți ale tatei s-au spart – mai sunt doar eu,/șuierând povestea unui zeu/ care s-a înhămat la șaretă/ și-și cară singur sicriul*” (p. 60); *Poseidon* („iar când Poseidon mă apucă în trident/ ca un țăran căpița de fân/ și mă aruncă înapoi în realitate,/ tot ce văd sunt o mie de catarge – și fiecare catarg e un/ fulger,/ luminând colțurile camerei mele” - p. 91); *Sfinxul* („un Sfinx de bronz îmi spune ghicitori despre timp/ iar fiecare răspuns greșit adaugă un strat de rugină pe aripile/ mele” - p. 90); *Sirenele* („sub tălpile mele cineva cânta duios, un cântec de mamă/ împletit cu un cântec de sirenă. Fără leagăne. Fără corăbii” - p.44), *ciclopi* („eram doar un drumet/ orb și surd, bântuind ca o urmă de foc/ prin ochiul amorțit de vin al unui ciclop” (p.37) și altele: Circe, Ulise și Buddha... *ingeri* („în copilărie credeam că îngerii stăteau ascunși în podul casei” - p. 62), serafimi („am văzut serafimi fumegând în spatele unei vitrine sparte/ și o hologramă de arhanghel care se certa cu reflexia ei,/ împingând tăcerea în cărucioare de supermarket” - p. 61) și chiar și Socrate...

Ironia lui Cristian Meleșteu, de care este susținut apelul la respectivele personaje se înrudește, ca procedeu, cu cea a lui Liviu Ioan Stoiciu din volumul de debut: *La Fanion* (1980).

O altă serie de personaje, care apar în poezii cu fireturi epice împrumutate de la Marin Sorescu, este alcătuită din persoane reale și dragi – încă vii în memoria cu valențe nostalgice – (și, adesea, și pseudo-nostalgice) a autorului: *tatăl* („tata îmi spunea că n-am să reușesc-/ mă apucasem să culeg câmpul de grâu/ cu mâinile goale./ fiecare spic – o amintire, fiecare bob – un vis înverzit,/ iar în urma mea, pământ/ rodind buruieni” - p.28), *bunica* („bunica îmi spunea mereu că degetele mele sunt/ zece porcușori. Ceva mai târziu,/ o rămă, în timp ce o agățam momeală

în cârlig./ mi-a reproșat că sunt niște călăi fără chip”), un *unchi* („un unchi, hamal, smuls din port de firul mustății/ cărând sentințe, ca pe saci de făină (*un dans de câini bătrâni*) și *bunicul*: „înainte de culesul strugurilor, bunicul ne adună pe toți -/ un împărat așezându-și oștenii înaintea bătăliei finale./ desenase meticolos planuri cu vârful biciului în nisip/ și mă întrupase și pe mine în ele: cinci bețe arse de chibrit/ și-o pietricică aurie în loc de cap” (p. 75). Sau: „prima femeie m-a amăgit că sânii ei sunt doi nuferi care trebuie/ atinși/ să înflorească/ și de atunci, fiecare femeie miroase a noapte./ a apă liniștită și adâncă./ poate totul se trage de la bunicul - el a început/ cu astfel de glume./ se întinsese pe pat și ascunsese toate oglinzile din casă./ exersase de așa de bine să-ți țină respirația încât toți l-am crezut. Și el râdea, închipuindu-și fețele noastre,/ chiar și când pământul începuse să curgă” (pp. 32-33).

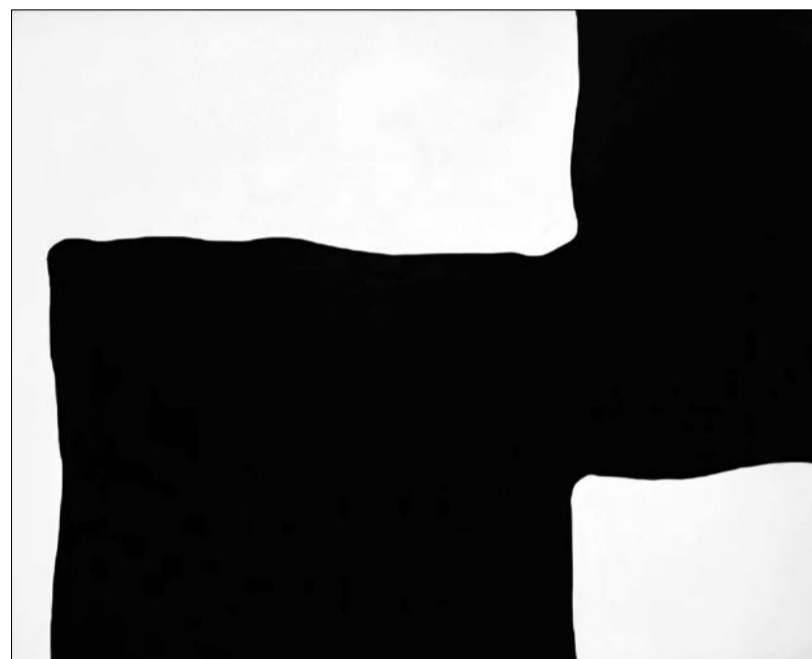
Acest fragment oglindește, în termenii „punerii în abis” (*mise en abyme*), poetica lui Cristian Meleșteu constând în *teatralizarea* atitudinilor auctoriale, într-o gamă de modalități de tip ludic (dezinvoltura, jovialitatea, sarcasmul, fantazarea, aglutinarea registrelor lirice și a celor existențiale și feluritele ipostaze asumate prin utilizarea verbului *sunt*), aspecte sesizate de Victor Constantin Măruțoiu, în textul de pe coperta a IV-a, pe care îl reproducem integral dată fiind exactitatea diagnosticului critic: „Cristian Meleșteu scrie poezie precum scrie proză. Cu aceeași dezinvoltură, cu același ludic al întâmplării, cu același sarcasm al cunoașterii și cu aceeași jovialitate. Felul în care se joacă, alăturând exemplificări mitologice, motive antice, cu tot ceea ce ne reprezintă în timp contemporan punctează ludicul pe care îl manifestă ca pe un leac al timpului contemporan”.

În cea mai mare parte a lor, poemele conțin, din abundență, imagini de sorginte avangardistă, chiar dadaiste („ugere de oaie alergând cu cărucioare prin marketuri iluzorii” - p.46; „văzusem mări evaporându-se în plicuri de cafea instant/ și balene cântând imnuri de slavă în codul Morse” - p. 62), menite să învieze discursul și să ilustreze disponibilitățile auctoriale în ceea ce privește *insolitărea* exprimării sub semnul așa-numitei urgențe a comunicării. În această latură a sa, poezia lui Meleșteu este dependentă de o *formulă poetică* utilizată tot mai frecvent de poeții din „valul” douămiist: adepți ai mărturisirii spontane, în texte caracterizate prin fragmentarea liniarității discursului liric, ca strategie a transcrierii cu fidelitate a mișcării gândirii și a stării trăite pe durata scrierii. O formulă care nu pretinde meșteșug poetic și care tocmai de aceea a fost adoptată cu entuziasm de tinerii (și de încă tinerii) poeți, care își asumă ostentativ statutul de autori rebeli. Singura regulă de care depinde o asemenea scriitură este lipsa oricărei reguli. În succesiunea lor, prin juxtapunere și fără o legătură logică fățișă, fragmentele induc impresia că discursul se dezintegrează pe măsură ce înaintează. Continuitatea discursului este doar de ordin emoțional și pulsează în partea freatică a textului.

În principiu, debordanta și ludica imaginație a lui Cristian Meleșteu se concretizează în imagini realizate în două coduri corelative: cel *fantasmatic* și cel *bizar* (urmuzian) constând în persiflarea realității și a lirismului (în obișnuita și constanta accepție a termenului) prin spectaculoasele „viziuni” (de o frapantă originalitate!) realizate în tehnica *anamorfozelor*: „Socrate

deschisese o carte,/ când i-a întors pagina, peste coșmarurile mele mi-a fugit pielea de pe spate/ și printre vertebre au început să iasă copacii./ spinarea mea, teren pentru avalanșe -/ în jur, femeile modelează idoli din fum,/ iar copacii joacă leapșa peste coșmarurile mele” (*falsul miracol*). Sau: „sub pașii mei, asfaltul suspina./ păduri de mâini răsărite din crăpături – nu carne/, doar nervuri,/ în care mă văd jucând table – pe o venă de sânge” (p. 42); „secundele s-au scuturat de gheață/ și-au luat forma unor ciori care mi se înfingeau în umeri./ aripi de sârmă ghimpată pe spatul meu am văzut./ mi se clătinau pe șiră și strigau./ glasul lor era/ când al unei bătrâne alergând după mașina de pâine,/ când lătratul lui Chang – câinele/ pe care tata îl lăsase sub primul pod de la intrarea în oraș” (p. 80).

Atât imaginile (bizare), care pun în lumină

ascunsa față a realității ca *discurs negativ*, cât și multitudinea identităților („ochii mei, felinarele unei calești alergând spre neant/ și fiecare ușă de han e un Cerber/ ce mă latră când vreau să cobor” - p.52) lasă impresia oglinirii subiectului liric în felurite oglinzi care deformează ceea ce reflectă; care inventează o altă imagine, proiectând-o pe cea reală în fantastic. Acest *joc* de-a asumarea unor bizare ipostaze ia, totodată, înțelesul unui „act salvator”, în confruntarea cu existențialul anxios, vitreg, brutal, coșmaresc și care este, în consecință, de neacceptat.

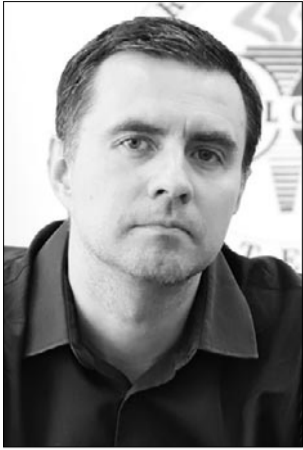
În câteva locuri din carte sunt textualizate ca *motive poetice* înseși cele două resorturi ale universului său liric - *nostalgia* și *fantasmele*: „când o să plec,/ să-mi smulgeți *nostalgia*/ și *fantasmele* din zări. Într-o piele de cârtiță să le puneți,/ înghesuite lângă mine, cum plecau faraonii cu soții/și amante/ deopotrivă” (p. 20, s.n.); „fantasmele deveniseră grăunțe și cocoșul cobora să le/ ciugulească” (p.65); „îmi decojeam fantasmele ca pe o ceapă, lăsându-le să sfârâie-n/ tigaie./iar ele se prefăcuseră în flăcări cu gene de umbre,/ mângâind întunericul/ pe pleoapa unui ciclop adormit” (p. 35).

În ambiguitatea ei, ironia lui Cristian Meleșteu facilitează fuziunea realului cu imaginarul onirico-fantastic, a tragicului cu parodicul și a nonconformismului cu frica de alienare ce culminează cu sentimentul despicării proprii ființe în două jumătăți contrare: „Fă-mă să înțeleg – am o buză de rocă amară/ una de cremene/ dulce/ iar între ele/ o groapă – și groapa poruncește să mai sap/ încă una” (p 68).

Așteptăm cu interes și următoarea carte de poezii a lui Cristian Meleșteu.

Dragoș Grusea

...Platon pune în opoziție două tipuri de unitate: o unitate desprinsă de lucruri, neschimbătoare, abstractă, acel Unu al lui Parmenide care rămâne indiferent față de schimbare și un Unu inerent lucrurilor, unitatea acestui măr, alcătuită din părți și afectată de tracerea timpului. Pot tăia mărul pentru a obține o dualitate, dar nu pot tăia Ideea de Unu în două. În ce relație stau cele două modalități ale unității? Platon crede că trebuie să existe o trecere de la prima la cea de-a doua.

eseu

Acum și Deodată. De la Parmenide la Platon

La ce dimensiune a timpului ne referim atunci când spunem că ceva s-a petrecut *deodată*? Care este diferența dintre *acum* și *deodată*? Care ar fi diferența dintre un eveniment care se petrece într-o clipă și unul ce se întâmplă deodată? Este *deodată* un timp mai scurt decât intervalul unei *clipite*? Ceea ce apare *deodată* are o viteză mai mare decât o schimbare ce se ivește într-o *clipită*?

Filosoful presocratic Parmenide își pune pentru prima dată problema privitoare la natura lui *acum*. Poemul scris de filosoful grec are toate caracteristicile formale ale unui imn religios. Versurile sunt scrise în hexametri dactilici și pot fi scandate în cadrul unei procesiuni sacre, așa cum se întâmpla cu versurile *Iliadei* lui Homer. Filosofia se naște așadar sub forma unui imn religios, al cărui obiect se deosebește însă de tot ceea ce cunoscuseră oamenii până atunci. Inclusiv marea cultură indo-europeană începe cu un imn închinat lui divinității focului (Agni), văzut ca transmițător al ofrandelor ritualice către zei și deci ca mijlocitor între *Aici* și *Dincolo*. Imnuri există, bineînțeles, și în culturile din afara spațiului indo-european, le întâlnim și în perioada homerică și post-homerică. În toate aceste cazuri, imnul trimitea către un zeu sau către divinitatea unui element al naturii. Și poemul lui Parmenide este un imn închinat Divinului, dar încă de la început vedem că lucrurile se schimbă. Zeița care deschide poemul este *Aletheia*, adevărul, iar întregul imn este închinat nu unui zeu anumit, ci însuși faptului că lumea *este*. Divinul nu mai este doar un zeu sau altul, ci însuși faptul de a fi. Evenimentul original nu mai este conflictul dintre zei sau lupta unui erou care instituie ordinea prin supunerea divinităților haosului (de exemplu, Marduk care înfrânge divinitatea haosului, pe Tiamat, în mitologia babiloniană), ci purul fapt de a fi: *esti gâr einai*, „căci *este a fi-ul*” (fragmentul B6). Să ne gândim la faptul de a fi așa cum ni se dă în clipa prezentă: el nu e mai plin într-o parte și mai gol în alta, nu e aici prezent și dincolo absent. Și faptul că cineva nu mai este ni se dă ca absență care, la rândul ei, este. Faptul de a fi se întinde peste tot și de aceea Parmenide poate spune că „ființa se mărginește cu ființa” (Parmenide *Fragmente. Despre Natură* în *Presocraticii. Fragmentele eleaților*, Editura Universitas, traducere, prefață și note de D.M. Pippidi). Celălalt element care se întinde peste tot ceea ce este în mod uniform este *acum-ul*. Tot ce este, este *acum*. *Acum-ul* nu e mai „*acum*” acolo decât dincolo. De aceea, Parmenide leagă faptul de a fi și *acum-ul*, împreună cu „proprietatea” lor de a fi singulare și continue: „mai rămâne însă să aduc vorba despre calea ce zice că ființa este. De-a lungul ei sunt semne în număr mare cum că nenăscută fiind, aceasta e și nepieritoare, întreață, neclintită și fără capăt: nici nu era, nici nu va fi, de vreme ce *este acum*, laolaltă, una și neîntreruptă.” (*Fragmente. Despre natură*, ed.cit, Fragmentul B8). Dar ce înseamnă că faptul de a fi e *acum*, unu și neîntrerupt? Ce se întâmplă când cineva moare sau când ceva dispăre? Când mori, nu mai ești, dar asta nu înseamnă că dispăre însuși *este-le*. Căci și absența ta *este*, la fel ca toate elementele în care de descompui, ce se vor transforma la rândul lor în alte forme de existență. La baza tuturor principiilor de conservare (a energiei, al impulsului etc.) stă principiul de conservare al ființei: faptul de a fi nu poate fi nici creat, nici distrus. La fel se poate spune despre *acum*. Anularea lui *acum*, moartea unui *acum* dă naștere altui *acum*, iar acesta lasă locul unui alt *acum*, ceea ce înseamnă că *acum-ul* ca *acum* nu dispăre niciodată. Acesta este motivul pentru care Platon a numit timpul o copie mobilă a

eternității (*Timaios*-37d): în ciuda aparentei schimbări a unui *acum* cu altul (*acum* e ora 11.51, *acum* e ora 11.52), e vorba despre un *acum* ce rămâne neschimbat, căci *acum* lasă loc altui *acum*, adică lui însuși. Referindu-se la acest pasaj platonician, Heidegger scrie: „Spunem că în fiecare <acum> este un <acum> și în fiecare <acum> el este pe punctul de a dispărea. În fiecare <acum>, *acum-ul* este <acum>, și astfel el este permanent prezent ca unul și același, chiar dacă, în fiecare <acum>, un alt <acum> dispăre, de îndată ce a venit. Tocmai schimbându-se în felul acesta, el își arată totodată propria-i prezență permanentă [...] Oricât de departe am împinge descompunerea în părți a <acum>-ului, el continuă să rămână *acum*.” (Martin Heidegger, *Ființa și Timp*, Editura Humanitas, 2006, traducere de Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, p.559-560 [423]). Ceea ce caracterizează atât faptul de a fi cât și *acum-ul* este *indecompozabilitatea*. Ambele sunt un *continuum* nediferențiable.

Platon se va îndrepta împotriva acestei idei în cele două mari dialoguri dialectice: *Parmenide* și *Sofistul*, în care abstracția se va ridica la înălțimi și mai mari decât cele atinse de poemul parmenidian. Teza pentru care va argumenta Platon este aceea că și neființa este într-un anumit fel. Faptul de a fi nu este complet întreg și continuu, nu este ca o energie de fond distribuită în mod absolut uniform. Dimpotrivă, orice „a fi” îl are în sine pe „a nu fi” deoarece acest stejar din fața mea este stejar, dar nu este trandafir sau masă. Cu alte cuvinte, atunci când văd că ceva este, intuiesc și faptul că el nu este altceva. Când îl văd pe Vasile, văd și că el nu este George, când privesc o floare, văd și că ea nu este animal. Un lucru este, dar în același timp nu este tot restul. Constantin Noica povestea la un moment dat despre un manual de logică, a cărui primă propoziție spunea că „lumea este alcătuită din elefanți și non-elefanți”. Într-adevăr, putem spune că pisica este un non-elefant fiindcă elefantul este nefiind pisică. Fără a putea intra în profunzimea marii dezbateri despre ființă și neființă, ne vom opri doar asupra unui singur aspect, cel al temporalității. Pentru a putea pregăti răsturnarea filosofiei parmenidiene, Platon se vede nevoit să regândească *acum-ul*, adică să identifice un timp și mai adânc decât cel al prezentului din *acum*, pentru a putea gândi apoi o ființă mai originală decât cea continuă a lui Parmenide. Platon va coborî chiar mai adânc în straturile timpului și va ajunge la ceea ce el va numi *Deodată* (*Exaiphnes*). Să plecăm de la următoarea situație: cineva îți spune un banc pe care nu îl înțelegi în primă instanță. Nu râzi fiindcă ești în afara bancului. Apoi pricepi *deodată*, te prinzi și intri în interiorul glumei. E vorba de un salt petrecut nu într-un *acum* anumit, ci *deodată*, într-un timp atât de scurt încât încercarea de a-l identifica ți se pare futilă. Sigur că exemplul de mai sus nu e într-un totuș potrivit conceptului platonician, dar el ne ajută să înțelegem legătura dintre timpul lui *deodată* și procesul saltului.

În dialogul *Parmenide*, Platon desfășoară pentru prima dată în istoria gândirii ceea ce avea să se numească ulterior analiză categorială. El pornește de la conceptele cele mai generale, fără de care nimic nu poate exista: Unu și Multiplu. Când privesc un om, de exemplu, eu îl văd ca Unu (un om, Vasile), dar și ca multiplu spațial (posedă două mâini, două picioare etc.) sau multiplu temporal (era mai vesel în tinerețe decât e acum). Orice am privi, orice am spune, orice experiență am avea, orice cercetare am întreprinde, este imposibil să o facem în lipsa celor două mari

categorii: Unul și Multiplul (și *Critica rațiunii pure* pornește de la aceste două extreme: de o parte unitatea sintetică a apercipției, de celalaltă multiplul pur al spațio-temporalității). Platon vrea să epuizeze toate posibilitățile logice și metafizice care se pot naște din combinarea celor două structuri. Prima ipoteză pornește de la un Unu care nu este Multiplu. Despre un astfel de Unu nu putem spune că este, fiindcă *este*, faptul de a fi, ar deveni o parte a lui Unu, și astfel Unu ar deveni un Multiplu. De aici, Platon desfășoară seria de negații care amintesc de acel *neti-neti* al hindușilor: Unul nu este nici în timp, nici în spațiu, nici egal nici inegal etc. Acesta ar fi un Unu pur, pe care l-am obține dacă am gândi unitatea absolută a lucrurilor, neamestecată cu nimic. În ipoteza a doua, Platon pleacă de la un Unu ce este în același timp multiplu. Acest Unu este și în spațiu și în timp și egal și inegal etc. Acesta este unul sensibil, pe care îl percepem ca atare într-un lucru. Acest măr este un măr, dar și o multiplicitate de alte trăsături (verde, copt etc.). el *acum* el este, dar după ceva vreme nu va mai fi.

Spus foarte pe scurt, Platon pune în opoziție două tipuri de unitate: o unitate desprinsă de lucruri, neschimbătoare, abstractă, acel Unu al lui Parmenide care rămâne indiferent față de schimbare și un Unu inerent lucrurilor, unitatea acestui măr, alcătuită din părți și afectată de trecerea timpului. Pot tăia mărul pentru a obține o dualitate, dar nu pot tăia Ideea de Unu în două. În ce relație stau cele două modalități ale unității? Platon crede că trebuie să existe o trecere de la prima la cea de-a doua. Când tai mărul în două, sacrifici unitatea sensibilă a mărului, dar cele două jumătăți sunt la rândul lor unități, fiindcă tu iei o *jumătate*, iar eu o *jumătate*. Deci Unul abstract se conservă în procesul de dezvoltare a Unului sensibil. În fiecare lucru are loc această trecere continuă de la Unul metafizic la Unul sensibil. Pentru a o gândi Platon introduce o nouă formă de timp pe care o obține în urma analizei conceptelor de mișcare și repaus: „Într-adevăr *Deodată* pare să însemne ceva de ordinul unei schimbări într-o direcție sau alta. Din nemișcarea încă nemișcată nu se produce mișcare, cum nici din mișcarea încă mișcătoare; dar acest *Deodată*, această stranie natură la mijloc între mișcare și repaus și aflată în afară de timp este lucrul către care și de la care se schimbă atât mișcătorul, cel ce se îndreaptă spre repaus, cât și nemișcătorul care spre mișcare se îndreaptă.” (Platon „Parmenide” în *Opere*, Vol.VI, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, traducere de Sorin Vieru, 156d). Anticipând principiul inerției, Platon spune că ceva ce se mișcă rămâne în mișcare dacă asupra lui nu acționează altceva care să-i schimbe starea în cea de repaus. Dar când trece corpul din mișcare în repaus? Cât timp lucrul se mișcă nu e în repaus, și cât timp se află în repaus nu poate fi în mișcare. Platon introduce un al treilea element, numit *deodată*, situat „în afara timpului” ca descriind acel moment infinitesimal de transformare în care corpul nu este nici în mișcare, nici în repaus. Această formă de netimp descrie și relația dintre lucru și formă sau între unitatea sensibilă și Unul metafizic. Atunci când tai mărul în două, cele două jumătăți devin *deodată* și ele, la rândul lor, unități, tocmai fiindcă participă la forma Unului. Ideile platoniciene irump în lumea vizibilă prin porțile infinitezimale deschise de netimpul lui *Deodată*, mai adânc decât prezentul simplu și aflat într-o conexiune mai profundă cu transcendentul decât *acum-ul*. Între timpul lumii și eternitatea formelor stă un strat intermediar al netimpului.

JURNAL DIN FOIȚE

1. Poezia aducea uneori în anii aceia '90 cu un interviu luat de un ziarist minimalist unui pescar brazilian, Seu Tiago, care povestea cum și-a vândut barca și banii luați i-a băgat într-o presă de ulei, ar fi fost păcat să n-o facă, soia venea pe toate canalele. Seara, se întorcea în portul vechi, Santa Catarina, și se culca cu capul pe un stelaj de bere într-o barcă părăsită, înfundată în nisip. (La țarm, veneau într-un rând cutii de pe un vas olandez, de acolo pleaseră toți marinarii, dis-de-diminează, după o noapte buruienoasă, până la Canudos unde, în casa de cultură „Varguitas”, Antônio Conselheiro primea medalia *Paz pan-americana* pentru rolul jucat în încheierea războiului de o sută de ani de singurătate și avea ședință de autografe. În apropierea Canudosului, vântul *alisio do sudeste* și-a schimbat cuantic spinii, sufla acum ca un *biting wind* și i-a coborât pe batavii lunatici cu picioarele în deșert. Când au ajuns în sala de festivități, treji de-a binelea, au înțeles, cu engleza lor aproximativă, că era premiat un scriitor român din Sofia, povestise el într-o carte despre un Menelaus debil, care, gelos pe Elena lui, a stricat toate morile de pe un fluviu Dambowitza.) Coccoțat pe un rest de schelă, cu o undiță profesională americană Ab Garcia în mână, Manu, băiatul bibliotecarei care ținea înrămat deasupra biroului un tablou cu zăpezile de pe Kilimanjaro, îl privea cu ochi din care scăpărau dezamăgire și reproș: soia?

2. Miezul unor cuvinte a rămas fără apărare. Le-au jupuit pielea care valorează mai mult, mască pentru oratori de ocazie, care se produc în cinisme răsuflete, stropite cu umorul lor de funcționari minoritari în birouri („Cafeaua de dar nu frige la dinți”, zicea unul), crezând că trebuie să le sensibilizeze pe colege până în fibra buretelui de la push-up, ele, dragele, fixate la răspunsul pe care l-au dat în oracole, pe la 18 ani, la întrebarea ce calitate trebuie să aibă el, alesul, să aibă, în primul rând, UMOR. În definitiv, unde te duc frazele lăsate de capul lor. Tu te dai serios, referent cl. III cu pretenții de erudiție, și, în pauza dintre două hemicranii, care trec doar cu para-, anti-, nuro- extra, îl citezi pe Yuval Harari, vorbind, într-un al nu-știu-câtelea podcast, despre arcu narativ început cu semnele făcute cu cuțitul de silex pe tibia unui om preistoric, antevorbitor, până la cipurile bionice, fixate sub dura materul omului postistoric, hipervorbitor, cu riscul să sfârșească tot la răbojul de pe tibie.

3. Numele acesta atât de mediteranian, Manole, trezește în mine urme protestante, numele unora care făceau colaci de fântână și stâlpi din ciment. Aveau și moară pe apă. Creșteau o vacă numai cu făină și lucernă, n-ai fi văzut paie sau bahnă în ieslea lor, gunoiul de grajd semăna atât de mult cu. Toamna aveau în grădina cei mai frumoși ardei grași. Tatăl și fiul tăiaseră un canal drept de vreo cinci sute de metri de la un râu până la roata morii lor. Asta mi se părea, în copilărie, cel mai reformat și performat lucru făcut în satul nostru. Mai lipseau două ecluze și ridicam o piramidă de înălțime medie, cam cât o cetate fortificată. Pietre se mai găseau pe ici pe colo, rămânea numai să nimerim leacul (farmakon-ul) pentru motivanta legătură de sânge, lapidar concentrată în „Codru-i frate cu românul.” Student fiind, când am citit *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, ceva în mine, de cunoscător, surâdea cu subînțeles, chiar dacă nu asociazam rațele riveranilor care se scăldau în gărlă cu vreun tablou flamand.

4. Când te înțepa herpesul în colțul gurii, de ce a trebuit să te gândești la povestea aceluia rege? Alungat din regat și ascuns în coliba din inima unei păduri de stejari, noaptea, în somn, peste capul lui cădeau lutul din bagdadie, mai târziu un clește, un ciocan, foalele. N-a așteptat să-i cadă și nicovala. S-a trezit luminat cu gândul că soarta lui depinde de acel fierar căldărar, șchiop și ceacăr, pe care îl alungaseră dincolo de liziera pădurii, unde-și așezase pirostriile, hăitașii la vânătoarea regală de cerbi, după ce umpluseră părul de scai nevestii și copiilor lui și aruncaseră în ceaunul în care fierbea un cap de cal, reformă de la castel, lăsat piele și os prin pădure pentru urși, o blană de iepure. El era singurul care știa de ce sabia aceea a rămas înțepenit-ruginită în piatra de nichel-crom-tantal și alte fructe rare crescute în străfundurile pământului. Eiusdem farinae cum rege, die gleiche Manie hat auch Trumpf!

În ajun ai citit în *Boli, leacuri, și plante de leac*, scrisă în 1936 de doctorul George Bujoreanu, că leacul pentru zăbală, ieșită dacă ai băut apă din ciutură după un cal roib pintenog de picioarele din față, este un amestec de sticlă rasă de pe gura paharului, humă adusă din gura șesului, culoare de pe fir din lână laie, vopsită în coajă verde de nucă, toarsă, apoi răsucită de nouă ori, de la gura traistei și rugină de pe gura sapei tocite în pirul noduros de la prașila a doua, adunată de sub tocila unui fierar nomad.

5. De ce nu sunt românii un popor maritim? Întrebare de mic-dejun, revărsată din alta, de ce nu producem sare de mare, asta cristalizată când am văzut, nu știu de ce, oricum la dietă și Nebilet, pe masă tubul cu sare de mare din Turcia. Un răspuns dat, după prima felie de pâine cu unt, râncedul căruia îl mai simt și-acum în cerul gurii: pentru că ne-am luat marea în primire târziu, după 1878, și nu prea știm nici azi ce să facem cu ea. O bănuială tot am că răspunsul nu ține totuși de spiritul acid al *Schimbării la față a României*, ci de

combinția banală dintre un acid și o bază. De pe internet aflu că nu putem produce sare de Marea Neagră din cauza salinității mici, 17-18%, față de 38% a Mării Mediterane, și 35% a Oceanelor. Apa dulce rămâne la suprafață. Apa mai sărată (mediteraneană) intră pe dedesubt. Straturile se amestecă greu, salinitatea de la suprafață rămâne mică. De asta în Marea Neagră apele adânci sunt anoxice, și epavele se conservă atât de bine. Răspunsul, încă o dată zic, are concentrație empirică, nu antropologică sau istorică, cum mă pregăteam eu să îi trag sforile.

Când mă uit în calendar, sincronicitate! Azi este pomenit Sfântul Bretanion de la Tomis, venit din Britania să-i creștineze pe geți. Sinaxarele bizantine nu-l pomenesc pe Bretanion, însă *Martirologiul roman* l-a înscris pe data de 25 ianuarie. De aici, bisericile românești au preluat sărbătoarea lui, înscriindu-l în sinaxarele locale, pe aceeași dată.

1 Toană. Când omul e în toane rele lasă-l în pace, când e în toane bune poți să faci cu el ce vrei. Omul cu toane e ca vântul și ca gândul, când îl apucă nu-l mai poți opri. (George Bujoreanu)

Simfonia Lalelelor – o primăvară care își prelungește frumusețea

Primăvara aceasta, la Pitești, pare că refuză să se grăbească. Își încetinește pașii, își lungeste lumina și își deschide culorile mai generos ca niciodată. *Simfonia Lalelelor*, unul dintre cele mai iubite și mai reprezentative evenimente ale orașului, își rescrie povestea: nu în trei zile, cum ne obișnuise, ci în zece – o adevărată sărbătoare a renașterii, desfășurată între 17 și 26 aprilie. O decizie de apreciat a organizatorului principal, Primăria Municipiului Pitești, recte primarul Gentea.

Nu este doar o schimbare de calendar, ci o invitație la răgaz. Un răgaz în care florile nu mai sunt privite în grabă, ci descoperite pas cu pas, în care aleile devin locuri de întâlnire, iar orașul se transformă într-o scenă deschisă pentru bucuria simplă a oamenilor. Decizia de a extinde festivalul vine firesc, ca un ecou al interesului tot mai mare al publicului și al dorinței de a valorifica pe deplin farmecul acestui moment.

Timp de zece zile, Piteștiul devine o capitală a culorii – un spațiu în care lalelele nu sunt doar flori, ci pretexte pentru emoție, pentru dialog, pentru artă. Vizitatorii vor avea mai mult timp să se piardă printre aranjamentele florale, să respire parfum de primăvară și să descopere un oraș care își spune povestea în nuanțe vii. Evenimentele culturale, artistice și recreative se vor succeda într-un ritm mai blând, oferind fiecăruia libertatea de a alege, de a reveni, de a trăi experiența în propriul tempo.

În această nouă formulă, festivalul devine nu doar mai amplu, ci și mai generos: cu localnicii, cu turiștii, cu primăvara însăși. *Simfonia Lalelelor* nu mai este doar un eveniment – este o stare care durează, o promisiune că frumusețea poate fi trăită pe îndelete.

Astfel, „Orașul Lalelelor” își reafirmă identitatea: aceea de loc în care primăvara nu vine doar să treacă, ci să rămână.

J. DUMITRAȘCU

Geo Constantinescu

...nu odată apar îndoielile, oboselile, nesiguranța că în această lume departe de a fi perfectă, ei nu vor putea atinge scopurile propuse, actele arzânde ale transformării idealurilor în fapte și în certitudini palpabile.

CRONICI

Mihail Villarà. Frunzele nu mai sunt aceleași

Cunoscutul jurist, politician și om de acțiune, Mihail Fărcășanu (fost președinte al Tinerețului Național Liberal între anii 1940-1946), a publicat chiar în anul în care a fost nevoit să se exileze, romanul devenirii sale spirituale prin țările Europei, între anii 1935-37, cu pseudonimul Mihail Villarà, *Frunzele nu mai sunt aceleași* (Editura „Cultura Națională”, București, 1946).

Primită cu entuziasm în cronicile literare ale vremii, cartea a fost pusă la index de regimul comunist, care l-a condamnat pe autorul ei la moarte în contumacie, imediat după plecarea sa intempestivă și salvatoare, peste hotare. Acolo, în străinătate, a luptat neîncetat pentru eliberarea României de sub jugul rusesc, activând la secția română a postului de radio Europa Liberă (1950-1953) în calitate de organizator și conducător, demisionând în mod demonstrativ, când Statele Unite s-au declarat conciliante cu regimul criminal al URSS, instaurat cu atâta cruzime în Estul european. A condus mult timp Liga Românilor Liberi din Occident, acționând mereu, aproape până la moarte (1987), pentru eliberarea țării de utopia bolșevică.

Singurul său roman, *Frunzele nu mai sunt aceleași*, dezvăluie un tânăr narator cu vast orizont spiritual, cu o extraordinară stăpânire a limbii române, pe toate registrele acestei narațiuni complexe: sentimentale, autoscopice, filosofice și religioase. E vorba de o scriere a devenirii spirituale a unor tineri în spațiul universitar englez și mai apoi german, în anii ce preced și prefigurează criza omenirii care va declanșa cel de-Al Doilea Război Mondial.

Naratorul este John, românul îndrăgostit de muzică, de literatura franceză, de artă, mișcat din adâncuri de neliniștile creației. Fiind tânăr vrea să trăiască viața cât mai profund, se lasă vrăjit de frumusețile blonde care ca și el au pătruns în sălile universităților și vor să se instruiască, să-și trăiască viața, să iubească și să parvină din condiția de tinere sărace, visătoare, la cea de ființe împlinite, desăvârșite, demne de secolul în care trăiau. Dar până acolo sunt ani de căutări, de suferințe, de îndoieli și mari dezamăgiri. Prietenii lui sunt Axel, lituanianul caracterizat de John ca fiind „o îmbinare de flacăra și gheață, instinctele care-i vânturau trupul uscat și palid, calculele lui cinice, făcute pe marginea marilor moraliști ai parvenirii” (p. 17) și Kusper, italianul, care prefera să strângă în brațe „o muiere bine făcută decât o pseudo-idee” (p. 10). Toți locuiau la pensiunea Phopham. Se simțeau liberi, învățau, se delectau cu muzeele, cu artele, cu literatura, dar mai ales căutau „viața cărnii, fiindcă de acolo este și singura speranță să iasă flacăra spiritului” (p. 15). Pe această latură romanul lui Mihail Villarà continuă tradiția interbelică a narațiunilor autentice ale unor Mihail Sebastian, Anton Holban, Octav Șuluțiu, Lucia Demetrius, Horia Furtună. Sau, dacă pătrundem și mai adânc în atmosfera romanului pur modernist românesc, ne apropiem chiar de lumea „Crailor...” lui Mateiu I. Caragiale. Afirmă naratorul: „Pe șirurile astea de figuri blonde și zvelte curgând spre teatrele iluminate puternic, vedeam suprapunându-se visurile noastre secrete de aventură subtilă, ridicată din vulgaritatea vieții” (p. 17). Chemarea aceasta profundă a trăirilor părea travestită în angelicele chipuri perverse ale fetelor care-i scoteau din bibliotecă, din sălile de expoziții, din lecturile omniprezente, deci din carapacea fragilă a bunelor hotărâri si-i aduceau în vraja lor molipsitoare și-n tovărășia alcoolurilor tari.

Din brațele lor sau din întunericul tavernelelor, deci din „necesitatea inferioară de a fi în continuu gregar” îi scotea „pasiunea devorantă a creațiunii”, credința „că am ceva de spus, că voi arunca o lumină nouă asupra lucrurilor” (p. 20). Dar nu odată apar îndoielile, oboselile, nesiguranța că în această lume departe de a fi perfectă, ei nu vor putea atinge scopurile propuse, actele arzânde ale transformării idealurilor în fapte și în certitudini palpabile. Era un fel de presentiment față de ceea ce va avea să vină nu peste mult, strecurat discret în conștiința tânărului de naratorul matur care de fapt a trăit această colosală criză politică și de conștiință a omenirii, care a fost războiul al doilea mondial. Afirmă naratorul în acest complex de împrejurări: „Pentru ce deci ne simțim deseori paralizați, pentru ce purtăm în noi senzația inutilității, a vanității lucrurilor? E în sufletul elitei un presentiment al catastrofei, intuiția că tot ce construim va fi dărâmat printr-o mișcare bruscă și absurdă, deasupra voinței și calculelor noastre” (p. 23). Da. Lumea în care ei își desăvârșeau instruirea, perfecționarea, maturizarea, deși discret, aluziv pe atunci, trimitea semnale ale îmbolnăvirii și nesiguranței. John fusese în Italia fascistă, se îngrozise de marșurile interminabile în care tinerii se lăsau încătușați și striviți de ideologie, se bucura în Marea Britanie de libertate, dar și acolo găsește chiar în mișcarea proletară cu care empatiza, indivizi care eșuaseră la nivelul conștiinței. După o asemenea întâmplare afirmă John, personajul, dezamăgit: „Cât aș fi dat să nu-i fi cunoscut, să fi rămas cu imaginea puerilă a bunului lucrător, a omului simplu, cu sentimente tari și nobile, aruncat de civilizația modernă în lumea subterană a mizeriei” (p. 107). Dar este chiar nevoit din rațiuni pecuniare să devină secretarul unui politician care dorea „desproletarizarea morală, ridicarea sufletelor muncitorilor, împregnarea lor de sentimentul iubirii, al generozității, al fraternității. Ura pe care mulți dintre ei o nutresc față de noi este un semn de josnicie, de primitivism moral” (p. 72). Conștient că-și pune inteligența și talentul în slujba unei utopii, este nevoit s-o facă, pentru a se putea susține financiar în școlile pe care le urma.

Dar, până la urmă, este silit să părăsească teritoriul considerat de el al libertății și al valorilor democratice. Și aici delatarea își spunea cuvântul, cei pe care îi ajutase cu inocența și sinceritatea sa l-au denunțat autorităților ca anarhist feroce și este nevoit să-și continue studiile în Germania. Aici găsește o societate închisă, un rasism violent, unde trebuie să ocolească adunările politice agresive. Tot aici vin și prietenii lui, iar dacă legăturile cu bărbății acelei societăți maciste, totalitare, sunt nule, cu femeile se continuă același joc „al dragostei și al întâmplării”. În această perioadă are loc celebra Olimpiadă de la Berlin, unde apar din țară naționaliștii binecunoscuți, atrași de fascinația politicii naziste. El îi prezintă caricatural, cu nume sugestive: Belphegor, Caracudis, Corcoduș, Mânzu, Castron, Trandafiro. Oribila crimă a asasinării lui Stelescu, de către foștii lui confrăți, legionarii, povestită cu emfază de aceștia este prezentată astfel în roman: „...când zece procleți omoară un om fără apărare, ciopârțind apoi cadavrul cu un topor și fugind de frică, marele ziar *Rahatul* susține că este vorba de eroism. De frică să nu fie tratați în acest mod eroic Castron și Trandafiro urlă numai *iubiri de patrie*. Ceilalți fac la fel. Este o renaștere virulentă a metecilor dubioși care au totdeauna naționalismul feroce. Toți oameniiăștia s-au făcut *patrioți* și încearcă prin șantaj, calomnie sau crimă să pună mâna pe putere...” (p. 189).

” (p. 189).

Deși politicul este prezentat destul de rar în roman, atunci când o face devine sugestiv în întretăierea cu destinul personajelor. Astfel, ajunși în Germania, prietenii sunt îndrumați către o gazdă evreică, deoarece, fiind intimidați și oprimați, evreii nu se ridică la pretenții financiare ridicate. Un personaj episodic, Richard Göring, face apologia noii puteri din Germania din pur oportunism. Hess, la fel, e plin de ideologia străzii, dar în final își dă seama că salvarea personală nu vine din dictatură, astfel încât „nu știe ce să facă și caută oameni care să-i dea băutura”. Frobenius face excursuri teoretice despre monarhie și dictatura obișnuită și este convins că democrația și parlamentarismul constituie „moartea acțiunii; ...este tergiversare, compromis în cel mai bun caz, tranzacție de cele mai multe ori și totodată haos, pulverizarea responsabilității, lipsă de activitate” (p. 293).

Continuând cu cuceririle feminine, la fel de interesate să parvină ca cele întâlnite în Anglia părăsită, el caută mereu menținerea independenței și a libertății, până când o cunoaște pe Soledad, care i se oferă total dezinteresat. Fata rămâne însărcinată, își consumă drama familială fără să-l deranjeze și astfel îi trezește și lui, dincolo de aventurile de până atunci, adevăratele sentimente, răscolitoare. Dar inevitabilul se întâmplă. Soledad se îmbolnăvește, simte că i se apropie sfârșitul și cu ocazia unei plimbări romantice, dar triste, îngândurate, pe străzile Berlinului, într-o seară de toamnă, îi șoptește iubitelui: „Vai, cum s-a schimbat totul, John, frunzele nu mai sunt aceleași!”. Sunt cuvintele cheie care dau și titlul romanului. Atunci el își dă seama că femeia care l-a iubit cu adevărat poate să dispară. Legea inexorabilă a firii ar putea să i-o smulgă din brațe. De-abia atunci el se adresează, pierdut, divinității. „Doamne, dă-mi timpul să-mi câștig sufletul pierdut, lasă-mi ceea ce după atâtea peregrinări și nebulie am descoperit în umilință și iubire. Nu vreau nici glorie, nici putere. Lasă-mi pe Soledad, vreau să trăiesc necunoscut alături de ea” (p. 326). Dar inevitabilul se produce. Pe patul de moarte, femeia îi cere să-i citească din romanul *Les Celibataires* de Henry de Montherlant scena când León de Coantré o roagă pe Melanie, bucătăreasa sa, să nu-l lase să moară singur. Legătura vieții cu literatura este mereu prezentă în acest roman. Trimiterile la lumea scriitorului de mai sus, la cea a lui Marcel Proust, André Gide este deseori întâlnită pe parcursul cărții. John, naratorul, se prezintă nu doar ca un admirator al literaturii franceze, ci și ca un veritabil studios al acelei limbi și literaturi, către care se îndreaptă mereu, când are ocazia, în actul narațiunii.

Roman al vieții și al devenirii unor tineri într-o Europă a marilor crize de la mijlocul secolului XX, o Europă sfâșiată de false ideologii, de violente utopii, de cumplite prejudecăți, de mistica urii și a disprețului către semen, care se va dezlănțui în cavalcada crimelor și a distrugerilor celui de-a doilea război mondial, *Frunzele nu mai sunt aceleași* depășește prin valoare dimensiunea timpului său, deși a fost foarte multă vreme interzis cititorilor. Revenirea lui în ochii contemporanilor noștri nu este doar un act de pioasă datorie față de memoria scriitorului nedreptățit, ci și o necesitate a epocii, pândite de aceleași crize politice, sociale și morale, atât de sugestiv și matur tratate în romanul lui Mihail Villarà (Mihail Fărcășanu) apărut (iată!) acum opt decenii.

MIHAIL DIACONESCU - OMUL DIN SPATELE OPEREI

Titlul este inspirat de textul dedicat regretatului meu soț, scriitorul Mihail Diaconescu, de către Jean Dumitrașcu, unul dintre cei mai importanți oameni de cultură din județul Argeș și nu numai.

Intitulat *Omenia lui Mihail Diaconescu*, evocarea semnată de Jean Dumitrașcu, apărută în ziarul *Argeșul* (ziar condus de Mihai Goleșcu, fostul său student, apoi colaborator și bun prieten), în 2021, la un an de la urcarea la cer a profesorului univ. dr., fondator și mulți ani director al revistei de cultură *Argeș*, este un text emoționant despre felul de a fi al lui Mihail Diaconescu față de colaboratori și, în general, față de oamenii din jur.

Îi sunt recunoscătoare doamnei Mirela Popescu, soția cunoscutului pictor muralist Grigore Popescu-Muscel, care, de curând, mi-a reamintit de acest text.

Citez:

„La un an și ceva de când lucrăm împreună la revistă (de fapt, am fost mai mult colaborator, îmi vedeam de articolele mele, deși figuram ca redactor-șef întrucât Mihail Diaconescu decidea totul), m-a lovit o boală soldată cu o operație grea. Ei bine, SINGURUL care m-a vizitat la spital, după operație, în afara familiei, îngrijorat de soarta mea, a fost Domnul Diaconescu! Nu am știut că vine, m-am trezit căutat. Era sincer îngrijorat. Pe lângă portocale și banane, mi-a adus și ultimul număr, pe decembrie 2002, al revistei „Argeș”. „Revista are nevoie de dumneavoastră, eu am nevoie de dvs, să vă faceți bine, nu uit ce ați scris despre Vladimir Streinu, despre academicianul Alexandru Surdu, care a fost încântat că l-a înțeles cineva!, îmi tot repeta. Și o să vă faceți bine!” M-a emoționat profund, avea lacrimi în ochi...”

Caracterul frumos al lui Jean Dumitrașcu se dovedește prin această evocare, după atâția ani.

Voi scrie și eu despre unele aspecte pe care le-am trăit, ori le-am descoperit ulterior. Se știe, de fapt, că opera unui creator nu poate fi separată de viața personală.

Mihail Diaconescu părea, la prima vedere, foarte sobru. E drept că nu avea timp de fleacurile zilnice... era mereu preocupat de subiectul lucrării de pe masa de scris. Folosea fiecare zi pentru completarea fenomenologiei narative a spiritului românesc, la care lucra, cu noi romane, sau tratate. În același timp însă îi plăcea să comunice cu oamenii de toate felurile, cunoscuți sau necunoscuți, glumea cu ei.

Îmi amintesc că, atunci când ieșeam împreună, destul de rar, deși ne aflam în locuri știute, cerea lămuriri trecătorilor. Mi-am dat seama că el avea o curiozitate, de fapt, voia să-i audă ce spun și cum spun.

Problemele familiei și ale casei erau responsabilitatea mea. Am înțeles-o și eu, și părinții mei, care au acceptat, din prima zi.

Își făcea timp, totuși, și ieșea la plimbare cu cei doi copii, prin cartier, acolo unde erau străduțe. Se opreau la fiecare casă, se uitau la animalele și păsările din curte, la vegetație, le descria și le povestea câte ceva despre fiecare, cu multă răbdare. Nu avea timp să meargă după ei la grădiniță, la serbări, dar aceste plimbări plăcute și instructive compensau totul. Pentru copii rămân cele mai frumoase și vesele amintiri.

Nu a avut timp de prieteni, căci ai mei erau și ai lui, dar știu că cei cu care lucra îl respectau, îl considerau un om de cuvânt, onest, politic și amabil.

Și, pentru că se știe că în viață totul ți se întoarce, îmi amintesc că, plimbându-se în convalescență, după o operație grea, cuvintele frumoase, de respect și de admirație ale doamnei secretare de la Univ. *Spiru Haret*, întâlnită întâmplător, au avut același efect binefăcător ca și cele rostite de el către colegul Jean Dumitrașcu. A venit acasă optimist și foarte impresionat de încurajările primite.

Se bucura ca un copil atunci când, în anii în care se mai citea prin mijloacele de transport în comun, își recunoștea romanele. O singură dată am zărit și eu în metrou, întâi copertele, apoi persoana care citea și care... era o ingineră profesoară, colega mea din cancelarie.

Conviețuind peste 40 de ani, am avut răgaz să-l cunosc și am crezut că știu tot. La câteva luni după plecarea sa, am constatat că era știut și în jurul casei. În programul său zilnic, dimineața ori seara, după ce stătea nemișcat pe scaun și scria, era și o plimbare pe jos, prin cartier.

La câțiva pași de blocul nostru se află piața. Nu mergeam la piață împreună decât foarte rar, pentru că eu nu aveam răbdare..., el dădea roată, se târguia, întreba... Iată un moment emoționant trăit la piață, câteva luni după ce am rămas singură. Un vânzător avea zmeură, un fruct permis pentru sănătatea soțului meu, iar eu îi lăsam lui pentru că nu aveam restricții. Mi-am zis, în memoria lui Mihail, să-mi cumpăr un pahar de zmeură. Am intrat în vorbă cu vânzătorul care era din Hotarele, vecin cu Izvoarele, unde făcusem eu naveta cu ani în urmă... În timp ce vorbeam, vânzătoarea de alături mă întreabă dintr-o dată: - Da, domnu unde este, că nu l-am mai văzut? Eu, uimită, de unde știți cine este soțul meu? Mi-a explicat: Noi ne-am obișnuit și ținem minte oamenii care trec prin față... Când i-am spus că n-o să-l mai vadă era să i se facă rău...

Iată-l pe prof. univ. dr. Mihail Diaconescu, multiplu Dr. Honoris Causa, membru al Uniunii Scriitorilor, al Uniunii Ziariștilor, romancier, eseist, teolog, estetician, descris de o vânzătoare din piața noastră: era un om tare cumsecade, liniștit, era primul dimineața, saluta frumos, mă-ntreba ce fac, dacă recolta e bună, dacă a plouat... dacă au rămas fructe în pomi... cumpăra numai roșii și ceapă românești. Mai zicea câte o glumă, intra în piață și când se întorcea, avea în mână o singură floare pe care o ținea așa, în sus, ca un steag...

L-am recunoscut. Era descrierea exactă. Îmi aducea câte o garofiță parfumată, ani de zile cu aceleași cuvinte: de la un admirator. Prima dată, vorbea serios și, cum eram eu moață naivă, chiar l-am crezut și m-am cam speriat!

Înainte de a încheia, pentru că m-am obișnuit deja că viața este plină de coincidențe, ba, uneori, chiar bate filmul, trebuie să spun că, o zi înainte de a scrie încheierea acestei evocări, la o reuniune literară am asistat la o premieră. Printre cei care au obținut diplomă pentru poezie, a fost o doamnă profesoară din Mioveni, localitate din Argeș. Desigur că, la final, am mers la ea, am felicitat-o și i-am spus că regretatul meu soț era din Vulturești, la câțiva km de Mioveni. Auzind numele Mihail Diaconescu, mi-a spus cu bucurie și tristețe în același timp că i-a fost studentă la Pitești, prin anii 80. În clipa următoare a început să vorbească despre fostul dascăl foarte frumos. De emoție, recunosc că nu am putut ține minte tot. Am rugat-o să-mi scrie ceea ce mi-a spus pe nerăsuflă, pentru finalul evocării mele și i-am cerut permisiunea să-i scriu numele, prof. Ana Tudor, Mioveni, Argeș: „Figura senină și vocea calmă a profesorului Mihail Diaconescu impunea respect și prețuire. Studentii, cu nesaț, îi sorbeau citatele acestui om de cultură pe care am avut onoarea de a-l avea profesor în ultima promoție de dinainte de Revoluție la Universitatea din Pitești. Ne-a insuflat tuturor atitudinea sa pozitivă și optimistă față de semenii.”

Îmi amintesc cum ținea să ne sublinieze, cu zâmbetu-i caracteristic, faptul că nu-și vrea la examene cursul tocit, că-l știe, că doar domnia sa l-a redactat, că preferă să-i vorbim despre un roman citit nu cu ochii, că te pierzi printre rânduri și te ia somnul, ci cu mintea și sufletul“.

**CORINA VLAD
DIACONESCU**

Corect/Incorect

*Destinul unui popor depinde de starea gramaticii sale.
Nu există mare națiune fără proprietatea limbii.*

(Fernando Pessoa)

O SINTAGMĂ NEFERICITĂ

În orice domeniu, clasificarea se face pe baza unui criteriu și presupune stabilirea a cel puțin două clase ale respectivului domeniu. Dacă spunem *mere roșii*, domeniul clasificării este *mărul*, criteriul este *culoarea*, iar clasele obținute sunt: *mere roșii*, *mere galbene*, *mere verzi* etc. Dacă spunem *literatură feminină*, domeniul este *literatura* (beletristica), deci criteriul este *sexul*, iar cealaltă clasă obținută ar trebui să fie *literatura masculină*. Nu am nimic împotriva sintagmei *literatură feminină*, pe care am auzit-o foarte frecvent. Problema este că niciodată nu am întâlnit și sintagma *literatură masculină*. Asta înseamnă că rostind termenul *literatură* fără a mai adăuga vreun adjectiv autorul nu poate fi decât un bărbat? Este o marginalizare absurdă, dat fiind faptul că se aplică un criteriu extraliterar, și nu unul estetic. Eugen Lovinescu afirma cu bună dreptate: „Arta nu poate să cunoască legile sexelor.”

Sintagma *literatură feminină* capătă astfel un înțeles depreciativ și constituie una dintre multele discriminări la care femeia a fost supusă de-a lungul veacurilor. Reminiscențe ale unui mod involuat de a gândi vor exista totdeauna. Mentalitatea, oricâte progrese tehnologice ar face omenirea, rămâne mereu mult în urmă. Nu numai atât, chiar femeile își fac singure rău prin anumite comportamente, menținând străvechia concepție că femeia este doar un obiect sexual sau casnic. În Codul Civil din 1865 femeile aveau un statut asemănător minorilor și persoanelor cu incapacitate mintală.

Că numărul bărbaților oameni de știință, compozitori, romancieri, poeți, filosofi este mult mai mare decât al femeilor este adevărat, dar de când au avut femeile acces la învățătură? Secole de-a rândul au fost private de dreptul la învățătură. La noi, de-abia Legea instrucțiunii din 1864 a îngăduit fetelor să meargă la școala primară. Într-un secol și jumătate femeile au dovedit că pot realiza cu succes orice meserie. Bărbații au în spate sute și sute de ani de școală.

Autorul romanului *Adela*, Garabet Ibrăileanu, un spirit rafinat și mare iubitor al frumuseții feminine, își mărturisea neîncrederea în capacitatea femeii pentru marea creație: „Și poate că nici nu este posibil unei femei să se ridice până la gradul suprem al creației literare.” Pentru George Călinescu „Rostul femeii române în viață și în artă e de a interesa pe bărbat, a-l ridica la o concepție înaltă despre valoarea femeii, a-i da noțiunea unei alte erotice.”

Prejudecățile privind femeia se reflectă în literatură. Iată câteva exemple. În nuvela *Alexandru Lăpușeanul*, a lui Negruzzi, personajul Ruxanda, fiica lui Petru Rareș, este doar un obiect care trece din mâna tatălui, în aceea a fraților, a boierilor și a domnitorului. În *Baltagul*, romanul lui Sadoveanu, când Vitoria se arăta supărată, Nechifor Lipan „socotea numaidecât că a venit vremea să-i scoată unii din demonii care o stăpâneau. Pentru asta întrebuinta două măistrii puțin deosebite una de alta. Cea întâi se chema bătaie, iar a doua o bătaie ca aceea ori o mamă de bătaie.” Pentru Vitoria bătaia era un semn de dragoste. În povestirea *Negustor lipscan*, de Sadoveanu, Dămian Cristifor povestește celor poșitiți la Hanu Ancuței lucruri de mirare văzute în călătoria sa în Țara nemțească. Cel mai mult îi miră că la nemți învățătura este la mare cinste, iar faptul că la școală merg și fetele chiar îi supără, spunând că „asta îi rânduială care trebuie să rămâie la dânsii”. Când Ghiță, personajul din nuvela *Moara cu noroc*, de Ioan Slavici, îi spune Anei că este „ușoară la minte” și nu ar putea înțelege cu ce probleme se confruntă, Ana îi răspunde umilă: „Ce să fac, dacă așa m-a lăsat Dumnezeu”. Lică, venit prima dată la han, nu vrea să vorbească cu femeile: „Dar cred că vor fi și oameni pe aici”. Iată cum mentalitatea se reflectă în limbaj. Cuvântul *om* înseamnă bărbat, femeia nu este om. Și cred că toți au auzit vreodată o femeie spunând *omul meu*, pentru soțul, bărbatul meu.

O serie de substantive care denumesc profesii au doar formă de masculin, deși profesia respectivă este îndeplinită și de femei: *medic*, *pilot*. O noutate a DOOM³ este introducerea femininului *ministră*. M-am bucurat când l-am văzut, dar mi-a trecut repede când am citit în paranteză că este o formă din limbajul familiar, colocvial, nu aparține limbajului solemn. Există și forma *ministreasă*, după francezescul *ministresse*, dar nu se referă la funcția de ministru, ci numește soția de ministru și are conotații ironice. Tot așa *primăreasă* înseamnă *soția primarului* și are înțeles depreciativ. Dar termenul *preoteasă*, soție de preot, nu mai are sens peiorativ, întrucât în religia ortodoxă nu există femei preoți.

Limba română este mai înțeleaptă decât vorbitorii ei și a creat, având avantajul de a fi o limbă de tip derivativ, substantive feminine printr-o serie de sufixe. Așa sunt *inginer* – *ingineră*, *profesor* – *profesoară*, *director* – *directoare*, *coregraf* – *coregrafă*, *grafician* – *graficiană* etc. Substantivele feminine derivate cu sufixul diminutival *-iță* par a minimaliza funcția ori profesia respectivă și sunt folosite doar familiar și colocvial, chiar ușor depreciativ. A se compara *doamna doctor* cu *doamna doctoriță* sau *doamna primar* cu *doamna primăriță* etc.

Iată cum se continuă prin limbaj o mentalitate medievală, conform căreia o femeie nu poate fi decât ori obiect casnic, ori obiect sexual. Sintagma *literatură feminină* confirmă aceeași mentalitate.

Că numărul bărbaților oameni de știință, compozitori, romancieri, poeți, filosofi este mult mai mare decât al femeilor este adevărat, dar de când au avut femeile acces la învățătură? Secole de-a rândul au fost private de dreptul la învățătură. La noi, de-abia Legea instrucțiunii din 1864 a îngăduit fetelor să meargă la școala primară. Într-un secol și jumătate femeile au dovedit că pot realiza cu succes orice meserie. Bărbații au în spate sute și sute de ani de școală.

litere

Platon știa că fără dorința de a cerceta, fără înzestrarea necesară care să o susțină, orice încercare paideică era sortită eșecului. Lui Socrate i-a fost de-ajuns o singură metodă, conversația investigativă (ceea ce azi numim conversație euristică), căci ea „atunci când este condusă cu certitudine metodică, este superioară oricărei alte forme de transmitere a gândirii în ceea ce privește puterea sa sugestivă, care îl stimulează pe cel care se străduiește să gândească activ împreună cu ea”.

eseu

Paideia la Platon (I)

„Istoria educației în antichitate nu poate lăsa indiferentă cultura noastră modernă: ea evocă originile directe ale propriei noastre tradiții pedagogice. Noi suntem greco-latini: esențialul civilizației noastre a izvorât în întregime din civilizația lor; adevăr ce se verifică prin excelență în sistemul nostru educativ”. Acestea sunt cuvintele cu care își începe Marrou celebra sa lucrare despre educația anticilor. Nu ne-am propus aici să reluăm detaliile printre care celebrul savant francez ne plimbă cu atâta erudiție. Ele se găsesc toate în cartea sa, drept pentru care trimitem eventualul cititor al acestei umile încercări către lectura ei. Acolo va găsi detalii despre vechea educație antică, despre educația spartană, despre idealul pederastic ca reflex al societăților războinice ce i-a precedat etc. În textul de față ne rezumăm doar să trasăm câteva linii generale despre modul în care paideia se intersectează cu ontologia lui Platon.

La începutul volumului II al atât de importantei sale lucrări despre educația elină, Werner Jaeger scrie că fără exemplul medicinei (care la rândul ei fusese rodul strădaniei ionienilor de a raporta orice efect la o cauză) etica lui Socrate ar fi fost de neconceput¹. De fapt un întreg capitol este dedicat de marele exeget medicinei și al influenței ei asupra filosofiei lui Platon. Nu-l vom povesti aici de-a fir a păr căci ne-am lungi mult prea mult. Doar să reținem paralela pe care o face Jaeger între dorința de vindecare a medicului și puterile curative ale filosofiei așa cum sunt ele întru chipate de Socrate-Platon. De asemenea, așa cum vom vedea un lucru comun celor două demersuri (medical și filosofic) este vederea de ansamblu sau *synopsisul*. Conform lui Jaeger, tocmai asta întrezărise Platon în paideia medicală: „idealul unei terapii științifice” (Paid, II, p. 31). În acest fel putem înțelege și de ce-i atribuie lui Socrate rolul de vindecător (în *Charmides* ori *Gorgias* de pildă). Și e foarte edificator că un autor precum cel al scrierii *Despre medicina mai veche* spune că în medicină „trebuie să ai grijă mai mult decât în oricare altă (știință n.m. T.C) să vorbești pe înțelesul profanilor” (*Idem*). În fond asta face Socrate în lungul și-n lăutul dialogurilor lui Platon.

În efortul „neconținut de desăvârșire a propriei ființe” (Paid, II, p. 69) Socrate schimbă morală antică ce avea în centru acel „dinte pentru dinte...” al legii talionului. Schimbând în acest fel conceptul de *arete*, Socrate devine „punctul central al autoformării omului grec, (...) cel mai puternic fenomen educațional din Istoria Occidentului” (Paid, II, p. 84). Neexistând vreă preocupare pentru cercetarea naturii în căutările socratice, căutarea naturii binelui și modul în care pune problema vin la Socrate într-un mod particular pe care nu l-a învățat de nicăieri (Paid, II, p. 92). Socrate proceda inductiv, subordonând știința unui scop practic; el, asemenea medicului care se regăsește din abundență în exemplele oferite de Platon, caută să vindece sufletele devenind prin aceasta „medicul omului interior” (Paid, II, p. 91). Sintagma ne-ar putea induce în eroare în sensul în care am înțelege demersul socratic ca pe un soi de intervenție exterioară. Însă adevărata manieră de „vindecare” a lui Socrate era una care-și avea rădăcinile în interiorul interlocutorului. Metoda sa care se repercuta în strădania pentru fiecare individ (Paid, II, p. 94), consta în dialogul care începea „cu orice întrebare întâmplătoare, în mod liber și aparent fără nicio intenție” (*Idem*). Socrate pleca mereu de la presupusa știință a celui alt pentru ca mai apoi împreună să cerceteze ipotezele de la care plecaseră. Iar cel mai mare neajuns era ca partenerul de dialog să creadă că știe ceea ce în fapt nu știa. Paideia Socratică este sintetizată de formula „înțeleg și numai zeul”, zeu peotriva căruia trebuia să fie orice strădanie educativă. Cât de departe suntem astăzi cu învățământul nostru de acest deziderat e lesne de dat seama.

Stâlpii educației socratice nu sunt alții decât cultivarea cunoașterii valorii și adevărului, *phronesis* și *aletheia*. Și mai presus de toate acestea, credința în valoarea infinită a sufletului uman (Paid, II, p. 100). Morală aceasta aproape de tip hristic, am putea spune, propunea o nouă doctrină care plasa „cel mai sus bunurile sufletești, apoi pe cele fizice și pe ultimul loc posesia și puterea” (Paid, II, p. 98). La fel ca Isus, Socrate predică și învață, el venind - așa cum frumos scrie Jaeger - să „salveze viața” (Paid, II, p. 100). Dar îngrijirea sufletului nu înseamnă

pentru Socrate neglijarea trupului, ci puțința de a-l domina (Paid, II, p. 106). Se desprinde de aici ideea că sinele omului este spiritul iar adevărul și dreptatea se conformează legii din interiorul său. Acesta este motivul pentru care dreptatea este conformitate a omului cu legea din interiorul său (Paid, II, p. 115). Iar autonomia morală a lui Socrate, tradusă prin conceptul de libertate interioară, înseamnă independența omului de partea animalică a naturii sale.

Toate acestea erau tot atâtea elemente ale educației socratice iar cum educația nu poate fi desprinsă de polis, de cetate, e clar de ce Socrate nu se putea imagina în altă parte decât între zidurile sale (Paid, II, pp. 116-118). Spiritul era până la urmă un dar al cetății în aceeași măsură în care Egiptul era un dar al Nilului. Pentru Socrate spiritul își avea atât izvorul, cursul și vărsarea în interiorul cetății. Rareori acesta dibuia câte o breșă în zidurile acesteia găbind conexiuni cu natura precum se întâmplă în *Phaidros*.

Dar oamenii cetății trebui să aibă darul înțelegerii ușoare, memoria bună și dorința de a învăța. „Socrate era convins că numai dacă vor găsi educația adevărată vor ajunge pe culmile lor înșiși, făcându-i în același timp fericiți și pe alți oameni” (Paid, II, p. 122).

Așa cum am spus și mai sus, în demersurile sale Socrate pleca de la ceva banal, interesul său fiind acela de a înțelege acel ceva a cărui generalitate viza pe toată lumea. De aceea „dialogurile elenctice decurg de regulă în forma încercării repetate de a înțelege conceptul general care stă la baza denumirii lingvistice specifice a valorilor morale” (Paid, II, p. 125).

Un alt factor al progresului dialectic era decoperirea contradicțiilor în care intrăm atunci când luăm ca bază anumite propoziții. Acest lucru obliga la revizuirea ipotezelor sau chiar la renunțarea la ele. Așadar, cercetarea socratică nu pleca de la un „ce” în sine, ci de la o virtute oarecare izolată așa cum o caracterizează limbajul obișnuit, precum curajul sau dreptatea (Paid, II, pp. 126-127). Sarcina educației la Socrate nu este aceea de a forma unele deprinderi oarecare, transmiterea unor cunoștințe, oricare ar fi ele sau mijlocirea vreunei cunoașteri, căci toate acestea nu sunt decât mijloace ale educației. Adevărata ei esență este de a-l face pe celălalt de a-și atinge adevăratul scop al vieții. „Educația, în sens socratic, devine năzuința la o formare conștient filosofică a vieții, care are drept scop îndeplinirea destinului spiritual și moral al omului” (Paid, II, p. 134).

Dar care era totuși marea metodă de care se folosea întotdeauna Socrate? Astăzi vorbim de zeci de metode care mai de care mai năstrușnice, care mai de care mai inovatoare. Însă Platon știa că fără dorința de a cerceta, fără înzestrarea necesară care să o susțină, orice încercare paideică era sortită eșecului. Lui Socrate i-a fost de-ajuns o singură metodă, conversația investigativă (ceea ce azi numim conversație euristică), căci ea „atunci când este condusă cu certitudine metodică, este superioară oricărei alte forme de transmitere a gândirii în ceea ce privește puterea sa sugestivă, care îl stimulează pe cel care se străduiește să gândească activ împreună cu ea” (Paid, II, p.157). Iar toată această trudă era îndreptată spre *phronesis*, spre știința care la Platon era știință a valorii. Iar valoarea ca atare, valoare ca *arete*, cuprindea toate celelalte valori precum curaj, cumpătare etc.³. Dar mai e ceva: *arete*, virtutea ca excelență e cunoaștere. De aceea așa zisa slăbiciune morală a celui care „este învins de plăcere” este în realitate doar o lipsă de știință (*Protagoras*, 358b6); (Paid, II, p.195). Acest lucru îl face mereu pe Socrate să spună că nimeni nu face răul de bunăvoie. De aceea Socrate face distincția între dorința arbitrară și voință: cine face doar ceea ce i se pare lui bine, urmărește doar un simulacru de bine (Paid, II, p. 212). Tocmai această voință orientată permanent către bine urmărește Socrate s-o „predea” celorlalți sau ceea ce-i totuna, formarea omului într-o adevărată lui arete. Legătura aceasta realizată de Platon între cunoaștere (*phronesis*) și problema morală (*arete*) a reprezentat marea pol pe care fondatorul Academiei l-a opus sofistilor (Paid, II, pp. 198-199).

Începutul demersului paideic la Platon era dat de uimirea în fața întrebărilor simple de tipul: ce este frumosul? Ce este binele? etc.. Căci așa cum scria Beaufret, a filosofa înseamnă la Platon, puțința de a face trecerea de la τὸ ἐστὶ καλόν („ce este frumosul”) la τὸ εἶναι τὸ καλόν („ce este

frumosul”)?⁴, puțința aparent simplă de a trece de la a enumera la a defini. Iar a defini era și la Platon același lucru ca la elevul său Aristotel: a surprinde esența. Scopul filosofării și cu el al educației era accesul în lumea de-andoaselea (*Gorgias*, 481c) pentru a deveni frumos și bun (*kalokagathia*) (Paid, II, p. 211). De altfel, în contrast cu ceea ce spune Callicles, considerat pe bună dreptate de Jaeger ca fiind tipul antifilosofic prin excelență (Paid, II, p. 212), filosofia nu e doar o preocupare ocazională, o știință printre alte științe, ci preocuparea de căpătâi, ea e *akrotaton phronesis* ce trebuie să străbată și să învăluie întreaga viață a individului (Paid, II, p. 219). Căci ea singură e pe măsura înțelepciunii zeului.

Rezultă că tipul de paideie platonice iese din tiparele oricărei epoci și al oricărei politici: metoda ei e transitorică și transpolitică. Ea seamănă cu cel care-a întru chipat-o cel mai bine, cu Socrate, el însuși un topos atopos, un pandemos. Este ea însăși transpedagogică, sau este, am putea spune, metoda metodelor atunci când își află punctul de fugă în lumea de dincolo (Paid, II, p. 235). Seva în care-și înfinge rădăcinile această metodă se află-n cer, nu pe pământ. Poate cel mai bun exemplu în acest sens este cazul matematicii în dialogul *Menon*. Aici matematica e invocată ca ilustrație a genului de cunoaștere pe care îl are, ca scop, în minte, Socrate. Deși pornește de la fenomene senzoriale, matematica ea însăși nu e senzorială. Ea nu poate fi sesizată decât de sufletul însuși, iar organul cu care o sesizăm este gândirea. De altfel, la Platon matematica apare mereu ca poziție intermediară, ca punte, ca *metexis* întru cunoașterea ideilor (Paid, II, pp. 252-253).

Nu putem să nu ne întrebăm în acest punct despre valanțele pedagogice care i-au mai rămas astăzi matematicii. Din păcate, matematica a devenit cea mai mare sperietoare a elevilor, ceva care de la un punct încolo al studiului e asimilat inutilului în sine. Totul este realizat în vederea examenelor de tot soiul, nicidecum ca treaptă spre adevăr. Aporiile cu care este pus față în față elevul astăzi nu-și mai găsesc rostul în ceea ce Jaeger numea „fertilitatea educativă a aporiei” (Paid, II, p. 254). La Platon, matematica era chiar piatra de încercare pentru selecția naturilor celor mai bune⁵. Totodată, așa cum am amintit, fapt subliniat și de Marrou, matematica conduce sufletul la redresarea sa interioară trezindu-l la lumină reușind prin aceasta să-l facă capabil de a vedea realitatea însăși⁶. Iar paradoxurile nu mai spun nimic nimănui, dară-mi-te să mai fie precum la Platon un motor al căutării de sine. Acesta este și cazul Eros-ului platonice: cine mai consideră astăzi Erosul în maniera lui Platon? Acum Erosul se scrie cu „e” mic. A fost atât de înjosit încât concepția noastră despre el nu se apropie nici măcar de cea mai lipsită de adâncime realitate din *Banchetul*. Erosul a devenit pe buzele contemporanilor ceva subanimalic. Nu mai există nimic în el de felul năzuinței către Idee. În fapt, cine mai vorbește azi despre puterea sa paideică? Sau, cine mai poate considera astăzi că adevărata virilitate constă în efortul științific ori în curajul de a cerceta (*Menon*, 86b)? Paideia platoniceană era una a perfecțiunii, una a excelenței. De aceea și se cerea înrudirea cu ideile, de aici ideea cunoașterii de către asemănător a asemănătorului. Marrou scrie în acest sens că Platon «se opune conștient optimismului naiv sau interesat al predecesorilor săi, sofistii, care, siguri pe ei, deschideau „primului venit” accesul spre cea mai înaltă cultură, fără a ține seama de aptitudinile, nici de formația preliminară a acestuia; eșecul unor astfel de tentative, eșec de care Platon se plânge că a sfârșit prin a se resfrânge asupra filosofiei (...)»⁷.

1 Henri-Irenee Marrou, *Istoria educației în antichitate*, Vol.I, *Lumea greacă*, Editura Meridiane, București, 1997, p. 12.

2 W. Jaeger, *Paideia, Formarea omului grec*, Vol. II, Ed. II, Editura Paideia, București, 2023, pp.19-21. Pentru a nu încărca textul cu note de subsol, în continuare vom cita această sursă în cuprinsul textului sub forma (Paid, II, p.31)

3 Toate virtuțile, cunoașterea, curajul, cumpătarea, toate sunt de fapt una, căci esența virtuții este cunoaștere (Paid, II, p. 243)

4 Jean Beaufret, *Leții de filosofie, De la Platon la Heidegger*, Vol. I, Editura Amarcord, Timișoara, pp. 42-43 și p. 47

5 Marrou, *Op. Cit.*, p. 127

6 *Ibidem*, p. 128

7 *Ibidem*, p. 129.

FRONTUL SALVĂRII PERSONALE (8)

În zori s-a auzit gornistul. Trezirea. Nu pusesem geană pe geană în prima noapte de armată. Oboseala, febra musculară și deznădejdea mă ținuseră treaz până dimineața. Oare așa va fi în toate zilele și nopțile viitoare, timp de un an și patru luni?! Un mare necunoscut, un viitor sumbru. Dar mai știam ce-mi zisesse tataie Radu, că orice minune ține trei zile. Aud ce ne ordonă sergentul Pascal. „Întindeți foarte bine patul, cearșaful, să sară banul”. Ne-am executat în tăcere, dar am întâmpinat o problemă neașteptată. Colegul meu din patul de jos s-a luat de mine.

– Nu pui piciorul pe patul meu!

Dar trebuia musai să-l pun, altfel nu puteam să ajung să întind cearșaful din patul meu de la etaj. Halal solidaritate. Era unul care plânsese noaptea cu ce ni se întâmpla. Un alt coleg văzând ce problemă am, m-a invitat să urc prin patul lui alăturat. Am tras cât am putut de cearșaf și apoi am sărit pentru echipare, mai ales că mulți erau deja îmbrăcați.

–Vă ordon să vă dezecipați, se auzi vocea lui Pascal. După ce verific toate paturile, vom face iar echipare după bățul de chibrit. Măcar atât să învățați din armată, cum să te îmbraci repede, nu ca o muier!

L-am ascultat. Nu am reușit. Poate reușim la dezecipare. Am tras cu forță vestonul, cămașa, pantalonii, ciorapii și bocancii. Au sărit nasturii cât colo. Mai târziu am aflat de la un veteran să ne coasem nasturii cu sârmă, dar de unde să găsești o sârmă subțire? Până la urmă am găsit, ideea a fost bună. Cu acel prilej, am „cusut” cu sârmă și tălpile de la bocanci. Dar va trece destul de mult timp, în condițiile în care dimineața și seara treceam prin experiența bățului de chibrit.

La 7 dimineața eram cu toții pe platoul mare, unde ne așteptau comandantul unității și comandații de pluton. Era o frumoasă dimineață de toamnă, cu frunze arămii printre alei. Comandantul ne ură bun venit în unitate și întrebă retoric cum a fost prima zi. Nu fără a remarca: „V-ați parfumat ca niște curve! Numai nevastă-mea și fiică-mea se mai parfumează așa!” Aha, la acest nivel e comandantul! Ce să zic de prima zi și prima noapte? Ce știam noi ce este armata. Tăcere totală. Dar un coleg îndrăzni să rupă rândurile, chiar în fața comandantului.

– Sunt soldat Georgescu. Vă raportez, tovarășe comandant, că gradații și-au bătut joc de noi, și ziua, dar mai ales noaptea! Avea vocea slabă, avea emoții, era turmentat de efort și nesomn.

Am înlemnit când am auzit. Nu suportam turnătorii. Îmi asumam tot ce însemna armata. Doar în gând îmi repetam: „trebuie să rezist!” – E adevărat?, întrebă comandatul unității. Sergentul Pascal ieși din rând și, extrem de milităros, în pas de defilare, se înființă la marea judecată.

–Nu s-a întâmplat nimic deosebit în plutonul pe care-l conduc. Am respectat regulamentul. Aici nu e pensiune, de mâncat pe gratis și stat cu burta la soare. Recruții trebuie să bage la tărtăcuță că regulamentul nu poate fi încălcat absolut niciodată, cu excepția situațiilor prevăzute de regulament!

Am răs pe înfundate. Milităria e una, dar trebuie să dormi cu manualul de gramatică sub pernă.

Comandantul se arătă mulțumit de răspuns. Așa că îi ordonă colegului „turnător” Mircea Georgescu să facă 10 ture de platou. „Ca să uite de supărare”. Devenise evident că totul pleca de sus, de la comandant, locotenent-colonelul Ungureanu, până la comandantul de companie, locotenentul Manole și gradații de pluton. De aceea nu se schimbase sergentul Pascal de suferința noastră.

În timp ce-l priveam pe săracul Mircea, cel care încercase să salveze onoarea noastră, epuizat, alergând mai lejer, pe platou își făcuseră apariția 6 tineri îmbrăcați în trening. Ce să fie? Cei 6 meraseră la comandant, dădură mâna prietenește și cu alte cadre.

– Cu cine avem meci duminică?, întrebă comandantul nostru. „Avem meci greu, cu Dinamo, poate trimiteți mai mulți soldați să ne susțină”. Caporalul Molnar se întoarse spre noi și ne spuse șoptit, ca să nu rămânem proști, că cei 6 erau jucători de fotbal la F.C. Scornicești.

Așa s-a explicat și faptul că aceștia au plecat imediat după raport din unitate. Ce bine e să fii fotbalist! Faci doar prezența că ești. Dar la ce bun aceste gânduri, când știam prea bine că nu eram bun de a fi fotbalist. Am jucat și eu fotbal în școală, dar nu suficient de bine ca să scap de armată. Acest ritual al fotbalistilor se repeta zilnic, mai puțin în zilele în care aveau meci în deplasare

A sunat, iar, goarna. „Ma-ză-re, ma-ză-re, ma-ză-re”. Așa se traducea sunetul, fiindcă nicio masă de prânz nu era fără mazăre. Eram chemați la masa de dimineața. Imediat s-a format o coadă uriașă în fața cantinei. În față, veteranii cărora li se prelungea armata de la un an și patru luni la un an și opt luni. Fuseseră opriți pentru muncile agricole. Nimeni nu sufla în fața lor. Apoi urmau veteranii, gen sergentul Pascal, cu un an de armată în spate. Noi, „bibanii”, „pufarezii”, eram ultimii la coadă. Într-un final, am pășit în sala de mese. Un miros puternic de oaie îți tăia pofta. Am primit o cană de ceai (cu bromură de potasiu, să „adoarmă” instinctul sexual din noi, se bărfea din om în om) și o lingură de magiun, două felii de pâine și un vârf de cuțit cu margarină. „Hai, mai repede, nu sunteți la pomană aici, așteaptă și alții un loc la mese”, se auzi un glas.

Ne-am regăsit în fața dormitorului. Pascal ne-a stabilit fiecăruia un loc de care să răspundem de curățenie. „Cine fumează mult?”. Mai multe mâini ridicate. Aleatoriu, a fost ales cineva care să răspundă de locul de fumat, unde putea găsi și țigări pe jumătate arse (numite „sergent”), altele pe trei sferturi (numite „caporal”) și altele de-un fum (numite „fruntaș”). Colegul a și fugit după mătură. Alt loc bun de curățenie se dovedi a fi „G.A.Z.”, gospodăria agro-zootehnică. Era mult de lucru, dar cam zilnic se tăia câte un porc, de care aveau parte ofițerașii, din care o bucată de șorici sau de friptură apuca și soldatul. Cele mai proaste „sectoare” se dovediră cele de la toaletă, unde era de muncă. În ce mă privește, rămas printre ultimii, am avut un noroc chior. Pascal mă scruta cu privirile lui diavolești. Să fi simțit că eu nu fac parte din acea lume? Vom afla mai încolo. Mă întrebă ce am lucrat înainte de armată. Am fost profesor, am răspuns cu voce chinuită. Atunci răspunzi de biblioteca unității și de sala de repetiții a fanfarei. Mi-am făcut cruce cu limba și i-am mulțumit. După care am pornit în căutarea bibliotecii. Mda, era prăfuită, volume vechi scoase de Editura „Cartea Rusă”, dar și volumul al treilea din „În căutarea timpului pierdut” de Marcel Proust. Bibliotecara mi-a zis să trec dimineața, înainte de micul dejun, să fac curat. Alături, și sala de instrumente muzicale – trompete, clarinete, tromboni, tobe, corni, alămuri, percuție. Am dat repede cu mătura, urmând ca a doua zi să șterg instrumentele de praf (fanfara cânta doar la unele manifestări, în rest stătea acasă; ce bine e să fii muzician, am gândit).

Reuniți afară în fața dormitorului, Pascal ne-a dus la depozitul de arme. Fiecare soldat a primit un „Kalașnikov”, câțiva cu pat rabatabil. Un aspect ce m-a făcut invidios mai încolo. Pe patul armei mele scria „AMR 55, 1963”. Ce veche era!

Și am ajuns, într-un sfârșit, pe platoul de instrucție. Pascal ne-a învățat cum se ține o armă (pe umăr, la spate, în poziție de luptă). Am făcut multe culcături, luam în câtare diverse ținte, mergeam târâș cu arma pe ciment sau la spate, am învățat cum se desface o armă, cum se trage foc cu foc sau în mitralieră, cum se armează o pușcă și altele. În sfârșit, simțeam că sunt în armată, că învăț ceva nou.

–Nu mergeți la masă dacă nu învățați să bateți paș de front!, îl auzirăm pe Pascal plictisit. Ne-a și arătat, secondat de cei doi caporali. Nu bănuiam că unii colegi nu știau care e piciorul drept și piciorul stâng. Ne-am aliniat pe două rânduri, în funcție de înălțime, cap de coloană fiind colegul Matei, din Pitești, care avea (are, sper că e bine, nu ne-am mai văzut, aproape doi metri).

–Pluton, înainte, marș! Stângu, stângu, drept, drept, stângu! Ne-am pus în mișcare, dar, Doamne, mulți se călcau pe picioare. După cinci ture de teren (era cât un stadion acesta), Pascal,

scârbit de cele ce vedea, ne puse să facem 20 de culcături. Nici așa nu fu bine, unii colegi manevrau greșit arma, lovind pe cel din față. „Mă faceți să înnebunesc! Așa ceva nu am mai pomenit și mi-au trecut mulți prin mână! Eu nu vreau să mă fac de răs, când depuneți jurământul, cu asemenea specimene! O luăm de la capăt și apoi învățăm și pasul de defilare!”

Am luat-o de la capăt cu „stângul”, cu „dreptul”, cu „arma la picior”, „arma la umăr”, „arma la piept”. În zadar țipa trompeta „Ma-ză-re! Ma-ză-re!”, noi tot în marșuri o țineam. Noroc că li s-a făcut și lor foame. Au mers în dormitor, unde aveau mâncarea confiscată de la noi, în timp ce plutonul dădu năvală în sala de mese. Ciorbă de oaie și mâncare de mazăre, dar când ți-e foame par bune.

După masă, ne-am reîntâlnit pe platoul de instrucție. Cu pas de defilare, pentru încălzire. Pascal se dădu bătut și-l puse pe caporalul Molnar să preia conducerea. Acest Molnar, mai de-o seamă cu noi (Pascal cred că avea 25 de ani), o luă cu binișorul. Nu mai stătu pe margine, ci se puse în fruntea coloanei, bătând pas cadentat. Nu strigă la nimeni, chiar dacă se mai împiedicau unii. După două ore de eforturi, plutonul bătea pasul la unison. Mă încercă un sentiment de simpatie față de acest caporal, jumătate român, jumătate maghiar. Pascal era mulțumit. Zise: hai să învățăm și-un cântec! O să ieșim în oraș și vreau să faceți fetele să întoarcă spre voi capul. Fiți atenți:

„Mândră țară,

Tânăr colț de rai,

Noi veghem să ai,

Numai flori pe plai.

Primăvară, liniște și cânt,

Vrem să fie-n veci pe acest pământ.

Am jurat cu mâna strânsă pe drapel,

Bravi ostași cu pieptul de oțel.

Am jurat că țara când ne va chema,

Inima și viața ne vom da!”

–Mai repetăm, ca pe o poezie, după care vă dau tonul, zise sergentul. Am repetat aproape o oră. Versurile nu voiau să intre în capetele noastre obosite. Până la urmă, caporalul Molnar explodă: „Bateți trei pași și începeți să cântați cu stângul!” Am surâs, în sinea mea, de la comandant la caporal, numai „perle” azeam. Dar am scos-o la capăt cu cântecul, ca printr-o minune.

Se făcuse ora 17.00, marți, 14 septembrie, Înălțarea Sfintei Cruci. Desigur, armata e atee. Am recapitulat ce făcusem în această zi de sărbătoare, când l-am auzit pe sergent spunând că mai avem ceva de făcut și apoi ne iartă.

–Sunteți o adunătură, un număr în armată. Dar fiind noi unitate de artilerie, trebuie să împărțim posturile și să ne pregătim și separat. Care vrea să fie la infanterie, iepuraș de câmp? Care obuzier, cel care încarcă tunul. Aici vreau băieți forțoși. Și mai avem nevoie de un transmisionist și un cercetaș-observator.

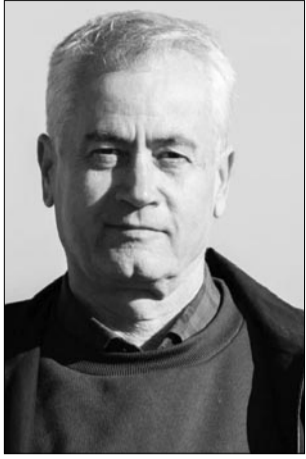
Ne-am uitat unii la alții. Nu știam ce să alegem, uite că aveam și libertatea de a alege. Infanterist, în niciun caz, nu aveam energia de a alerga, oboseam imediat. Forțos nu eram, nici transmisionist, cu o cutie în spate acoperită de cabluri, deci grea, nu mă atrăgea, așa că am fost primul care a ridicat mâna și am spus că vreau să fiu cercetaș-observator. În fine, în câteva minute, la repezeală, s-au limpezit lucrurile. Rămânea pentru a doua zi să ne instruiam în noile calități.

I-am privit pe gradați. Obosiseră și ei, mai ales după o noapte nedormită. Speram să fie singura, dar am avut alte surprize total neplăcute în a doua noapte petrecută în unitate. După ce s-a dat stingerea, Pascal, înarmat cu un spray „Farmec” și un chibrit, mergea printre paturi și, care dormea în paturi de deasupra, era zdruncinat ușor. Când deschidea ochii, Pascal strigă „Ardeeee! Foooc!” și, totodată, apăsă pe spray și aprinse un chibrit. Imediat o flacără de o jumătate de metru apăru drept în fața soldatului buimac. Cu focul în față, câțiva colegi au sărit din pat, din instinct, și au căzut pe ciment din patul de deasupra. Imaginația bolnavă a celor care ne comandau nu cunoștea limite. Noroc că eram în ultimul pat din dormitor și până ajungeau la mine mă dezmeticeam.

În ce mă privește pe mine, rămas printre ultimii, am avut un noroc chior. Pascal mă scruta cu privirile lui diavolești. Să fi simțit că eu nu fac parte din acea lume? Vom afla mai încolo. Mă întrebă ce am lucrat înainte de armată. Am fost profesor, am răspuns cu voce chinuită. Atunci răspunzi de biblioteca unității și de sala de repetiții a fanfarei. Mi-am făcut cruce cu limba și i-am mulțumit.

proză

Mircea Teculescu

Atunci când timpul devine poveste

ADRIAN ALUI GHEORGHE, *Povestea elefantului care trăia într-o nucă*, Editura pentru artă și literatură, 2025

Mereu neașteptată clipa când apare ideea & senzația & necesitatea că ceva trebuie spus, mărturisit celorlalți; oare cum arată atunci engramele ce o codifică? În ce zonă a creierului apar acestea primordial, a logicii, organizării, comunicării sau viziunii? Și cum le implică pe celelalte? Cât de mult contează în asta obișnuința lecturii?... Undeva, ascunsă ea, cauzalitatea.

Cititor reductibil, poet, prozator, eseist - Adrian Alui Gheorghe (n.1958) ne propune în *Povestea elefantului care trăia într-o nucă* (Editura pentru artă și literatură, 2025) un roman-filon din gândirea mitico-magică românească, statornică preocupare a sa, reamintesc doar titlul tezei de doctorat din urmă cu peste 20 de ani: *Tinerete fără bătrânețe și sentimentul tragic al timpului*. Ceva există parcă dintodeauna în ființa scriitorului, a fost suficient un declin și s-a reactivat memoria & amintirea, aceeași (aproape) configurație de neuroni a devenit iarăși activă; numai că acum, în locul unei lucrări științifice majore, scrierea construiește un alt tip de structură, în care amploarea și profunzimea sunt marcate altfel.

Chiar titlul cărții care nu trimite la ceva recognoscibil o spune, avem aici mai mult un spațiu în care coordonatele realității sunt modificate iar trama va fi gestionată prin: narațiuni ce îmbrățișează ludicul, prezentarea unor vise, ritualuri domestice, pseudo-terapii; cele 29 de capitole, scurte (între 2 și 20 de pagini fiecare), nu încearcă să (ne) descopere lumea, doar o prezintă - când ca pe un dat, operând în interiorul ei cu tipul de cunoaștere al naratorului la persoana întâi, când ca pe-o oglindă folosită de naratorul la persoana a treia sau de două & alte personaje - pentru a-i reda cotidianul tehnologizat, modificat prin revelarea la un moment dat a fizicii cuantice; totul cu acea savoare dată de intertextualitate, care-i folosește (jucându-se și direcționând

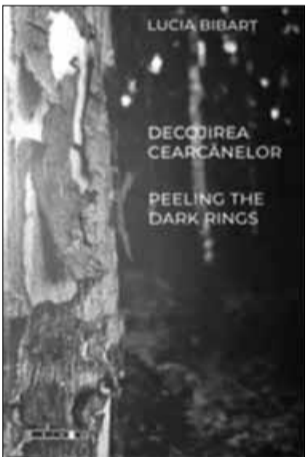
cititorul) pe Camus, Sabato, Osho, Saint-Exupery, un Duffy Mc Gregor, Alecsandri, Brukner, Democrit, Platon, Basarab Nicolesco; în plus, pentru atmosferă, sunt amintite și creații de Bach, Șostacovici, Ravel. (Meritorie încercarea lui Adrian Alui Gheorghe de a forța astfel și un subtil transfer cultural, care, spre deosebire de cel genetic, ajunge altfel la individ, doar cu implicare profundă, străduință din partea acestuia).

Aparent, romanul spune povestea unei călătorii care începe imprevizibil - din cauza neatenției Edgard Teodorof (prenume ce s-ar tâlcui prin Războinic prosper; nume bulgăresc tradus ca Darul lui Dumnezeu, n.a.), greșește trenul care trebuia să-l poarte către Celina (etimologic Cereasca, n.a.), persoana iubită, și devine astfel parte a unui experiment cuantic, va exista într-un mijloc de locomotivă care circulă pe șine ce se generează instantaneu, unde nimeni nu pare să știe traseul și nici durata călătoriei, iar ceilalți reprezintă prototipuri de călători, fiecare cu istoria sa; desigur cei mai bizari sunt perechea Lothar (Luptător glorios, n.a.), autor al unui labirint din care nu se mai iese și Judith (Cea laudată, n.a.), personaj ce va rămâne la final împreună cu eroul nostru. De fapt, totul se întâmplă pentru că un miliardar român din topul Forbes (ei, da!), Iulius (Tânăr, n.a.) Berca (Cel cu păr creț, n.a.) decide bombardarea cu *timp greu* a unui tren în care se va afla atât el cu iubita Andreea (Curajoasa, n.a.) Mezaros (Măcelareasă, n.a.), cât și destui alții, semnatari în cunoștință de cauză ai unui contract prin care și-au vândut identitatea. Liant al întâmplărilor, Edgard Teodorof ilustrează conflictul dintre repetabila nevoie a omului de situație într-o referință și „indiferența tandră a lumii” (*L'Étranger*, 1942). Numai că, spre deosebire de domnul Meursault, Edgard Teodorof nu a ucis pe nimeni, mediul său vorbește despre alienarea

produsă de consumerism și norme ale cotidianului autohton: horoscopul, formalismul religios, vedetismul produs de televiziune.

Legat de *timpul greu*, chintesență a storyului, dar și de curgerea capitolelor, așa aduce în atenție timpul „greu” din muzică - pulsația cea mai puternică, acel aproape prim timp al fiecărei măsurii de după bara de măsură - care servește ca reper de stabilitate pentru ritm. La un moment dat, în cadrul unei emisiuni televizate, Iulius Berca afirmă: „...bombardarea cu *timp greu* a unor ființe umane are efectul unei infuzii de timp în carne, în spirit.” Să fi împrumutat autorul din muzică termenul de *timp greu*, folosindu-l totodată și ca tehnică de unire a capitolelor, întru derularea intrigii?... Căci textele ce compun *Povestea elefantului care trăia într-o nucă* conduc inteligent atenția cititorului, dar susțin și o schimbare a modului de a înțelege / folosi clipa, realitatea: „Nimeni nu poate intra în labirintul celui alt, e imposibil. Fiecare om are labirintul lui, unic și impenetrabil. De fapt, nimeni nu comunică cu nimeni pe lumea asta, așa cum labirinturile nu comunică între ele.” La un moment dat trenul fantastic va opri într-o haltă și „labirintul” reprezentat de Edgard va coborî, va face cunoștință cu Agripina (Cea născută cu picioarele înainte, n.a.), al cărui bărbat, Martin (Războinicul, n.a.) este plecat să-și mai întâlnească o dată părinții, dar și să afle, poet fiind, copacul care face oameni, nu frunze, nu flori, nu fructe; îl va găsi, se va reîntoarce, Edgard va reveni în trenul care-l aștepta „...ca un animal supus”; și scrierea continuă cu acea îndemănare care nu descrie, ci resimte și traduce fragmente de viață, propunând o experiență reformatoare.

De fapt, ce ar putea fi într-un tot *Povestea elefantului care trăia într-o nucă* decât un model - propus nouă de Adrian Alui Gheorghe - despre arta de a rămâne viu.

Ana Ardeleanu

„Întâlnirea cu sine se amână”

Lucia Bibarț este o poetă remarcabilă, dar și o îndrăgită scriitoare pentru copii. Am avut ocazia să scriu despre cărțile ei pline de farmec, captivante și educative.

Iată că, de data aceasta, avem de-a face cu un volum substanțial și esențial de poezie, *Decojirea cearcănelor* (Editura Eikon, 2025), într-o ediție bilingvă, poemele fiind traduse în limba engleză. Lucia Bibarț scrie o poezie cu o textură când aspră, când mătăsoasă. Descoperim, prin intermediul poemelor, personalitatea sa puternică, ce exprimă gânduri și sentimente profund ancorate atât într-o lume creată de bogata imaginație a autoarei, cât și în cea reală. Poemele reflectă o maturitate artistică, oferind cititorului o varietate de stări ce pendulează între duritate și sensibilitate, între înalte trăiri și dureroase dezamăgiri.

Încă din titlu, poeta propune o metaforă sugestivă, tulburătoare: „decojirea cearcănelor” ce sugerează un proces de îndepărtare a oboselii existențiale, a traumelor acumulate și a urmelor lăsate de timp și de experiențe. Este o imagine a vulnerabilității, dar și a unui efort de purificare interioară: „Întinderea de cer ce se deschide/ mă confiscă din mine./ sunt doar o carcasă goală sanguinizată,/ nostalgică și posesivă după forme din memorie./ alături zac,/ ca pielea răpuciogă a calului din poveste,/ cearcănele adânci - însoțitoarele de bord ale tinereții

mele./ ochii liberi și depozitați acum/ izvoare sunt amburcate de lună./ peste oboseala bătătorită a gândului/ se iscă, solar-roșietic, apusul.” (*Decojirea cearcănelor*).

Universul liric al poetei Luciei Bibarț este dominat de o tensiune subtilă între lumină și întuneric, între aparență și esență. Natura, evocată frecvent prin imagini precum scoarța copacului, umbrele sau lumina filtrată, devine un spațiu simbolic, o extensie a stărilor interioare: „În răstimpuri/ matinale/ cocoși citadini/ decojesc sonor/ scoarța timpului. (În răstimpuri).

Copacul, de exemplu, apare ca o metaforă a ființei, cu straturile sale care ascund, dar și protejează esența.

Un element definitoriu al acestui volum este caracterul său confesiv: „Fiecare rid/ dă din casă fără să întrebe./ E grotesc de crudă franchețea ridurilor./ Asemeni persoanelor sincere despre alții...” (Cărniuri). Confesiunea poetică este filtrată printr-un limbaj sobru, uneori auster, care mizează pe forța sugestiei. Versurile sunt concentrate, dense, încărcate de sensuri multiple, invitând cititorul la reflecție și la o lectură atentă: „în cătarea negăsitelor, călătoria noastră/ este într-o continuă neîmplinire./ alunecând pe apele neputinței,/ căutarea/ are mereu apropierea/ înrobitoare a extazului/ neatins./ niciodată eliberator,/ niciodată ajuns pe linia de sosire.” (nade). În poemul „Cina poetului”, autoarea întoarce

cuvântul și sensul său, căutându-i un alt înțeles, o altă semnificație mai profundă, mai înțeleaptă, căutând o nuanță inedită a cuvântului, care să sublinieze forța sa, să-i dea o altă intensitate: „Oboseala Poetului/ se trăgea în pleoape, carne și sânge/ amorțind lutul/ Și-n toată starea aceea/ treze rămâneau mereu,/ într-o continuă dospire,/ spiritul și cuvântul./ ei nășteau și se nășteau unul prin celălalt./ Unul pe altul/ la nesfârșit./ Într-o inexplicabilă stare/ Până când fericirea devenea/ mai puternică decât ființa...”

Iubirea spiritualizată este sugerată de autoare în următoarele versuri: „Hai într-un poem/ Să ne iubim!/ Să ne împerechem rimele,/ iubite!/ Îmbrățișat, / de vrei să nu ne pierdem unul de altul,/ încrucișat/ de te simți singur/ sau monorimic/ când ești prea mulți./ Alb/ nu vrei să devii anonim/ sau/ imperfect,/ când te apropii prea mult de divinitate./ doar urechile tale să audă,/ ochii să vadă,/ pielea să simtă,/ gura să spună,/ că/ Nu-s îndeajuns femeie,/ nici îndeajuns idee.” (Nu îndeajuns)

Inutilitatea poetului și a poeziei sale, în aceste vremuri tulburi, în care suntem pe cale să ne pierdem sufletul, sensul vieții, este spusă cu amară ironie de poetă: „să iasă poezii din cetate/ cu prefăcătoria și aiurelile lor!/ Ajunge, neșători de iluzii!/ Din deșărtăciunea promisiunilor voastre/ a rămas doar praful metaforelor ce —>

Soneria Duhului

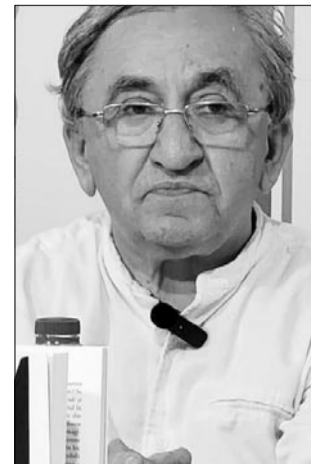
Trăim o epocă în care Dumnezeu pare că mănâncă semințe. Și ne scuipă cojile în cap. Cam asta pare să vrea a ne spune Mihai Ciugulea în volumul său *Coji de semințe*, ed. Maiko, 2025. Nu este aici nici frondă neapărat, nici facilă deriziune, ci un bine stăpânit poetic sentiment al treptatei secătuii de sens a existenței. M-am amuzat să aplic aproape didactic asupra volumului celebra grilă a lui Hugo Friedrich de înțelegere a poeziei moderne, și vine mânușă, găsim aproape tot evantaiul categoriilor negative: dezumanizarea, depersonalizarea, dezorientarea, timpul crepuscular, transcendența goală, realitate distrusă, irealitate senzorială, identitatea ambiguă șamd. Nu este vorba, sigur, de o poezie cu teză: Mihai Ciugulea este un poet autentic modernist (fără *post*), mai degrabă post-existențialist, în sensul asumării autentice a singurătății, înstrăinării, înecării în lipsa de sens a cotidianului. „Eu trăiesc repede” spune razant, și adaugă rimbaldian „Eu nu-s poet/Sunt om de afaceri”. Transcriu această profesiune de credință dintr-un volum precedent, *Treceri*: „Singura treabă a unui poet adevărat este să nu mai fie poet. Să se arunce în asemenea adâncimi, în asemenea înălțări, încât cuvintele să nu-i mai poată fi de niciun folos. Ar ajunge în sferele în care Cuvântul își deschide porțile, iar de acolo amuțește definitiv în fața lui. Biet om simplu, căzut în genunchi în fața propriei neputințe, Poetul are de îngănat la nesfârșit ruga, singura dealtfel, de a nu mai fi nevoit să se roage... Și încearcă să Trecă, pentru a nu mai fi nevoit să întâlnească Treceri”. Iar în volumul de față completează: „Eram profet/Bărbat suit în picioare. Sfânt târât pe coate”. Este o poezie a provocării, dar nu una demolatorie, ci una îndemnând la dialog și reflecție. Poetul are „cearcăne în jurul inimii”, și asta se vede foarte bine în poezia de autenticitate și prospecție. „Agățat de gard, stau. Mă uit și eu la lume/Stau.” Fundamental un romantic dezabuzat, el este un imaginativ, cultivând șocul noutății doar în măsura în care este motivată de o stare interioară. „Biblioteci întregi, înroșite cu maci/Cad necunoscute. Cad îngălbenite”. Dar și „Bate vântul de penibil peste verdeață”. Aflat la al cincilea volum de poezii, (*Tu, Fir de tine, Treceri, Canon* sunt celelalte) Mihai Ciugulea are o rostire tranșantă, fără ezitări, cu gesturi lirice inedite: „Pe gaura Cheii raiului spionez dezmațuri”. De altfel, poetul ambiționează mari viziuni, coșmarești de multe ori, a se vedea poemul care are chiar acest nume, *Coșmar*: „Încep să remarc schimonoseli de etern/Moace pitite după moace; și ele pe băț/Vechituri înțepenite, îmbrăcate modern/[...] Popice, puțin mai încolo, cu bile de păcat/Se prăvălesc faptele bune de pe locul lor/Amintirile frumoase au fost puse la

murat/Perfecte pentru potroace la ivirea zorilor//Muzicanții sunt desperați: cântă-n veșnicie/Plătiți numai cu pupături pe frunte și urale/Artiștii tot pictează. Scribii rimează veselie/Plouă sudori pe Pământ. Averse de petale”.

Ne aflăm în fața unei poezii crepusculare, care se hrănește din vremea ei anti-poetică precum lichenul din trunchiul gazdă. Autorul pare a se încăpățâna să facă injecții de lirism realității, pentru a o învia. Sau cel puțin așa speră... „O noapte perfectă de vorbit cu sfinții.../Plouă... Și n-am speranțe. Îmbătrânesc/Eu, mic, aici. Ei sus, acolo. Veseli, prinții/Mă chinui să stau treaz. Să mă obosesc.../Nu-mi răspunde niciunul. Sunt sfinți. Grei/dar nici nu mă rog. Plouă. Ud, și e noapte/Le vorbesc prin tăceri, dacă aud. Toți trei/Le vorbesc printre picături. Printre șoapte...”. Se observă în citatul din urmă și o anume ritmică, specifică, sacadată, versul alcătuit din cuvinte – propoziții, ceea ce creează senzația de dinamism, ne apropie de lirica reportaj a unor anume avangarde. Este o dezarticulare a textului și a ființei deopotrivă, sincopile acestea cu nuanță de oralitate grăbită, de familiaritate, sunt sugrumări ale respirației lirice, care nu mai are timp. E o goană, sigur că însoțită de o melancolie roșie sau albastră (culori frecvente) care scaldă un asemenea tip de poezie. „Cineva să-i pedepsească pe visători” proclamă poetul, tocmai din această conștiință a inadecvării. Erotica este în acest context, aproape madrigalescă: „Iată-mă cum devin soare de iarnă/Iar tu ești fulg ușor, care coboară/Te privesc: devii ploaie ce toarnă/Iată-mă toamnă dinainte de vară”. Când proclamă: „stă imaginația cu picioarele desfăcute/Iar eu mă uit ca un budist la dumneaei” sau „Trag palme imaginației? Țipă că-i place” sau „Pâlnie cu imagini, să torn vin/Să nu se verse pe afară licori/Moment în care nu mă abțin/Beau din vază. Îmbăt cu flori” rezumă astfel de perspective schimbătoare. Imaginile în opoziție vin să configureze această ameteală de vortex: „Mă încearcă o liniște de sifon și piersici/Una răcorită de un August cu opinii ude/Toacă bătută de mireni, în lipsă de clerici/În fața unui motan leneș pe post de jude”. Limpezimea uneori ludică a unor astfel de imagini face lectura extrem de agreabilă. Cotidianul, realitatea dură se catifelează prin această abordare cinematică. Un poem cum este *Lemn de vioară*, de exemplu, este o expresie a metamorfozei devenită un fel de parabolă delicată a perenității și supraviețuirii cântecului.

Poți declara cu lirică emfază „Simt cum mă degradez” (multe versuri au acest aspect radical, enunțiativ), dar poetul induce și un fel de efect de distanțare, ne face să-l însoțim în contemplarea acestui spectacol, ca și cum nu

ar fi numai al său. Se vede că îi place acest joc pe muche de cuțit. Are precizia decupării stărilor și știința de a pune bemol strigătului de durere, „mascându-l” sub o metaforă construită cu abilitate. „Tăceam și m-am tăiat la suflet/Îmi curge inocența pe picioare/Rabd. N-am leucoplast de urlet/cicatrice mută. Ață cântătoare//.../Mă bărbieream cu dinții. Și tăcut/Amu nu mai pot săruta fără pată/N-am reușit nimic. Firu-i tot mut/Am, între dinți, inocență de fată”. E o „inocență cu barbă”, cum spune nițel mai înainte, în căutarea căreia se adună rănile. Și asta pentru că, în degustarea vieții, „moartea mea are gustul tău” sau „Mă simt religios. Sângerez a fier”. Ambele teme majore ale volumului: căutarea identității în destrămarea și erosul au această miză „pe viață și pe moarte”. Profet trimis de

sfinți după țigări și băutură, poetul vizează o lume simultan inconsistentă și opacă. Un vers ca: „Plouă altfel. Plouă ca în anii nouăzeci” este remarcabil prin simplitate și forță. Și continuă: „Picăturile nu cad: suie. Că suiam și eu/Nor călător. Din ceruri sigilate în beci/Mă plouă în stradă. Băltoace-n bombeu//[...]De parte de casă și plouă. Ca-n optzeci/În nouăzeci am găsit pom. L-am plouat/Mi-e foame. Sunt ud. Am picioarele reci/A fost un fulger. O lumină. Azi am tunat”. E un diluviu de purificare a lumii, în care nici măcar Raiul nu are umbrelă, iar eul își arogă funcția demiurgică.

În poezia actuală, biruită de vremuri, la ușa duhului trebuie să apeși tare pe sonerie. Copil pus pe șotii, poetul mărturisește: „Am băgat scobitori în soneria Duhului”. Pe care îl scrie, reverențios, cu majusculă. „Poate să mă-njure până nu mai poate/E ceasul ușilor deschise. E ora cucului/Să stea și el, întrebându-se pe coate”. Poet autentic și cu bucuria de a face poezie, Mihai Ciugulea sună și fuge. Spre un nou volum...

→ ne-ntuneacă rațiunea./ Destul cu albu-i negru, noaptea-i zi!...” (Inutilitate îndulcită cu miere)

Timpul este perceput nu doar ca o succesiune cronologică, ci ca o forță care modelează, produce schimbare, erodează și redefiniște identitatea. E de mirare și de neînțeles, ne sugerează poeta, cum creația lui Dumnezeu, adică omul, se întoarce împotriva Sa: „Creația lui Dumnezeu/ Îi transformă Lăcașul în cel al Diavolului,/ rugăciunea în tun,/ iar casa care sperai să rămână Albă,/ în Casă de Nebuni!” (De neînțeles cum...). În aria atenției și inspirației sale intră și subiecte sociale, conflictele, lumea care se îndepărtează tot mai mult de ceea ce știm că este sau ar trebui să fie, gesturile oamenilor se

robotizează, se îndepărtează de adevăr, de conștiință prin războaie, microcipuri, inteligența artificială, eliminând nostalgia și visarea, acestea aflându-se în regresie, lăsând armura conștiinței să ruginească. Toate acestea sunt ilustrate în poemul „Fake”.

Poeta aduce în atenția cititorului ritualul peștelui, dansul popular „Ciuleandra”, într-o viziune modernă.

Poezia sa devine un mod de a înțelege și de a accepta propriile cicatrici. În acest sens, „decojirea” poate fi interpretată și ca un gest de eliberare, dar și de desprindere a straturilor superficiale pentru a ajunge la nucleul autentic al ființei.

Lucia Bibarț folosește un limbaj dens, dar accesibil, în care imaginile sunt atent alese,

conferind poeziei sale o claritate aparte, fără a diminua profunzimea mesajului.

Decojirea cearcănelor este un volum de o sensibilitate remarcabilă, în care descoperim imagini surpriză, poeme puternice, care propun o reflecție lucidă asupra condiției umane, impresionând prin autenticitate, prin forța cuvântului poetic și prin capacitatea de a transforma experiența personală într-o meditație universală. Este o carte care nu oferă răspunsuri definitive, ci invită la introspecție și contemplare și la o înțelegere mai profundă a propriei interiorități.

În același timp, bilingvismul volumului (română și engleză) adaugă o dimensiune suplimentară, facilitând deschiderea către un public mai larg.

Mihai Barbu

Nikola Tesla era convins că oamenii nu mor, ci se transformă în lumină și continuă să existe sub această formă. Dacă această afirmație luminoasă e validă sau nu o s-o aflăm, fiecare, la momentul potrivit. Ceea ce este absolut cert e faptul că fără descoperirea lui Nikola Tesla a principiilor curentului alternativ și punerea lor în practică lumea ar fi rămas, și azi, în beznă. Faptul că Tesla a pus la cale transportul la distanță a curentului a adus lumina peste tot în lume...

reportaj

Acasă la cei plecați

Nikola Tesla din Beograd, ulița Krunska, nr. 51

Când amicul nostru, profesorul Cristian Lunel, ne-a anunțat că e în vacanță, vreme de o săptămână, a venit și cu o propunere constructivă: să facem un *city break* la Belgrad. Acasă, vremea era total nepotrivită dar cum prietenii se întrețin cu cât mai multe amintiri comune, nu l-am putut refuza. Nici eu, nici profesorul Emil Danciu. Familiile și prietenii de la cafenea ne-au sfătuit să stăm acasă, date fiind alertele meteorologice care prevesteau ninsori apocaliptice. N-am ținut seamă nici de previziunile despre timpul probabil din următoarea perioadă, nici de sfaturile celor apropiați. Minunea s-a produs aproape instantaneu: cum am ieșit din Valea noastră melancolică, cerul s-a înseninat și ninsorile n-au mai catadixit să cadă. Aveau mare dreptate vechii greci: norocul ține (doar) cu cei curajoși!

Ce motive temeinice l-ar îndemna pe un turist nehotărât să viziteze Belgradul?

L-am consultat, în acest sens, pe dl. Zeliko Petrovici, cel mai bun și mai ocupat ghid turistic din capitala Serbiei. Ce poți să mănânci în capitala Serbiei? Șnițelul lui Karadordev?, o sarma?, un burek?, ajvar-ul? sau pleșcavița? (tradus nefericit în engleză, burger). Sau te vei rezuma la fructele proaspete (și congelate) autohtone: zmeura și prunele sârbești. Din păcate pentru oferta gastronomică a ghidului belgrădean, sugestiile lui nu le-am găsit în localurile din vecinătatea hotelului nostru. La *KoGo/ Cafe & Restaurant* am avut parte de cu totul alte oferte: Ciorbele de legume, de tomate, de vită și de pasăre costau între 390 și 420 de dinari. La *Glavna jela/ Felul principal* puteai comanda: pasăre cu patru tipuri de brânză (1100 dinari), cu semințe de susan (990), gătit ca la Viena (850), ca la Milano (1100), cu mazăre (690), cuftel/ chiftelul în sos (690) și vită cu gnocchi (880). Singurul fel local era un grătar de pui gătit *a la Karagiorgievici* care era și cel mai scump (1200). Peștele era servit la grătar (na jaru!) și costa între 1550 și 1800 rsd. Salatele erau grecești, Caesar, cu rucola, roșii și parmezan, cu mix de salate verzi iar cea mai ieftină era șopska salata/ salata sârbească tradițională (390 dinari) Ca să vă faceți o idee, la casa de schimb Paris, dl. Slobodan ne-a oferit pe 150 de roni suma de 2940 dinari sârbești, cu comision zero. Asta înseamnă că pentru un leu primeai aproape 20 de dinari.

Ce muzee ai putea să vizitezi? Pentru ce să optezi?

Există o ofertă exotică care te invită la Muzeul Iluziilor, Muzeul Ciocolatelor, Muzeul anilor 90 sau Muzeul Zepter. Există, de asemenea, și instituții de mare prestigiu cărora merită să le treci pragul: Muzeul de Istorie al Serbiei, Muzeul Național, Muzeul Științei și Tehnicii și, fără îndoială, Muzeul Nikola Tesla. Ce poți să mai vizitezi? Ghidul sârb ne sugerează să vizităm câteva piețe pietonale și parcuri: Trg Republike, Kneaz Mihailov Trg, Studenski Trg, Trg Nikola Pasic sau Pionerski Park. Am ales, pentru cele două zile, să văd, neaparat, Muzeul dedicat lui Nikola Tesla și unul care nu era pe lista scurtă a ghidului: Muzeul Ivo Andric, singurul scriitor sârb laureat al Premiului Nobel. Dacă pe toți cetățenii sârbi pe care i-am întrebat unde se află Muzeul Tesla, au știut să ne spună, cu o seamă de amănunte semnificative, pe unde s-o luăm ca nu cumva să ne rătăcim nu același lucru am putea zice și despre Casa-muzeu dedicată lui Ivo Andric. Singurul care ne-a putut da o informație utilă a fost santinela care păzea Ambasada Turciei.

Să începem cu finalul: Acolo pare să fie cheia vieții!

Nikola Tesla a murit, în somn, la vârsta de 86 de ani în apartamentul său de la etajul 33, camera 3327, din hotelul *New Yorker*. Acolo unde și-a petrecut, singur, ultimii nouă ani din viață. (Credința marelui savant era că doar în singurătate se pot naște marile idei...) Un serviciu religios în memoria ilustrului răposat a fost oficiat pe 10 ianuarie 1943 și a fost transmis, în direct, la *Radio New York*. Primarul marii

metropole americane, Fiorello La Guardia, a citit un text omagial, de rămas bun, scris de Louis Adamic, un scriitor sloven, cunoscut în America drept eseist și translator. Violonistul croat Zlatko Balokovic și un cor, venit special din țara-mamă, au cântat, împreună, cântecul patriotic sârbesc *Tamo Daleko (Undeva departe)*. Guvernul Regal iugoslav, prin Centrul său de Informații, s-a implicat plenar în a-i aduce un ultim omagiu, și de a-i organiza, așa cum i se cuvenea, funeriile marelui dispărut. În acest sens au fost publicate anunțuri privind protocolul desfășurării înmormântării. (De altfel, cu doar șase luni înainte de a sfârși, Tesla s-a întâlnit, la hotel, cu regele Petru al Yugoslaviei...) Trupul neînsuflit al savantului a fost depus la Casa funerară a lui Frank E. Campbell. Serviciul funebru s-a ținut în ziua de 12 ianuarie la Catedrala *St John the Divine*. O delegație de 30 de ofițeri sârbi a fost prezentă la ceremonie. Nikola Tesla a fost înmormântat în Cimitirul Ferncliff din Hartsdale. La două luni și jumătate de la înmormântare, pe 25 martie 1943, la cererea lui Sava Kosanovic, rămășițele pământești ale lui Nikola Tesla au fost incinerate. Acesta este textul, tradus din engleză, pe care l-am găsit, înrămat, pe unul din pereții muzeului. (Nikola Tesla era convins că oamenii nu mor ci se transformă în lumină și continuă să existe sub această formă. Dacă această afirmație luminoasă e validă sau nu o s-o aflăm, fiecare, la momentul potrivit. Ceea ce este absolut cert e faptul că fără descoperirea lui Nikola Tesla a principiilor curentului alternativ și punerea lor în practică lumea ar fi rămas, și azi, în beznă. Faptul că Tesla a pus la cale transportul la distanță a curentului a adus lumina peste tot în lume...)

Detectiv pe urmele unei incinerări neconforme cu religia ortodoxă

Am fost curios să aflu ce a stat la baza acestei bizare decizii a d-lui Kosanovici, mai ales că tatăl savantului a fost preot ortodox. Alegerea lui Kosanovici a fost, puțin spus, controversată, dar în anii care au urmat un sens adânc ni s-a relevat la momentul oportun. Sava era nepotul lui Nikola (care nu s-a însurat niciodată și nici nu a avut urmași direcți) și era fiul Mariței, sora mai mică a savantului. (Părintele Tesla a avut cinci copii, Nikola a fost primul, iar Marița - ultima.) Sava Kosanovici a fost desemnat de unchiul său moștenitorul întregii lui averi și istoria a dovedit că el s-a achitat, cu mare devotament și acribie, de misiunea încredințată. Urna cu cenușa lui Nikola Tesla se află, azi, într-un glob de oțel, în muzeul din Belgrad. Dacă muzeul se poate lăuda cu exponate de primă mână (peste 160.000 documente originale) asta se datorează sârghinței nepotului Sava care a trimis, mereu, în Serbia părți consistente din arhiva unchiului său.

Un muzeu unde se lucrează la foc continuu

Noi am ajuns în fața muzeului din strada Krunska, nr. 51, la ora 11 și 30 de minute. Un cordon roșu ne bara accesul în interiorul clădirii. A ieșit un domn amabil care ne-a explicat că accesul se face doar la ore fixe, de la ora 10 dimineața până la ora 20 seara. Lunea e, oarecum, un program mai redus: de la 10 la 18. Muzeul e deschis non stop, fără nicio zi liberă. Și, a mai adăugat, amabila noastră gazdă, c-ar bine dacă am face rost de 800 dinari sârbești pentru că nu putem plăti nici cu cardul, nici cu euro, nici cu dolari. Cum tocmai schimbasem lei pe dinari la Casa de schimb a domnului Slobodan, dorința imperativ - financiară a celor care gestionau veniturile casei nu ne puteau împiedica să vizităm muzeul. Ne-am zis ca în timpul rămas să dăm un ocol construcției care a aparținut, inițial, familiei Gencic și a fost ridicată între anii 1927 - 1929. Vila e opera arhitectului Draghișă Brașovan, iar Iosip Broz Tito a pus ochii pe ea și a semnat, în 1952, decretul de înființare a Muzeului Tesla în acest imobil. (După colț, am dat de un *coffee to go/ kafa za poneti* pre limba lor, unde un espresso americano e 180 de dinari, un espresso dublu - 250, un capucino - 240, un machiato - 210, o cafea tradițională - 220 iar un espresso tonic - 380. Împărțiți la 20 și o să vedeți dacă

prețurile lor sunt mai mari sau mai mici decât la *5 to go* - ul dela noi.)

And the Romanians was here!

De ce gazdele acceptă doar 60 de vizitatori, pe oră, în muzeul lor? Enigma ne-a fost dezlegată la doar câteva minute dela intrare. Un minicinematograf avea fix 60 de locuri și vizita începea cu proiectarea unui film de un sfert de oră despre viața lui Nikola Tesla, produs chiar de oamenii Muzeului. Un tânăr student era cel care urma să ne proiecteze filmul și ne-a informat că textul era în engleză, dar erau disponibile 14 limbi pentru care exista o subtitrare. Ghidul nostru a făcut rapid un sondaj din care a rezultat că, de la ora 12 la 13, cei mai mulți vizitatori erau turiștii ruși. Am ridicat și noi mâna ca să-i numere și pe români. Din păcate, eram doar trei... La intrare ne întâmpină Savantul într-o variantă albastră. Enigma ne-a fost deslușită de o explicație atașată tabloului: singurul portret al lui Nikola Tesla, pentru care a pozat în timpul vieții, este așa numitul *Portret albastru* pictat de prietena lui, prințesa Wilma Lwooft Parlaghy. Muzeul Tesla deține, din păcate, doar o copie, originalul fiind în Muzeul din Hussum în Germania. Interesant e faptul că Nikola Tesla a vizitat Belgradul o singură dată în viață: două zile în anul 1892. Dar își trăiește eternitatea pe pământul Serbiei...

Comparaison n'est pas raison?

Am recurs cu bună știință la amintirea unor prețuri ale produselor sârbești pentru a le putea compara cu cele de acasă. Noi suntem în Uniunea Europeană, iar ei nu, noi acționăm în cadrul NATO iar la ei am zărit, pe ziduri, înscrisuri cu chemări la un miting anti-NATO. Am văzut, din goana mașinii, toate marile brand-uri occidentale care se ocupă cu alimentarea populației. Am întâlnit, în plimbările noastre prin oraș, restaurante cu specific chinezesc, japonez și italian, livratori, asiatici și autohtoni, de mâncare pe biciclete și pe motorete. Cum e la noi, așa e și la ei. Din păcate, am aflat târziu că la ei, în Belgrad, transportul în comun ar fi gratuit. Ați înțeles bine, e vorba de un serviciu public gratuit oferit de municipalitate cetățenilor săi. La noi, în Capitala țării noastre, n-are cum să fie la fel: din 10.000 de angajați ai Întreprinderii de Transport București, nici jumătate dintre ei nu sunt șoferi! Și să vă mai dau o veste care să vă întristeze definitiv: intrarea la Muzeul Nikola Tesla costă, 40 de lei. E mult?, e puțin? Dacă lumea vine buluc înseamnă că e prețul exact. Sunt 60 de vizitatori pe oră care produc, împreună, 2.400 lei. Înmulțiți cu 10 ore zilnic și rezultă 24.000 lei. Înțelegeți de ce cultura, la sârbi, lucrează la foc continuu? Pentru că cei dela Muzeu nu cred că mai au nevoie de subvenții de la stat. Nikola Tesla a rezolvat și această spinoasă problemă...

Epilog

Când am ajuns la graniță, am trecut ca prin brânză. Și de ai noștri, și de ai lor. La întoarcere, lucrurile n-au stat la fel de bine. Sârbi s-au uitat la buletine, la fețele noastre și ne-au urat drum bun. La noi, am stat la rând 45 de minute. În fața noastră au fost doar un microbuz și două mașini străine. Pasagerii din microbuz au fost dați jos și controlați la sânge. Cei din mașinile mici au fost puși în fața unor monitoare și fotografiați. Totul se petrecea cu încetinitorul. Am întrebat-o pe o domnișoară care se tot învârtea între birouri și locul unde se verificau actele turiștilor. *Trebuie să refacem sistemul informatic și am constatat că nu e perfect!*, ne-a lămurit vameșă cea tânără și amabilă. Cu noi a mers repede și, odată trecuți de vamă, șoferul nostru a călcat accelerația. La vreun kilometru, doi polițiști de la Vamă stăteau ascunși în zona verde din afara carosabilului și acționau un pistol cu care verificau viteza participanților la trafic. Cristi Lunel a avut 63 km la oră în loc de 60. S-a ales, spre dezamăgirea polițiștilor noștri, doar cu un avertisment. A propos de afirmația lui Nikola Tesla despre om și lumină, mi-am amintit de un vers dintr-o poezie semnată Horia Gârbea. Un bătrân înțelept e întrebat dacă: E omul o lumină? Păi, unii zic că e, alții zic că nu e, s-a eschivat Moșu...

SFÂRȘIT

Știri de la Centrul Cultural Pitești

Centrul Cultural Pitești a organizat luna trecută noi evenimente cultural-educative și de dezvoltare personală, publicate pe pagina oficială de Facebook a instituției și pe site-ul oficial (www.centrul-cultural-pitesti.ro).
Dintre ele, amintim:

■ Dezbateră cu tema „Miracolul călătoriei – Interviu realizat cu jurnalista Aida Vâlceanu Moreau”, în cadrul Clubului literar-artistic „Mona Vâlceanu”, coordonat de editorul, scriitoarea, profesoara de limba și literatura română Maria Mona Vâlceanu.

■ Conferința cu tema „Cetățile uriașilor”, în cadrul proiectului cultural „Enigmele Terrei”, coordonat de scriitorul și publicistul Cristian Cocea, directorul executiv al Direcției Județene pentru Cultură Argeș.

■ Prelegerea cu tema „Farmecul și înțelepciunea limbii române istorice și populare”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Teme culturale în emoții raționale”, susținut de scriitorul, eminescologul, profesorul de limba și literatura română Lucian Costache.

■ Dialogul cu tema „Muzică, frumusețe, feminitate”, în cadrul proiectului cultural-motivațional „Arta Devenirii”, coordonat de scriitoarea Silvia Grigore, având-o invitată pe Teodora Constantinescu, profesor, muzicolog.

■ Recitalul vocal-instrumental „Petale de dor”, susținut de copii și tineri care urmează cursul de chitară sub îndrumarea profesorului de muzică Andrei Bulf la Centrul Cultural Pitești.

■ Spectacolul vocal-instrumental sub genericul „Femeia Pop-Rock”, ediția a III-a, susținut de Trupa TANDRES, formată din muzicianul Andrei Tase și medicul cardiolog Adrian Tase. Invitați speciali - instrumentiștii Matei Ștefan, Adi Lubine și Bogdan Giurea.

■ Cupa ALFIL 2026, eveniment organizat în parteneriat cu Clubul de Șah ALFIL Pitești (coordonatori instructorii de șah dr. Ovidiu Stancu și ing. Andrei Rădulescu) și Colegiul Național „Alexandru Odobescu”.

■ Spectacolul vocal „Armonii pentru Ea”, susținut de copii și tineri care urmează cursurile Școlii de Muzică „Vox Art”, sub îndrumarea profesoarelor de muzică Iuliana Călin și Ioana Diana Dicuț.

■ Dialogul cu tema „Personajele din cărțile lui Gabi Cazan”, în cadrul proiectului „Personalități Culturale”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, avându-l invitat pe scriitorul Gabriel Cazan.

■ Prelegerea cu tema „Eminescu – Scrisoarea – Poezie”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Literatura Română în

Context European”, susținut de scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Iudita Dodu Ieremia.

■ Dezbateră cu tema „Recunoștință pentru medicii români”, în cadrul proiectului „Ferestre culturale”, coordonat de jurnalistul Ahmed Jaber, având-o invitată pe Iulia-Maria Mihai, medic specialist geriatric și gerontologie.

■ Spectacolul vocal-instrumental „Note de Primăvară”, susținut de copii și tineri care urmează cursurile Școlii de Muzică „Sound, Music, Art”, sub îndrumarea profesorilor de muzică Alexandru și Cornelia Ionescu.

■ Prelegerea cu tema „Creierul: locul unde știința întâlnește sufletul”, susținută de Oana Manole, medic specialist neurochirurg.

■ Cupa „Muntenia”, ediția a VI-a, eveniment organizat de Agenția Națională pentru Sport, Primăria Municipiului Pitești, prin Centrul Cultural Pitești, și Federația Română de Dans Sportiv. Evenimentul, coordonat de coreograful și arbitrul internațional Alfred Schieb, a cuprins un concurs de dans sportiv la care au participat dansatori cu vârste cuprinse între 4 și 35 de ani, de la cluburi de profil din toată țara. Probele de concurs: dansuri standard (vals lent, tango, vals vienez, slow-fox, quick-step) și dansuri latino (samba, cha-cha, rumba, paso doble, jive).

■ Prelegerea cu tema „Rădăcini adânci – Hortensia Papadat-Bengescu”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Biografii triste și destine tragice din istoria literară”, coordonat de criticul literar, scriitoarea, prof. dr. Magda Grigore.

■ Prelegerea cu tema „Arheologie în lumea AI”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Istorie și istorii cu Marin Toma”, coordonat de redactorul-șef al revistei-document „Restituiri Pitești”, istoricul dr. Marin Toma.

■ Prelegerea cu tema „Eu, martie, Nichita”, în cadrul proiectului cultural „Mari iubiri ale literaturii universale”, coordonat de Raluca Hana Sandu, poetă și profesoară de limba și literatura română/engleză.

■ Conferința cu tema „Lucian Blaga. Anamneză sistematică. Și o close reading publică”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Colocviile Municipiului Pitești”, coordonat de redactorul-șef al revistei de cultură „Argeș”, scriitorul dr. Leonid Dragomir, avându-l invitat pe Luigi Bambulea, cercetător științific în

cadrul Muzeului Național al Literaturii Române și lector universitar în cadrul Universității Naționale de Arte din București.

■ Dialogul cu tema „Poezia astăzi”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Invitați la «Cafeneaua literară»”, coordonat de directorul revistei „Cafeneaua literară”, poetul Virgil Diaconu, avându-l invitat pe criticul și poetul Marian Barbu.

■ Prelegerea cu tema „Iranul de la monarhie ereditară, la republică islamică ereditară”, în cadrul proiectului „România, țară europeană, și lungul său drum de conectare la valorile europene”, susținut de managerul Muzeului Municipal Curtea de Argeș, istoricul Ștefan Dumitrache.

■ Prelegerea cu tema „Crucea și Învierea Domnului Iisus Hristos”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Cultură și credință în societatea contemporană”, susținut de dr. Marius Andreescu, cercetător științific la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, membru al Asociației Române de Filosofie a Dreptului și Filosofie Socială, avându-l invitat pe preot profesor univ. dr. Ion Popescu.

■ Dialogul cu tema „Muzica și trăirile lăuntrice”, în cadrul proiectului cultural „De Profundis în Artă, Cultură, Viață...”, coordonat de scriitoarea Cristina Onofre Rousseau, avându-l invitat pe tenorul Marian Coman.

■ Recitalul poetic cu tema „Buna Vestire”, în cadrul proiectului „Personalități culturale”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, în parteneriat cu Filiala Pitești a Uniunii Scriitorilor din România, avându-i invitați pe poeți ai Reprezentanței Târgoviște a Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor din România.

■ Prelegerea cu tema „Împăratul adormit. Iisus și moartea”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Biografii de excepție”, susținut de muzeograful, scriitorul, prof. dr. Octavian Dărmănescu.

■ Dublă lansare de carte, autor Constantin-Teodor Craifăleanu: volumele de poezie „La început a fost iubirea” și „Nebunul nopților albastre”. Evenimentul editorial se încadrează în proiectul „Personalități Culturale”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, și s-a desfășurat în parteneriat cu Filiala Pitești a Uniunii Scriitorilor din România.

„Ferestre culturale”, invitată - Iulia-Maria Mihai, medic specialist geriatric și gerontologie

„Colocviile Municipiului Pitești”, invitat - Luigi Bambulea, cercetător științific în cadrul Muzeului Național al Literaturii Române, lector universitar în cadrul Universității Naționale de Arte din București

„Invitați la Cafeneaua literară”, invitat - criticul și poetul Marian Barbu

„Personalități culturale”, invitați - poeți ai Reprezentanței Târgoviște a Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor din România.

actualitate

Cristian Meleşteu

Note de lector

ADRIAN VOICU, *Nepovestitele trăiri ale templierilor români* – ed. ALLFA, 2011

Volumul se deschide cu un motto cu natură de avertisment: „Uneori, bălane, viața e ca atunci când ești la muierea altuia și ăla bate la ușă” (Berilă Vlahul către Kremvurșt von Schlitz). Și de aici încep să se amestece epoci și personaje reale, istorice, cu unele imaginare ori din povești. Cei trei templieri români ce încheagă acest spațiu continuu volatil, vin dintr-o zonă mixtă: din zona mușchetarilor lui Dumas, prin forma de frăție; din cea a Mioriței, prin apartenența etnică: unul e valah, altul e ungur și al treilea e saș; și din lumea lui Harap Alb, prin caricaturizarea numelor, ce amintesc de Setilă și Flămânzilă: Berilă, Kremvurșt, Pișta Massy. Simpaticele procedee de caricaturizare produce însă efect doar până la un punct: până acolo unde autorul pare atât de îndrăgostit de această tehnică încât o repetă la aproape orice nou personaj apărut, nemaiproducând nicio surpriză: Gel de Douche, marchiza Crayonne de Buzee, d’Obitoque, baronul de Iștenem ș.a.

Cartea e plină de situații sucite, de mituri și povești inversate, de drame bufe, ce atrag mai ales prin dexteritatea autorului de a suprapune jargoane și șocuri de situație actuale peste vremuri istorice. Misiunea celor trei de a salva rămășițe pământeste ale Marelui Maestru Jacques de Molay din ghearele hrăpărețului rege Filip și de a pedepsi trădătorii templierilor pare una subsidiară. În fapt, cele trei

personaje par într-o continuă alergare între aventuri de capă și spadă și neaoșe cafeli mioritice.

Pe unde trec, se schimbă istorii. Familiile lui Romeo și Julieta sunt împăcate și cei trei trag o strajnică beție la nuntă. Dante e cunoscut într-o pizzerie și întâlnirea se termină cu concluzia duios-umoristică: prea multă carte te smintește iremediabil. Meșterul Manole își termină mânăstirea și devine stareț în ea – iar Ana, nezidită, fuge cu un țambalagiu și devine cântăreață și ea.

Adrian Voicu stăpânește bine bidivii prozei; fie că trece prin preajma unor personaje istorice precum Filip cel Frumos, papa Clement al V-lea ori Basarab I și Carol Robert de Anjou – sau că stă la masă prin hanuri cu personaje trecătoare prin poveste. Numai că, la un moment dat, poate de la mesele pantagruelice servite de personaje, poate de la cafele pline de licori bahice și de la preamutul sex, bidivii încep să se rotească în cerc. Când eroii ajung la cei trei ciobani din Miorița, am sărit pasajul. Fiindcă știu deja: nu va fi niciun omor. Nu va fi nicio măicuță bătrână, cu brăul de lână – alergând, plângând.

Doar mult happy-end și, în urma cailor lui Adrian Voicu, multe scântei – ce-n nopțile cu lună plină pot fi privite ca niște focuri de artificii.

DUMITRU CRUDU, *Ora cinci și șapte minute* – ed. HUMANITAS, 2022

Narațiunea începe încă de pe copertă, în Ucraina, celebra oră „cinci și șapte minute” fiind cea la care, pe 24 februarie 2022, Rusia a invadat țara vecină.

Deși intitulat volum de proză scurtă, volumul întrunește caracteristicile unui roman, fiind traversat de mutilări trupesti și sufletești, precum și de un personaj central: Alexandru.

Acțiunea se petrece simultan pe frontul din Ucraina – unde Alexandru se trezește în fața unei dileme existențiale de tipul lui Apostol Bologa: „Dar de ce să luptăm împotriva ucrainenilor, când eu nu vreau să lupt împotriva nimănui, cu atât mai puțin împotriva ucrainenilor, printre care am atâția prieteni, cu care am făcut atâtea beții soră cu moartea pe plajele de la Marea Neagră, de ce să trag în ei?” – cât și într-o Republică Moldova chinuită între frica de a nu-și extinde Putin planurile de invazie și

rememorările dramelor de familie și ale celor colective trăite sub bocancul rusesc.

O dramă ce începe cu pierderea tatălui încă din copilărie, la Tiraspol, unde plecase să-i transmită un mesaj lui Ilie Ilașcu, dar a fost prins de soldații ruși, torturat, ucis și aruncat în Nistru – și continuă cu pierderea unui mit: Alexandru îl divinizează pe profesorul său de istorie până acolo unde ajunge să studieze și el și să devină profesor, dar află, târziu, de la bunicul său că zeul său a turnat la Securitate și a dus la deportarea multor consăteni în Siberia.

O carte precum numele autorului: crudă. În care realitățile sunt înlănțuite de foame, de violuri ori de afeturi de tun. Și, în urmă, pășește tot mai des, animalic, instinctul de supraviețuire. Ca un imens scaun ce se încăpățânează să rămână în picioare în mijlocul morții – ce dărâmă tot.

DAN POPESCU, *Timp străin* (antologie) – ed. PAVCON, 2025

Subintitulată „Antologie cu enigme”, cartea reunește 19 texte ce livrează ceea ce promise în titlu: scurte povestiri ce se înșurubează dincolo de logica timpului liniar și a realității palpabile.

Începând cu un extraterestru răsărit în grădina unui bătrân, care nu este înțeles și ajutat, ajungând să se stingă „Ca un fum de pipă” (Mircea Băduț), antologia avansează până la George Cornilă și straniul său personaj ce se încăpățânează să vândă pe tărâmurile noastre un burbon magic, sfârșind prin a-l bea el însuși și răsturnând accepțiunea anterioară: „Nu mai e timp.” Căci, în *Spiritul* acelei guri de burbon, simte „toată forța și pofta de viață, întreaga tristețe și furia de care e în stare un om.”

Timp străin, de Emil Nicolae – ce dă și titlul antologiei – arată și mai mult versatilitatea cărții decât o face simpla alăturare a numelor celor antologați – fiind, în fapt, un poem. Un poem despre trăirile „CREIERULUI NOU”, produs cu ajutorul miraculoaselor pilule de „Globeol”, versus realitățile cotidiene: primul episod din eroticul film *Emmanuelle*, zborul cățelușei Laika în spațiu, revoluția anului '68 sau însăși „gerul de afară (ce) se destramă într-o mână osoasă gata să te mângâie”.

Uși ce se deschid cu fiecare nouă povestire – și dincolo dăm parcă tot de noi, cu și mai multe enigme, cu și mai multe întrebări, pe măsură ce aflăm răspunsuri. Senzația e întărită de inspiratele ilustrații ale lui Viorel Pirligras, din care menționăm câteva: o scenă de bar rural, iar pe fundal aripi de inger; un golom cu coastele gratii – și în interiorul său, două mâini încleștate de bare; ori o ființă mitologică ce tastează la un laptop.

De menționat în această Românie, unde investiția culturală e din ce în ce mai șubredă: Antologiile *Boabe de poveste* sunt parte a Proiectului PAVCON „Reîncălzirea”, de ajutorare a copiilor defavorizați cu cărți și reviste, pentru a intensifica obiceiul lecturii în rândul acestora. Toți autorii au ales să își doneze suma aferentă drepturilor de autor din vânzarea antologiilor și, împreună cu profitul donat de editură, să investească aceste sume în tipărirea de cărți de povești pentru copii, care vor fi oferite gratuit micuților cititori mai puțin avantațați de viață.

Și poate, din semințele sădite azi, vor răsări măcar câțiva copaci. Și poate, măcar de o ramură a lor, și noi vom scrie.

Haiku

ANDREI GRĂDINARU

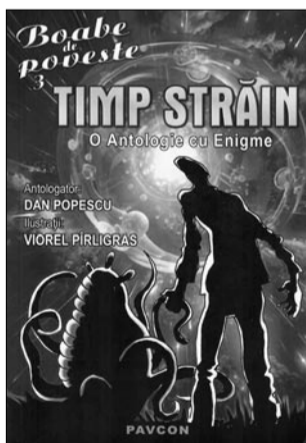
*
vântul de toamnă -
chiar și umbrele încep
să ruginească	*
vreme de povești -
păianjenii se-adună
la gura sobei
*
trenul prin zăpezi -
umbrele deraiază
către derdeluș	*
lacul înghețat -
poveștile pescărești
duse pe copcă
*
tăcere pe-alei -
deodată un mugur
schimbând subiectul	*
cărți de vizită -
frunze noi la fereastra
lutierului
*
unu martie -
coșarii umblă prin târg
s-agațe doamne	*
miresme de flori -
vântul își dă în vileag
escapadele
*
taraba presei -
ninsorea cenzurează
știrile negre	*
luna pe asfalt -
norii furișându-se
înspre rigole

MIHAI MOLDOVEANU

*
ajun de Mărțișor -
la crucea părăsită
câțiva ghiocci	*
noapte de toamnă -
secera lunii înroșind
iar miriștea
*
lună nouă -
în batista bunicii
ultima sclipire	*
boabe de rouă -
în mâna cerșetorului
un strop de viață
*
ploaie de stele -
Perseidele duse
pe apa sâmbetei	*
alai în noapte -
Calea Lactee trasă
de Carul Mare
*
început de an -
în casa bunicilor
calendarul vechi	*
prima ninsoare -
în straie de mireasă
casa bunicii
*
lacul înghețat -
luna patinând singură
printre stele	*
drum cu băltoace -
sărind din Carul Mare
în Carul Mic

Rubrică realizată de FLORIN GOLBAN

Vlad Alui Gheorghe

Polifonic O liniște tulburătoare

Într-un peisaj alternativ românesc care, multă vreme, a oscilat între indie pop cuminte și post-punk rigid, noul val emo — și mai ales nuanța lui midwest emo — apare ca o fisură sinceră în suprafața lustruită a scenei. E genul de sunet care nu cere permisiune: chitări curate, dar pe undeva neliniștite, ritmuri care par să se împiedice deliberat și versuri care nu încearcă să fie criptice, ci doar dureros de directe. Dacă anii trecuți au fost despre coolness calculat, 2020+ în underground-ul românesc pare să fie despre vulnerabilitate spusă fără filtru.

Midwest emo-ul, cu ADN-ul lui de suburbie americană și melancolie

domestică, capătă aici o identitate ușor diferită. Nu mai e doar despre iubiri adolescente și anxietăți difuze, ci despre alienarea specifică unei generații crescute între blocuri gri și internet rapid. Ce surprinde cel mai mult este lipsa de cinism. Într-o epocă în care ironia a devenit aproape obligatorie în literatură, aceste proiecte aleg să fie radical sincere.

Sonor, influențele sunt recognoscibile, dar niciodată copiate servil. Twinkle-ul specific midwest emo-ului clasic se întâlnește cu texturi mai lo-fi sau chiar cu accente de post-rock, iar producția rămâne adesea deliberat neșlefuită. Imperfecțiunea devine parte din mesaj: fiecare zgomot de coardă sau mică eroare de timing contribuie la autenticitatea generală. Într-o industrie locală care începe să privilegieze sunetul "curat", aceste alegeri devin aproape politice. Poate cel mai important, scena emo & midwest emo din România funcționează mai mult ca o comunitate decât ca o așa-zisă industrie, cum mai vedem că se construiesc și reconstruiesc celelalte ramuri ale muzicii underground. Concertele mici, DIY, lansările pe Bandcamp și colaborările între artiști de multe ori foarte buni & puțin cunoscuți conturează un ecosistem fragil, dar extrem de viu. Nu e un val care sparge topurile și nici nu pare interesat de asta — dar, în felul lui discret, redefinește ce înseamnă sinceritatea în muzica alternativă românească de azi.

Am pornit la drum cu gândurile de mai sus ascultând Ep-ul trupei Asincron, o trupă pe care am descoperit-o grație concursului #Nesemnății de la Radio Guerrilla pe care l-au și câștigat, iar în următoarea perioadă vor avea album scos pe vinyl, ceea ce este cu adevărat o super-performanță pentru orice trupă românească. În acest context, Asincron apare ca un exemplu aproape didactic al felului în care noul val se coagulează organic. Formați în anul fatidic 2020, în București, dintr-un nucleu de prieteni care au început cu jam session-uri fără prea multe pretenții, au ajuns rapid să-și recalibreze direcția odată cu extinderea formulei și asumarea unei identități clare. Debutul lor live — timid, dar promițător — a fost urmat de o serie de apariții constante în circuitul DIY al Capitalei, împărțind scena cu alte nume din underground și rafinându-și treptat sunetul.

Diferențele de gust dintre membrii formației (după cum chiar ei le-au subliniat) nu devin obstacole, ci mai degrabă motorul unui sound care oscilează între fragilitate și explozie, între introspecție și zgomot controlat, și asta se vede foarte bine pe Ep-ul "Somn/cer variabil", un material de doar trei piese, dar care însumează o întreagă lume.

Piesa care deschide materialul, „grădina cișmigiu”, este un adevărat imn cu un riff de math rock repetitiv, și versuri de o prospețime incredibilă care strâng laolaltă experiențe post-adolescentine și le îmbracă într-o vulnerabilitate bine calculată: „Îți amintești vara trecută / Eu parcă deja nu mai știu / Ne plimbam împreună / Ținându-ne / De mână / Și făceam sondaje random / În grădina / Cișmigiu / Mi-e greu să mi te scot din minte / Și deja se face târziu / Un an abia și jumătate / Aproape / E pustiu / Toamna în grădina cișmigiu / Mi s-a dezlegat șiretul / Cât alergam prin parc / Dar n-am băgat de seamă / Tu m-ai ocupat / N-am s-apuc să mă împiedic / Dacă ne plimbăm în paralel.” (grădina cișmigiu)

Dacă în prima piesă resimțim un fior mai prezent al unor Midwest Pen Pals, în „cover persan” apropierea este văzută ca un colac de salvare folosit în cazuri repetate de maximă urgență: „Întors în timp / Mi-am amintit / Un cover persan verde închis / M-a ajutat / M-a îndrumat / În același timp m-a înecat / M-a înecat / În mîntea mea / Părea că știu a înota / Chiar și cu tine de gât / Aș fi plutit neîntrerupt.” (cover persan) Deși vocea are o candoare tinerească aparte, versurile de pe acest material sunt foarte mature în stil, lăsând mici stângăcii prezente intenționat pentru a le contura această dimensiune emo.

Piesa care încheie materialul — „outro”, nu propune doar o rezolvare, ci mai multe, lăsând deschis acest fir subțire & extrem de bine definit pe care să poată construi mai departe: „Când luna mea și stelele tale nu mai sunt / Pe același cer / Noi ce facem / Eu la ce să mai sper / Și de ce e asta singura parte / Care-mi place.” (outro)

Prin materialul "Somn/ cer variabil" Asincron ne aruncă nouă, tuturor celor dornici de experiment în muzica românească, un exemplu de cum trebuie făcută treaba, lăsându-ne să-I așteptăm cu inima deschisă pentru the next best thing!

Cristian Cocea

Aldine

Șapte vaci grase, șapte vaci slabe

Știu că nu vă place să vă gândiți la crizele capitalismului. E în natura omului să se amăgească spunându-și că trăiește în cea mai bună dintre lumi posibile. Din păcate, realitatea ne lovește periodic cu inflație, șomaj, poluare sau război. Am zis „periodic”? La începutul secolului trecut, Nicolai Kondratiev, un economist rus, a formulat teoria ciclurilor lungi. În esență, el a observat că, de la Revoluția Industrială încoace, capitalismul traversează fluctuații economice de lungă durată (40-60 de ani), constând dintr-o fază ascendentă și una de declin. Începutul este marcat de inovație tehnologică majoră, de investiții masive și de bunăstare, apoi apar semnele crizei — suprasaturația piețelor, spargerea bulelor speculative și conflictele sociale. Din asta se iese cu sudoare și sânge, cu distrugere (creatoare, după unii, inutilă, după alții), iar sistemul se resetează, pornind de la noi parametri. Se resetează și oamenii? Unii — da, alții — nu. Dar asta se înscrie la rubrica „pierderi planificate”.

Teoria ciclurilor Kondratiev are și o aplicație interesantă în domeniul psihologic: climatul economic modelează mentalitățile colective, mai ales la tineri. Astfel, sociologii vorbesc despre profilul psihologic al generațiilor. De exemplu, cei născuți după război, boomer-ii (1946-1964), formați în faza de expansiune a ciclului, au fost optimiști, au crezut în progres și stabilitate și s-au orientat spre carieră. Apoi, Generația X (1965-1980) a fost lovită de crizele petrolului, devenind sceptică și individualistă. Milenialii (cca 1981-1996) au dus deziluzia mai departe, resimțind acut instabilitatea joburilor și refugiindu-se în dependența de tehnologie. În fine, Generația Z (cca 1997-2012), formată în faza descendentă târzie a ciclului (pandemie, războaie), a experimentat conștiința globală, fiind preocupată de ecologie și de probleme de gen. Despre Generația Alfa (2013 — prezent) e prea devreme să spunem ceva. S-ar putea să revină la optimism, dacă ciclul se confirmă, printr-o gândire hibridă (om-mașină).

Modelând mentalul colectiv, ciclurile Kondratiev marchează și cultura: literatura și muzica sunt produse conform unui stil dominant de sensibilitate. În faza ascendentă, avem de-a face cu estetici ale expansiunii — beatnicii Americii postbelice au fost mereu în mișcare, „pe drum”, vorba lui Kerouac. Călătoria exterioară a facilitat-o pe cea interioară. Muzica rock și substanțele psihedelice au devenit obiceiuri de consum. În Europa, existențialistii au cautat sensul vieții într-o lume stabilă material, dar care părea absurdă. Jean Paul Sartre a aderat la utopia comunistă, s-a vorbit despre „confluența sistemelor”. Publicitatea și mijloacele de comunicare în masă au devenit materie primă pentru artiști (Andy Warhol) și sociologi (McLuhan). Prosperitatea a creat un orizont deschis. Apoi, pe măsură ce Occidentul intră în faza descendentă a ciclului, optimismul postbelic începe să crape. Războaiele din Coreea și Vietnam, spectrul războiului nuclear, crizele din Golf și austeritatea de-acasă au născut o literatură a paranoiei, a controlului statal și a conspirației. Exemplele de top — Pynchon, Wonnegut, William Gibson. Filosofii s-au aplecat asupra spațiului concentraționar și a stării de nebulie (Foucault), când nu au criticat de-a dreptul alienarea capitalismului modern (Marcuse, Adorno, Lefebvre). După căderea URSS, Occidentul ia o gură de oxigen, globalizarea explodează, integrând periferic Europa de Est. Toată lumea a devenit capitalistă dar capitalismul însuși nu se simțea mai bine. Autori precum Michel Houellebecq sau Bret Easton Ellis au descris într-un stil minimalist sexualitatea mecanizată, iluziile virtualului și lăcomia noilor elite. În fine, din 2008 și până astăzi, scriitura s-a fragmentat, au dispărut marile narațiuni, autorul s-a retras din lume și s-a întors obsedant asupra propriei persoane. De aici și o anumită oboseală, o anumită plictiseală a cititorului care va dura până la sfârșitul actualului ciclu Kondratiev. Când va fi asta? Atunci când un roman cu adevărat interesant va câștiga, din nou, Premiul Nobel pentru Literatură.

Nota redacției:
O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu.

În schimb, tendința scriitorilor actuali — incitați de tehnica ultramodernă — este să trimită același text la cât mai multe publicații, ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală. Din acest motiv, vă rugăm să trimiteți materiale originale, care nu au apărut inițial în volume, reviste etc.

Revista **ARGES** primește doar texte în format electronic, cu diacritice, corectate (format *.rtf, Times New Roman, 12 pct., la un rând, fără note de subsol sau hiperlinkuri).

Fiecare autor care semnează în revista **ARGES** răspunde moral și juridic de conținutul afirmațiilor sale. Materialele aduse în redacție nu se înapoiază.

Număr ilustrat cu grafică de **TONY SMITH (S.U.A.)**

Corectură:
JEAN DUMITRAȘCU

Consilier artistic:
IOAN MARCHIȘ

ARGES

Revistă lunară de cultură

- Apare sub egida **Consiliului Local, a Primăriei Pitești și a Uniunii Scriitorilor din România**
- Editată de **Centrul Cultural Pitești**
- Membră **ARIEL**

Revista **ARGES** poate fi procurată și prin comandă directă la sediul, cu plata ramburs, cheltuielile de expediție fiind suportate de către expeditor.

Contact:
Pitești, Casa Cărții, Centrul Cultural Pitești, tel./fax: 0248/219976, e-mail:

revista.arges@gmail.com, https://www.facebook.com/Revista-Arges, http://www.centrul-cultural-pitesti.ro.

Revista poate fi citită, în format electronic, la adresa: https://centrul-cultural-pitesti.ro/revista-arges-prezentare/ **ISSN: 1221-2350** **Tiparul** executat la **VENUS PRINTING SOLUTIONS** Iași.

REDACTIA:

Senior editor: **CALINIC, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului**
Redactor-șef: **LEONID DRAGOMIR** (leoniddragomir@yahoo.com);
Secretar de redacție: **SIMONA FUSARU** (fusaru@gmail.com, https://fusaru.blogspot.com); Consilier editorial: **NICOLAE OPREA**;
Redactori: **MIRCEA BÂRSILĂ, JEAN DUMITRAȘCU** (jeandumitrascu@yahoo.com)

Valentin Protopopescu

Metafizica arenei

Copilul din Teheran și Curtea Miracolelor

După cum just afirmă Patrick Proisy în superbul volum *Destinele de necrezut ale eroilor tenisului*, carte apărută la casa editorială pariziană Cherche Midi, soarta unui tenismen are prea puțin de-a face cu rezultatele obținute pe teren. Această observație înseamnă, nici mai mult nici mai puțin, că nu e musai să fii campion pentru a avea o viață demnă de platourile de la Hollywood. Condiția campionului reclamă talentul, dar nu se reduce la el. Fără noroc, dar și fără alte ingrediente destinate, talentul singur nu e de ajuns. Însă cu siguranță că există jucători de tenis care, deși n-au strălucit în competițiile majore, au fost admirați, respectați și chiar iubiți pentru umorul, spectacolul și culoarea personalității lor. Unul dintre aceștia este, fără

îndoială, Mansour Bahrami.

Acesta s-a născut în anul 1956, la 6 aprilie, în orașul Arak din centrul Iranului, într-o familie înstărită. Nenorocul a făcut ca tatăl său să devină victima unui escroc financiar și, ruinată, familia Bahrami e nevoită să se mute la Teheran. Acolo, pentru a-și întreține

familia, părintele se angajează portar la baza de tenis *Amjadieh*, cea mai mare din oraș. Mansour, ca și Ilie Năstase, cu care este foarte bun prieten, probabil și din acest motiv, a crescut pe terenul de tenis. Doar că în acea vreme societatea iraniană era una extrem de polarizată. Jucătorii din Teheran, cu toții reprezentând *high life*-ul capitalei, nu se uită la copiii de săraci.

Mansour, îndrăgostit de tenis, visează încă de la vârsta de șase ani să ajungă tenismen profesionist. Este însă un vis utopic. El devine copil de mingi, dar nu are privilegiul de a poseda o rachetă. La un moment dat, un jucător din echipa de Cupa Davis a Iranului, impresionat de abnegația și seriozitatea copilului, îi dăruiește o rachetă veche. Fericirea este imensă, micul Bahrami are sentimentul că i s-a deschis în față Grădina Raiului! Într-o bună zi, într-un moment de pauză pe terenurile de la Amjadieh căci soarele e necruțător la amiază, Mansour,

care împlinise 12 ani, și un prieten încalcă tabuul. Ei abia apucă să schimbe câteva mingi că patru bodiguarzi imenși dau năvală pe teren. Mansour este aruncat la pământ, umplut de sînge, dar mai are puterea să imploră: - Vă rog, nu-mi distrugeți racheta! Nici o șansă însă, brutele îi rup în bucăți odorul. Scandalul ia amploare mediatică, Federația Iraniană deschide porțile complexului Amjadieh pentru toți copiii, iar Mansour primește în compensație două rachete noi-nouțe.

Peste doi ani puștiul, dovedit ca mare talent, câștigă simplul și dublul la două categorii de vîrstă diferite. La 16 ani el devine membru al echipei de Cupa Davis a Iranului, jucînd la dublu. La 19 ani, cu Mansour *number one*, iraniienii cîștigă Cupa Galéa, o variantă a Cupei Davis pentru jucători sub 20 de ani, eliminînd echipe cu tradiție ca Marea Britanie, România, Elveția și Franța. Surpriza este imensă, lumea începe să se intereseze de puștiul-minune de la Teheran. Cînd viitorul îi pare deschis performanței, în Iran se petrece Revoluția islamică, iar șahul Mohamed Reza Pahlavi pierde puterea. Țara se închide, radicalii acaparează toate sectoarele vieții sociale, inclusiv tenisul, conotat ca sport al imperialiștilor americani.

Mansour nu capotează, el propunînd organizarea unui turneu al „revoluției religioase”. Premiul este un bilet de avion dus-întors în Occident. Firește, junele Bahrami cîștigă simplul și dublul și își face bagajele. Ajuns în 1980 la Nisa, are doar 8 000 de franci în buzunar și cere azil politic în Franța. Știe că nu va fi ușor, așa că își riscă banii la Cazinou. Bineînțeles, pierde tot. Norocul său constă în întîlnirea cu un compatriot emigrat, care-i împrumută 2 000 de franci. Remontat, iranianul dispută patru turnee minore, cîștigînd două și pierzînd o finală. Atrage încă o dată atenția asupra talentului său, dar din păcate nu se întîmplă nimic semnificativ. Gloria o va cunoaște după retragere, ca *showman* inconfundabil. Născut sub o zodie nefastă, el nu a putut deveni un mare campion, dar și-a trăit viața cu bucurie și a dăruit fanilor un umor tenisistic apreciat peste tot în lume.

Farmecul bătrînelor viniluri

O Americă mitologică

Bob Dylan: “Highway 61 Revisited”

26 iulie 1965. Pe scena marelui festival folk de la Newport, Rhode Island, trupa lui Bob Dylan produsea consternare. În loc de sunetul curat al chitarei acustice, cavalerul tuturor cauzelor civile, spaima Pentagonului, oferise trei piese rock-blues, care se mai auziseră și ca naiba! În huiduielile puriștilor, artistul întrerupea recitalul, strîngînd din dinți. “Nu puteam să fiu la nesfârșit trubadurul singuratic, să zdrăngăn *Blowin’ In The Wind* trei ore în fiecare seară”, avea să explice el mai târziu. Dar lucrurile nu au fost atât de simple.

Robert Allen Zimmerman (n. 24.05.1941), provenea dintr-o familie de emigranți evrei și crescuse în Hibbing, Minnesota, un orașel minier din nord. De timpuriu, s-a arătat atras de literatură și muzică. Unii biografi vorbesc de niște escapade adolescentine la Chicago, unde un vagabond i-ar fi oferit o chitară, alții notează trupele efemere pe care le-a înființat în liceu, zdrăngănînd piesele lui Buddy Holly și Little Richard. Din 1959, student la Arte în Minneapolis, va adopta numele de scenă Bob Dylan (în cinstea poetului galez Dylan Thomas) și se va inspira copios din stilul lui Woody Guthrie. Doi ani mai târziu, va ajunge să cânte în cluburile din Greenwich Village, dînd-o naibii de facultate. Va debuta în 1961 cu un album mediocru, apărut la Columbia, conținînd prelucrări ale unor piese tradiționale, apoi, cu răbdare și inspirație, va îmbrăca haina contestatarului pacifist, lansînd hituri precum *Blowing In The Wind* sau *The Times They Are A-Changin’*. Inteligent și sarcastic, charismatic și fermecător, în ciuda vocii nazale, Bob Dylan va fi încoronat rapid ca rege tînar al generației hippie, înconjurat de o curte fanatică de admiratori și admiratoare, care nu-l vor părăsi niciodată.

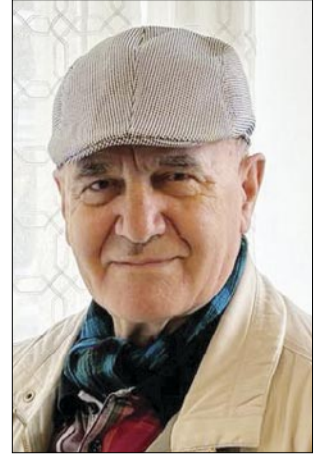
Și uite-l acum huiduit la Newport! Să fie începutul sfârșitului? Nicidecum. În august 1965, Dylan lansează *Highway 61 Revisited*, un album legendar, complet

electrificat, cu piese complexe, blues-rock, orgă și chitare, pian și muzicuță, pentru un public mai sofisticat! Și textele se schimbă, versurile devin suprealiste, descriind personaje bizare, folosind imagini apocaliptice, într-o Americă mitologică străbătută de drumuri nesfârșite, precum Autostrada 61, autostrada bluesului, axă legendară legînd orașele industriale din nord cu sudul rural și religios, pînă-n delta fluviului Mississippi. Pe-aici rătăcesc vagabonzi și marginali, în căutarea destinului, pe-aici apar personaje provenite din mituri, literatură și istorie, ca să-l încerce pe călător. Pe-aici, orașele prăfuite nasc artiști și profeți iar cultura jurnalismului se împletește cu temele creștine și cu arhetipurile antice. Un peisaj simbolic, specific lui Dylan, care-i va aduce Premiul Nobel pentru Literatură. Un ethos american mult mai larg, creionat de patriarhi precum Whitman și Melville, continuat de beatnici ca Ginsberg și Kerouac, de spartani precum Cormac McCarthy și de fantăști din categoria Stephen King. Și cântat de muzicieni ca Springsteen sau Johnny Cash.

De pe coperta albumului, zâmbește un Dylan tînar, relaxat, serios, la 25 de ani. Pare că se odihnește, după călătoria asta legendară. Și ne spune ce-a văzut pe *Desolation Row*, Drumul Dezolării (piesă de peste 11 minute!): **Ei vînd cărți poștale cu spînzurați/Pictează pașapoartele-n cafeniu/ Salonul de frumusețe-i plin de matrozi/ Circu-a sosit în orașul pustiu/ Iată-l și pe comisionarul orb/ L-au adus aici hipnotizat/ Cu-o mîna se ține de-un saltimbanc/ Cealaltă-n nădragi și-a băgat/ Și patrula de ordine stă ca pe jar/ E-n pragul dezertării/ Când Doamna și eu privim către ea/ Din Drumul Dezolării** (traducere de Mircea Cărtărescu).

Alexandru Jurcan

Geniul și furnicile

E vorba de Sergiu Celibidache și de biopicul *Cravata galbenă* – emoționant și necesar omagiu al regizorului-fiu Serge Ioan Celebidachi, despre marele dirijor al secolului XX, celebru și prin refuzul oricărui compromis, opunîndu-se mereu la editarea înregistrărilor cu muzica sa. Mușuroiul de furnici, care apare de câteva ori în film, e o metaforă clară a perseverenței și continuității. Scenariul a fost conceput de James Olivier și Serge Ioan Celebidachi, marcînd un portret nuanțat al acestui vizionar al muzicii clasice. Filmul devine un *road movie*, o călătorie inițiată, de la copilăria în România la lupta pentru supraviețuire în Germania în timpul războiului. Concursul de dirijor la Orchestra Filarmonică din Berlin punctează marele său talent. În tot răul e și un bine, cum zicea bunica. Adică: dacă tatăl său n-ar fi fost autoritar, refuzînd orice carieră muzicală, ar mai fi avut Celibidache același parcurs legendar? Apoi: dacă n-ar fi plecat din România (nu-i uităm pe Brîncuși, Cioran, Eliade, Ionesco), care ar fi fost cota realizărilor artistice?

John Malkovich îl interpretează pe Celibidache la vârsta senectuții. Revelația rămîne actorul Ben Schnetzer, pe care l-am văzut în *Hoțul de cărți* (2013). Pentru rolul din *Cravata galbenă* a avut luni de pregătire în Anglia, lucrînd cu dirijorul Konrad von Abel. Și-a însușit frămîntările și suferințele lui Celibidache, relațiile cu muzica, dar și dinamica tată-fiu, dirijînd concerte *live*, dînd naștere unei muzici absolut electrizante. Spectatorii sunt siderați la momentele muzicale, e o vrajă aparte, iar melodia „zămislită de om aparține și cosmosului, pentru că este re-cîștigată”(Celibidache). Gloria s-a construit pe trudă, renunțări, știind că „arta este libertate, cu toate că ea te prinde în senzații”. Post tenebras lux – după întuneric, lumină”. Și ce lumină perenă!

E încurajator faptul că filmul are succes, că nu e elitist, că se adresează publicului larg, cu rețete verificate de tip Hollywood. Se instituie o pendulare prezent-trecut, care nu volatilizează rama narațiunii, nici nu pulverizează mesajul primordial. Mă întreb: dacă nu era pe afiș John Malkovich, ar fi fost tot atîția spectatori? Și dacă numele marelui actor e acolo, nu puteau fi distribuiți mai mulți actori români? Uneori, în film, suferințele lui Celibidache sunt expediate, ca să lase loc muzicii. Un exemplu e scena bombardamentelor, unde Sergiu pare un personaj din jocurile video, singur pe câmpul de luptă. Ar fi nedrept să caut pete în soare. Filmul impresionează, interesează, își atinge scopul, revitalizînd sentimentul național. Un film care a costat 20 de milioane de euro. M-a deranjat controversa legată de acuzațiile echipei de producție referitoare la recenzia scrisă de o elevă din Iași în revista de liceeni Alecart. Care elevă și-a câștigat astfel un fel de glorie. În tot răul e și un bine, nu? Dacă e adevărat, nu pot pricepe cum echipa a devenit atât de megalomană, încît criticile o afectează astfel. Noli me tangere!! Se spune că era un spoiler și că astfel vor pierde spectatorii, după ce au cheltuit atîția bani... Să fim serioși! Lumea nu prea citește articole, iar sălile sunt pline și acum, iar valorile, vînturile, tot publicitate înseamnă.

